Her skal vi bygge og her skal vi bo

Boligarkitektur i Asker

Her skal vi bygge og her skal vi bo

Boligarkitektur i Asker.
Utstilling på Asker museum
19.01-01.11.2020

Redaksjon: Mina Augestad Fossum, Randi Gunderson Malm, Randi Horgen
Layout: Mina Augestad Fossum

Asker museum,
Otto Valstadsvei 19, 1395, Hvalstad

2020
Trykk: Asker Print as
ISBN 978-82-91583-19-8

Forsidebilder: Schaulunds bolig på Høn; fotograf Ulf Malm, MiA. Enebolig på Høn; fotograf arkitekt Knut Hjeltnes. Skogen på Haugbo ved Asker kirke og tømmerbygningen på Kjekstad gård i Røyken; Randi Gunderson Malm

Museene i Akershus
mia.no/askermuseum

MiA

Her skal vi bygge og her skal vi bo

Boligarkitektur i Asker
Utstilling på Asker museum 19.januar - 1.november 2020.

Takk

Takk til alle dedikerte huseiere som har tatt vel imot oss, hus-informanter, husfortellere, arkitekter, artikkelforfattere, historielag, ansatte i kommunen (tidligere kommunene), fotografer og alle andre som har hjulpet oss med kunnskap, faglig påfyll, historier og foto.

Takk til alle som har skrevet i publikasjonen, til dem som hjulpet til med å finne stoff og til dem som generøst har sagt ja til at vi bruker deres bidrag.

En spesiell takk til Referansegruppen for utstillingen med representanter fra de historiske kommunene: Hurum, Røyken, Asker, vennskapskommunen Bærum og ressurspersoner på fagfeltet. Dere har sammen med oss på Asker museum staket ut retningen for utstillingen og publikasjonen.

Takk til eiendomsutviklerne Fredensborg Bolig AS, JM Norge AS, Skanska Norge AS og Block Watne AS som har «kjøpt» «hus» og «torg» i utstillingen og gjort prosjektet økonomisk mulig.

Tusen takk til utstillingsansvarlig og konservator, Randi Horgen, og den dedikerte gjengen på Asker museum som kreativt og entusiastisk har brukt all sin tid og arbeidskraft på å komme i havn med alle deler i «Her skal vi bygge og her skal vi bo».

Hvalstad, januar 2020

Fredrikke Hegnar von Ubisch
Museumsbestyrer

Innhold

Takk s. 2
Forord s. 4
Fredrikke Hegnar von Ubisch
Om utstillingen s. 6
Randi Horgen
Her skal vi bygge og her skal vi bo s. 10
Tor Arne Midtbøe
Min barndoms skolevei Fekjan s. 14
Randi Gunderson Malm
Sverre Fehn s. 19
Funkishuset s. 29
My home is my castle s. 49
Stilhuset s. 63
Redesignhuset s. 71
Husmann s. 89
Rekkehus, felt og ferdighus s. 105

Antologi s. 121
Et rødt hus i Hogstadveien av Bjørn Tandberg s. 122
Bygget sitt eget antikvariske objekt av Kari Bjerke Anderssen og Jan Anderssen s. 128
Arkitekt Frk. Lilla Hansen av Lars Roede s. 136
Hos Tilla og Otto av J.S, Urd 1938 s. 144
Villabebyggelse i Bærum 1872-2000 av Ingunn Stuvøy s. 148
Bærekraftig rekkehus av Knut Bjørheim s. 156

Forord

1. januar 2020 blir Asker kommune stor, Asker, Røyken og Hurum blir Asker! Tanken om en arkitekturutstilling har ligget på lur, nå var tiden kommet. En utstilling om boligarkitektur med boliger fra hele Asker, fra Solli i nord til Rødtangen i syd, ville fysisk og mentalt knytte den nye kommunen sammen. Utstillingen vil også tydeliggjøre Asker museum som et museum for hele Asker.

Utstillingen har vi kalt «Her skal vi bygge og her skal vi bo» og den vises i den store utstillingssalen i Fusdallåven på Asker museum hvor vi for anledningen har bygget syv «hus» og ett «torg». Topografien og naturen spiller naturlig på lag i vår nye kommune, på en måte får askerbøringene nå mere av alt: åser, jorder, skog - og ikke minst kystlinje.

Historien om hvordan boligene inntok landskapet, hvordan de ble utformet, hva slags materialer man brukte og hvilken stil de ble bygget i er en reise i kulturhistorien – og i sosialantropologien. Først var bondegårdene, husmannsplassene, fisker- og marka-stuene og bringebærgårdene. Så kom industrien, toget og veiene og hyttene. Landskapet fyltes opp med boliger av alle slag, først ved stasjonene og knutepunktene, langs veiene og ved dampskipskaiene. Presset fra nærheten til hovedstaden merket Bærum først, økte priser og tomtemangel skjøv det videre til «gamle» Asker. Så får vi se hva fremtiden vil bringe.

Plansjefen i kommunen, Tor Arne Midtbø, fremhever i sin artikkel villalandskapet som et markert fellestrekk for Asker. Villalandskapet er nå under press for mer urban - og kommersiell utbygging. Hva gjør vi for å bevare det særegne ved Asker? Vi har funnet frem boliger i de fleste kategorier fra jernbanen kom i 1870-årene og til i dag. Boligblokker har vi ikke med. Til sammen har vi valgt ut rundt 50 hus og felt, herunder noen store arkitektoniske perler. Av hus som bør nevnes er Pritzker-pris-vinneren, arkitekt Sverre Fehns ikoniske Villa Holme på Holmsbu. Pritzker-prisen er «arkitekturens nobelpris» og Sverre Fehn har fått sitt eget «hus» i utstillingen.

Det er en stor glede å kunne løfte frem all den flott arkitekturen vi har i Asker! I Asker bodde også den første norske, kvinnelige arkitekten Lilla Hansen (1872-1962) og hennes bolig på Høn er med på utstillingen.

Det er naturlig at vi setter boligen i fokus i Asker museums første arkitekturutstilling. Boligen vår, hjemmet vårt, er viktig for oss. Det er her vi legger hjertet, sjelen og økonomien vår. Nylig kom boken Det er derfor vi bor her-En reise i nye Asker. Les også denne, se deg rundt i kommunen og kos deg med utstillingen. Det er virkelig en lykkesak at boligen vår, hjemmet vårt, ligger i Asker!

Denne publikasjonen supplerer og utfyller utstillingen «Her skal vi bygge og her skal vi bo». Den inneholder en blanding av nyskrevne artikler og historier og artikler og epistler som har blitt publisert andre steder tidligere. Flere boligeiere har delt sin hushistorie med oss, og slik kommer vi innenfor veggene på en unik måte. Flere hus vet vi ikke så mye om, men det vi vet, deler vi med dere.

Vi ønsker at utstillingen og boken skal gi deg som besøkende kunnskap, inspirasjon og reiselyst. Vi ønsker at du skal bli nysgjerrig på ditt hus, ditt nabolag og få lyst til å utforske kommunen vår.

Fredrikke Hegnar von Ubisch
Museumsbestyrer

Randi Horgen
Konservator og utstillingsansvarlig

Følg med på Asker museums hjemmeside, www.askermuseum.no, om det som skjer av arrangementer i utstillingsperioden frem til 1. november 2020.

19.-20. september 2020 blir det «arkitektursafari» i regi av Oslo Open House, hvor Asker er med. Da kan du komme inn i flere av husene du har blitt nysgjerrig på under utstillingen.

KULTURÅRET 2020 Asker

Om utstillingen

Randi Horgen, utstillingsansvarlig og kurator

«Her skal vi bygge og her skal vi bo» En utstilling om boligarkitektur i Asker fra jernbanen kom på 1870-tallet og frem til i dag.

Boligen vår, hjemmet vårt, er viktig for oss – og har alltid vært det. Det er også registrert en økende interesse for arkitektur, for rehabilitering og for stedsivaretagelse. Det er derfor naturlig at Asker museums første arkitekturutstilling har fokus på boligen.

Vi er selveiere i Norge. Smått eller stort, leilighet eller villa. I andre land leier man, mens her eier de fleste av oss og slik har det vært fra gammelt av. Få var leilendinger, strandsittere og husmenn. I Asker bidro kalkbrenning, fiske og isskjæring til at bønder og småfolk fikk økonomi til å skaffe seg sitt eget. Norsk bolig- og skattepolitikk har stimulert selveierprinsippet. Hvilke andre land har regler for fradrag for boligrenter på skatten? Norge har tilnærmet verdens høyeste boligstandard. Ingen er så gode på oppussing og på å gjøre det hjemmekoselig som oss her på berget. Det kan også skyldes den lange vinterperioden som «tvinger» oss inn, fra fellesskapet på torget. Hva slags boliger har vi i Asker? Det er stor variasjon bestemt av beliggenhet, adressen, topografi og lokal aktivitet og industri. Nye sørlandspregede hvitmalte hus broderer de eldre sjøhus og bringebærgårder langs kystlinjen. Vi har arbeiderboliger på Slemmestad, Tofte, Sætre og Bondi, de heftigste arkitektoniske perler på Nesøya, feltutbygginger på Bleiker, Undelstad, Katrineåsen og Sætre, og gamle bondegårder og småbruk. Det er et mangfold i Asker!

Ifølge Andrea Palladio (1508-1580), en av tidenes mest innflytelsesrike arkitekter, skal bolighus være vakre, elegante og solide. De skal passe de som bor der og alle deler av den skal forholde seg til hverandre og til helheten. Palladio tok lærdom av antikken og av renessansen, skrev *De fire bøker om arkitekturen* og tegnet en rekke ikoniske bygninger og villaer.

Hans egne ord lyder slik:
«...that to me seemed most worthy of consideration for the building of public edifices, and private houses, that the work might be beautiful, graceful and durable: ...for that house only ought to be called convenient, which is suitable to the quality of him that is to dwell in it, and whos parts correspond to the whole and to each other»

Fra innledningen til *Den andre boken om Andrea Palladios arkitektur* om privatboliger.

Er det noen grunn til at vi ikke skulle stile like høyt når vi bygger boliger?

Utstillingen viser boliger i hele vår nye kommune. Eneboliger, flermannsboliger, rekkehus, atriumshus, feltutbygginger. Blokker har vi ikke med.

Arbeidet med å velge ut boliger har ført oss som jobber på museet ut på tur. For egen del, som Osloborger med nesten 20 års fartstid på museet, har jeg gjennom årene lært «gamle» Asker å kjenne. Men det var først under arbeidet med denne utstillingen at jeg fikk et bevisst og nært kjennskap til Røyken og Hurum. Det har vært en spennende øvelse i lokalkunnskap, og vi kan på det sterkeste anbefale å bli med ut på tur 19. og 20. september 2020 for å besøke åpne hus under Oslo Open House, hvor Asker er med. Å fysisk kjenne hele kommunen gir tilhørighet, på samme måte som utvidet lokalkunnskap gjør det.

På ferdene våre gjennom landskapet har vi funnet frem til ca. 50 boligobjekter som vi viser i utstillingen. Vi har hatt fokus på å vise boliger fra de forskjellige tidsepoker, reflektert i forskjellige stilarter fra sveitserstil til nyfunkis. Vi har fokusert på geografisk fordeling og på typolog: arbeiderboliger, villaer, feltutbygginger, kunstnerhjem, rehabiliterte og ombygde hus, og vi har hatt fokus på arkitekturkunstverkene.

Det er mange fantastiske boliger i Asker og mange vil nok, og kanskje med rette, spørre: «Hvorfor er ikke mitt hus med?». Og vi kan bli svar skyldig. Bor vi godt i boligen vår? Johan-Ditlef Martens fremhever i sin bok Hva er en god bolig? fra 2018 kvaliteter som er viktige i en bolig: siktlinjer, variert romopplevelse, lysinnfall og et godt forhold mellom ute og inne. Vi gir ikke fasiten på hva som er en god bolig i utstillingen, men kanskje finner du inspirasjon og kunnskap for å vite bedre hva som er en god bolig for deg.

Arkitektene, forbedrer de livskvaliteten for folk? I arbeidet med å lete frem og velge ut hus, har vi latt oss besnære av kvaliteten vi har funnet i gode arkitekters verk. Det er mange av disse som har boltret seg i Asker. Lars Roede skriver i sin artikkel om Lilla Hansen, Norges første kvinnelige arkitekt. Arkitekt Erland Blakstad, som bodde i samme hus som Lilla Hansen, skriver løyerlige ord fra sitt ståsted. Lund&Slaatto tegnet ikke bare Asker rådhus men også et «Rødt hus i Hogstadveien», som arkitekt Bjørn Tandberg «tegner» i ord for oss i artikkelen med samme navn. Vi viser Hjeltnes og Pettersons genialt enkle hus i Johs. Nores vei. I Hurum finner vi Sverre Fehns arkitektperle, Villa Holme. Arkitekt Einar Dahle har tegnet villaen i Hanevoldveien som vant Betongprisen i 2002. NRK har lånt oss interjuvet med eieren, og hun viser oss arkitektens grep om hvordan lyset må komme fra flere sider for at det skal manifestere seg.

Men hvordan skulle vi vise disse boligene i utstillingen? Arkitektur er tredimensjonal og foto og plansjer blir fort kjedelig. Derfor vokste ideen om å bygge «hus» frem. Husene vi har plukket ut har vi samlet i syv grupper som hver fikk sitt «hus». Husene har fått navn. Navnene på husene tilsvarer kapitlene i første del av denne boken:

Sverre Fehn-huset
Funkishuset
My Home is my Castle
Stilhuset
Redesignhuset
Husmannshuset
Rekkehuset

I utstillingssalen er husene gruppert rundt et torg. Dette torget har vi gitt navnet «Mellomrommet». Rommene mellom husene er viktige for trivselen og for fellesskapet. Mellomrommene er skjøre. Det er kloke ord som sier at det du bygger og legger til bør høre sammen med det som var der fra før.

Villalandskapet, et markert fellestrekk for hele Asker, er i dag under press for mer urban- og kommersiell utbygging. Hva gjør vi? Hver og en av oss, enkeltpersoner, nabolag og kommersielle aktører kan bidra til å bevare villateppet og Askers særpreg. Kunnskap, bevisstgjøring og nysgjerrighet er stikkord for engasjement og forståelse.

Kjenner du historien til ditt hus? Kjenner du nabolagets historie?

Vet du at nettopp her kan det ha ligget en rekke med funkishus, byggmesterfunkis eller kanskje en husmannsplass som ble revet for å gi plass til den leiligheten du flytter inn i om et år?

Kjenner du historien til Nedre Bleiker gård, om Ivar Mortensens visjoner og om hvordan han grunnla banken Landkreditt? Hans store låve skal nå bli leiligheter.

Hva er sveitserstil og hvorfor betraktes den etterfølgende dragestilen som norsk?

Hva betyr funkis, og bygger vi funkis i dag?

Bygger vi bedre etter at vi ble oljemilliardærer?

Nye byggematerialer og teknikker, hvordan endrer de vår boligbygging og standard? Og hvordan kan vi bygge grønt, mindre og bærekraftig i fremtiden? Må vi bygge nytt og om eller kan vi gjenbruke og tilpasse?

Dette er spørsmål du kan ta med deg videre når du besøker utstillingen, når du leser denne boken og når du er der ute i verden. Vårt ønske er at du ser, med nye øyne, at du undres og inspireres!

Lykke til!

«Under den Hvite Bro segler en båt for to,
her skal vi bygge og her skal vi bo,
under den Hvite Bro».

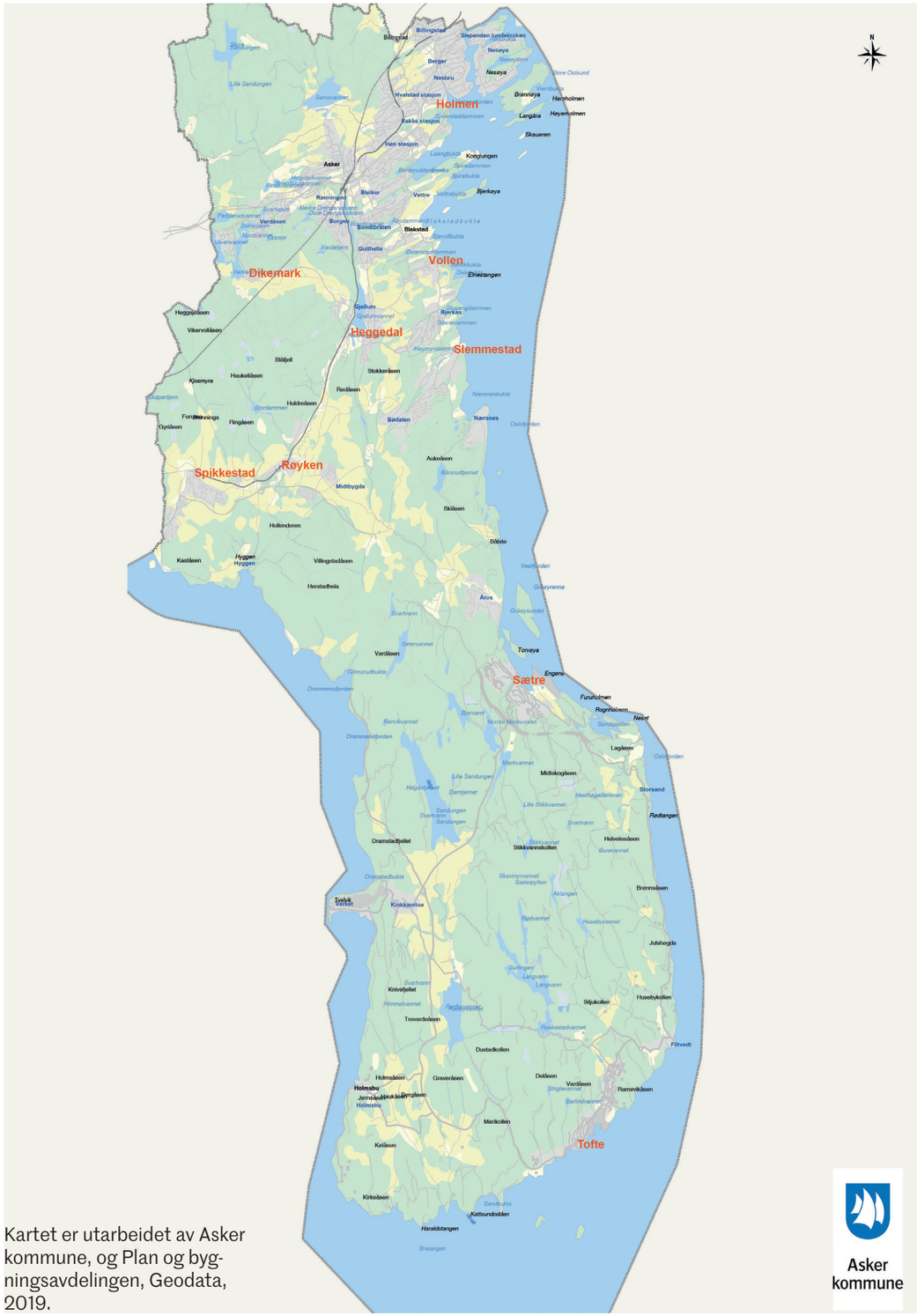

Kartet er utarbeidet av Asker kommune, og Plan og bygningsavdelingen, Geodata, 2019.

Asker kommune

Her skal vi bygge og her skal vi bo

Tor Arne Midtbøe, plansjef i Asker kommune

Boligen er vårt hjem, de beskyttende rammer rundt vårt private liv. Boligen uttrykker samtidig vår identitet, vi former vår bolig ut ifra hvem vi er, og hvem vi ønsker å være. Boligen er også vår nærmeste sosiale arena, der vi omgås våre nærmeste.

Det å bo har forandret seg gjennom tidene. Boligens funksjon gjenspeiler samfunnets endringer. I kjølvannet av industrisamfunnet vokste det moderne samfunn fram, med et tydelig skille mellom arbeidsplass og bolig. Med moderne kommunikasjon: tog, bane, buss, bil, vokste drabantbyene opp. I Asker fikk vi store eneboligområder. Fortsatt er eneboligen den ultimate boform for svært mange familier som skal stifte bo.

Villalandskapet i Asker

Når man omtaler det å bo i Asker, er det ofte tre kvaliteter som trekkes fram: nærheten til fjorden, nærheten til marka og nærheten til hovedstaden. Disse kvalitetene preger kommunenes identitet og omdømme. Et like markert fellestrekk ved våre kommuner er imidlertid det store villalandskapet. I Bærum er en tredjedel av boligene eneboliger, i Asker er halvparten av boligene våre eneboliger. Eneboligbebyggelsen har spredt seg fra Lysakerelva og vestover, langs kommunikasjonsårene, langs båtruter, langs toglinjer og veier, i over 150 år.

Områdevis er bygdene våre bygget ut med boligfelt med relativt ensartet boligbebyggelse, formet av den aktuelle tidsepoke. Vi gjenkjenner sveitserhusene fra 1800-tallet, nasjonalromantikken fra forrige århundreskifte, jugend-stilen og historismen tidlig på 1900-tallet, funkisen i 30-åra, gjenreisningsarkitekturen etter krigen, modernismen og ferdighusene utover i 60-åra, som ble avløst av postmodernismen med sin mer tradisjonelle arkitektur, og som igjen ble avløst av nyfunkis og minimalisme i vår tid. Nå melder nye arkitektoniske virkemidler seg på. Det grønne skifte løfter fram nye måter å benytte tre på, og behovet for bruk av en bredere fargepalett i arkitekturen kommer som et friskt pust i nye boligprosjekter.

Vi har mange flotte eneboligområder i Asker, staselige hus i mange størrelser, med frodige hageanlegg. Villalandskapet er en viktig del av grønnstrukturen, med et rikt dyre- og fugleliv.

Over: Gullhella boligfelt. Motstående side: boligfelt i Askerveien. Eksempel på eplehagefortetting. Begge foto: Tor Arne Midtbøe.

Villateppet er et enestående kulturlandskap, der boligbebyggelsen er en lokal lærebok i arkitekturhistorie. Hageanleggene forteller om en historisk utvikling fra matauk og frukthager, via blomstrende prydhager, naturhager, striglete ferdigplenhager, til dagens økologiske hagearkitektur, som er tilrettelagt for en stadig mindre mangfoldig fauna og insekter. Villaområdene har gitt attraktive nabolag med mange sosiale relasjoner. I eldre områder kan samme familie ha bebodd sin eiendom i flere generasjoner. Slikt skaper sosiale nettverk og tilhørighet.

Villalandskapet er under press

De siste femti år har «eplehagefortettingen» gradvis økt. Opprinnelig skjedde dette i form av fradeling av tomt til barn og barnebarn. De senere år er utviklingen i større grad preget av transformasjon til småblokker og mer urban bebyggelse, med vesentlig høyere utnyttelse, drevet fram av både kommersielle krefter, myndighetenes krav om å bygge tettere rundt jernbanestasjoner og trafikknutepunkter, samt et generelt behov for flere leiligheter for en stadig større gruppe seniorer og små husholdninger i samfunnet. Og utviklingen går stadig raskere.

Entreprenører, utbyggere og arkitekter spesialiserer seg på denne type «eplehagefortetting». Gradvis endrer de tradisjonelle eneboligområdene karakter. Villalandskapet transformeres. «Byvillaer» og småblokker vokser opp mellom småhus i sentrale deler av våre kommuner. Helhetlige bebyggelsesstrukturer, sammenhengende grønn-strukturer og sosiale nabolag fragmenteres.

Villabebyggelse på Landøya sett fra Holmenskjæret. Foto: Tor Arne Midtbøe.

Dette skjer naturligvis ikke konfliktfritt. Utsikt, innsyn, trær og trafikk er temaer som tas opp av berørte naboskap. Denne type fortetting er noe av det våre bygningsmyndigheter, både politiske og administrative, bruker mest tid på.

Plan- og bygningsloven er i utgangspunktet en «ja-lov», og man har fra myndighetenes side ønsket å tilrettelegge for vekst og utvikling, så sant ikke andre samfunnshensyn eller særlige forhold skulle tilsi noe annet. Gjennom de siste 150 år ser man da også at både allmenheten og myndighetene gang på gang har tilpasset seg nye holdninger, nye stilretninger og nye utbyggingsformer. Slik er dynamikken i et levende demokrati.

Imidlertid ser vi at flere nå tar til orde for en større varsomhet i forhold til den mer tilfeldige transformasjonen av «villateppet», noe også våre lokale myndigheter vier større oppmerksomhet.

I gamle Asker har man for eksempel inndelt boligområdene i hele kommunen i områder som kan fortettes, og områder der man av hensyn til en helhetlig bebyggelsesstruktur, eller en helhetlig grønn struktur, skal være varsom med fortetting.

Et innlegg i den pågående boligdebatten

Det er både viktig og betimelig at Asker museum nå setter fokus på «eplehagefortettingen». Villalandskapet er et helt sentralt kulturlandskap i Asker, på linje med de tradisjonsrike landbrukslandskapene, de karakterfulle industrianleggene og de mange, flotte tettstedene våre. Det er disse landskapene som gir oss vår identitet.

Et fokus på villalandskapet betyr naturligvis ikke at villalandskapet skal konserveres som det er i dag. Samfunnet er i endring. Asker vil vokse videre, og mye av denne veksten må skje i sentrale områder. Boligbehov, boligønsker, boligmarked og boligkostnader er også i endring, endringer som også vil påvirke «eplehagefortettingen». Et større fokus på villalandskapet betyr imidlertid at vi videreutvikler vår kunnskap om og forståelse for hva villalandskapet er, slik at vi kan forvalte dette med større kløkt. Økt kunnskap og bevisst-het rundt «eplehagefortettingen» må utvikles i dialog mellom alle samfunnsaktører, myndigheter, utbyggere, arkitekter og allmenhet. Slik kan vi sikre et av våre viktigste kulturlandskap, selv om vi åpner for fortetting og transformasjon.

Fortetting i eplehagen på Asker museum skjer ved nyplanting.
Foto: Asker museum

Fekjan-navnet kommer av ordet fitjar, fitjane i flertall. Det betyr frodig, vasstrukken gressgang. Frem til 1932 da kjøreveien ble anlagt, stemte det godt, det gikk en sti langs Neselva, og det sto en benk ved «Bjerkene».

I gjeldende kommuneplan står det at området ligger innenfor kommuneplanens definerte «sentrale vekstområder», der det bør «legges vekt på høy arealutnyttelse, «grønn mobilitet» (kollektiv/sykkel/gange), høy miljømessig- og arkitektonisk kvalitet på utearealer, bebyggelse og anlegg.

Fekjan med bjerkene. Anders Beer Wilse ca. 1900.

Min barndoms skolevei Fekjan, «et sentralt vekstområde» i 100 år.

Randi Gunderson Malm

Fra mulighet til begrensning – ett eksempel på hvordan tilrettelegging for kommunikasjon, behovet for boliger og noens ønske om å tjene penger har endret en liten del av Asker.

På 50-tallet hadde vi ikke noe fortau, men vi kunne gå på ski på toppen av brøytekantene langs Fekjan på vei til Holmen skole. Vi måtte bare passe på at vi ikke ble blåst over ende av Slemmestadbussen eller tankbilene med sement, også de kom fra Slemmestad. Det lange, rette strekket langs elva fra Landøybrua til Nesbru var ille kaldt om vinteren. Men vår og høst var det ganske fint å rusle hjemover mot sjøen og Leira. Husene langs veien var dessuten ganske fine. Mange «bungalower», byggmesterfunkishus fra 30-, 40- og 50-tallet, med liggende paneler, ganske flate tak, mange hjørnevinduer og balkonger. Ja, selv bussentralen til Schøyen, verkstedet til Jørgensen og byggene på gartneriet til Sundelius, hadde dette preget. Mange år senere skulle jeg finne ut at det skyldtes at en og samme arkitekt hadde tegnet de aller fleste av dem.

I Askerboka fra 1919 har Andreas M. Hansen disse tankene om bygdas fremtid: *Skulde man peke på de sannsynlige utviklingsretninger nu, synes det klart at de i vesentlig grad vil bli bestemt som ellers av de store kommunikasjoner. Der vil utvikle sig småcenter ved jernbanestasjonene ..., og kanskje mindre samlet ved dampskibsstoppestedene. ....Og den store hovedstad vil sende sine utflyttere dit.*

Budstikka (Asker og Bærums Budstikke) fra 11.8.1939 henviser til dette sitatet fra Torgersens Askerbok, og skriver videre i artikkelen om utbygging på Øvre Nes øst for Fekjan:

Ovenstående ... er i dag i ferd med å gå i opfyllelse like for våre øine. Ja, mange steder er de alt gått i opfyllelse. Vi kan bare nevne strøkene om jernbanestasjonene Asker, Hvalstad og Billingstad, hvor der i de siste 10 – 15 år har reist sig rene villabyer. Det er riktig som han [Hansen i Askerboka] sier: bebyggelsen har vesentlig samlet sig om jernbanestasjonene og dampskibsstoppestedene. For det sistes vedkommende kan vi bare nevne Holmenbukta og Vollenbukta.

Men kommunikasjonsmidlene har vært i en rivende utvikling. Få ante i 1910 hvilken enorm rolle bilen skulde komme til å spille. Man kan si at det er dette nye kommunikasjonsmiddel som har trykket på utviklingen, så og si puffet den fremover. Kilometervis av nye veier er bygget, og gamle trafikkårer er enten utvidet og forbedret eller helt omlagt for å tilfredsstille den nye tids fordringer.

Nye kommuniksjonslinjer er opstått, og rutebilene suser nu avsted, stanser og tar op og setter av passasjerer, på steder som for bare noen få år siden lå helt ute av det som dengang var trafikk. Tenk bare på Fekjan, Zogbaumjordene mellem Nesbru og Holmenbukta med den lille idylliske stien langs med Neselven, med bjerkelunden og benken med de mange underlige tegn og navn og figurer på. Så langt borte fra tidens tempo. Og nu, bare syv år er gått, en hel liten villaby med en bred, nesten 1 km. lang asfaltert chaussé, hvor Slemmestadbussene rusjer avsted, den ene mer full-lastet enn den andre, slik at de alt er blitt for små, og må erstattes av nye og større, som krever enda større plass, enda flere passasjerer og enda større tempo.

Et av funkishusene på en tomt fra Øvre Nes, med uthus og garasje i kjelleren. Foto: Randi Gunderson Malm

Fekjan, fra Holmen slipp og Landøybrua til Nesbru og Bellevue. Øvre Nes oppe til høyre, og Sundelius' gartneri, nå Plantasjen i forkant. Utsnitt av postkort fra Mittet, 1977.

Kjøreveien, dagens Fekjan, ble anlagt på vestsiden av Neselva i 1932, og gikk fra butikken og postkontoret på Holmen til den nye skolen som åpnet på Nesbru. Den åpnet for utparsellering av jorder fra Holmen gård på vestsiden av elva. Der ble det bygget boliger, og anlagt gartnerier, busssentral og bensinstasjon.

I 1935 ble Øvre Nes gård på østsiden av elva lagt ut for salg og kjøpt av «et konsortium på i alt åtte herrer ...» som tilrettela for salg av 120 villatomter. Man anla 3-4 kilometer vei og bygget en ny bro over Neselva til veien på Fekjan. Stranden og et område ble lagt ut som fellesareal hvor man avsatte en tomt for forretning. De nye innbyggerne ble en blanding av fastboende og feriegjester, og mange av dem kom fra byen.

Veiene og de nye fremkomstmidlene gjorde det den gang mulig å skape hjem til mange mennesker, og det ble god fortjeneste for grunneierne. Eieren av Holmen gård ga grunn til bygging av det som i dag er Fekjan slik at han kunne selge tomter og få kontanter. Omtrent samtidig ble nabogården Øvre Nes solgt til en gruppe som bygget 3-4 kilometer veinett og en ny bro over Neselva og la området ut til villatomter. Også de tjente gode penger.

I dag har veiene, bilene og asfalten blitt et problem, den økende trafikkbelastningen skaper store bekymringer for utbyggere og alle andre. I 2020 planlegges bygging av 50 leiligheter på gartnerijordet ved Neselvas utløp, den siste gjenstående ubebygde biten av området.

I gjeldende kommuneplan for området står det at: *Området langs Neselva er avsatt til naturområde – grønnstruktur med en overliggende hensynssone for naturmiljø/ vassdragssoner. Det bør legges vekt på gode støy- og solforhold, miljøvennlig energiforsyning, sikring av kultur- og naturmiljøer, tilpasning til historiske miljøer og hensyn til eksisterende omgivelser.*

Utbygger vil tilrettelegge for allmenhetens tilgang til elvebredden og strandsonen, og anlegge grøntområder tilgjengelige for alle. De poengterer at det skal bygges nær skoler, barnehage, offentlig kommunikasjon og i gangavstand til butikker. Men det som diskuteres i nabolag og velstyrer i «det sentrale vekstområdet», i kommunestyre og plan- og bygningsetat er hvordan det går med trygge skoleveier, trafikkflyt og fremkommelighet? Hvem skal betale for veiene, og ikke minst, hvor skal alle bilene ta veien?

I dag suser ikke bussene av sted. De står i kø. En gang gjorde veiene det mulig å bygge ut. Er det fremdeles mer veier som er løsningen?

Utbyggernes plan for det nye prosjektet. Kilde: Holmen og Landøen vel.

Sverre Fehn

De neste sidene er dedikert til Norges mest kjente arkitekt, Sverre Fehn, og til hans arkitektperle Villa Holme på Holmsbu.

Arkitektdrøm på Holmsbu

Villa Holme på Holmsbu i Hurum ble opprinnelig tegnet av Fehn for maleren og grafikeren Ingolf Holme. Idag bor Rune og Kirsten Drægni i denne unike og autentiske villaen. Villa Holme er et eksempel på Fehns unike arkitektoniske stil og et viktig kulturminne fra vår tid. Bli bedre kjent med både boligen og Fehn på de neste sidene.

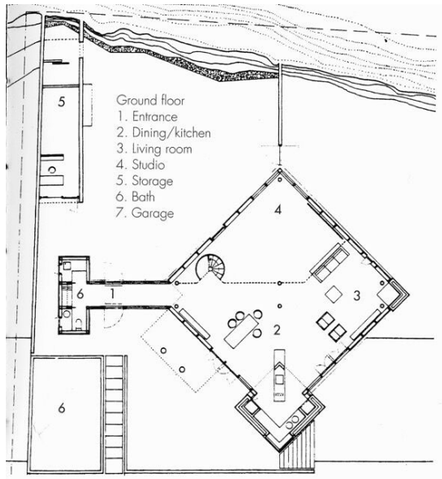

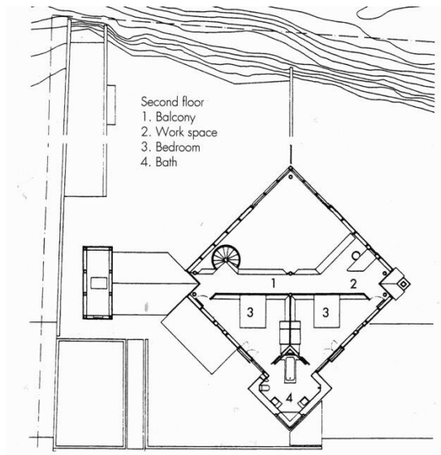

Sverre Fehns tegninger av Villa Holme, tidligere eneboligen til Ingolf Holme. Alle bildene av Villa Holme er tatt av Per Nagel hvis ikke annet er spesifisert. Bildene er hentet fra *Scandinavian Modern Houses. The Spirit of Nordic Light.* 2003 (1). Living Architecture Publishing.

Villa Holme på Holmsbu

Rune og Kirsten Drægni, beboere

Det var en tilfeldig biltur til Holmsbu i påsken 2017 som gjorde at vi ble solgt. På kjøreturen stoppet vi utenfor Villa Holme, eneboligen til den avdøde grafikeren og maleren Ingolf Holme, bygget i 1995-96. Bare et minutt etter at vi ankommer boligen, stopper Hanne, enken etter Ingolf. Hun inviterer oss inn i huset og det var helt spesielt å komme inn i det unike hjemmet. Symmetrien og stemningen var som poesi. Vi ble rett og slett målløse. Vi ble stående på galleriet, og se ned til den åpne stuen på over 100 m2 med de høye vinduene mot fjellet. Møtet med arkitekturen ble faktisk så sterkt at tårene trillet.

Under besøket vårt spurte Hanne om vi var interessert i å kjøpe huset, noe vi begge svarte kontant nei til. Men de neste dagene klarte vi ikke å glemme hva vi hadde opplevd i huset. Vi var «solgt», og andre påskedag ble avtalen signert og visningene dagen etter ble kansellert.

Villa Holme er tegnet av Sverre Fehn som er en av Norges mest kjente arkitekter. Både huset og inventar er tegnet av arkitekten. Flere har ønsket å kjøpe det og til en høy pris, men Hanne ville selge det til de «rette».

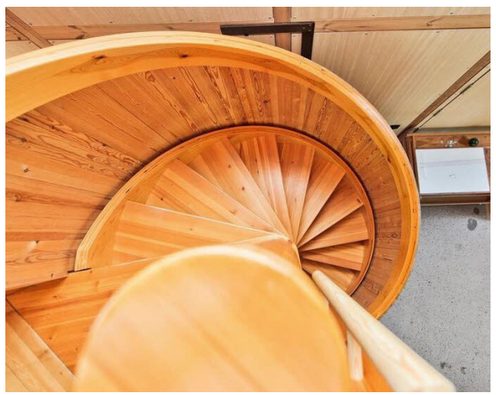

Ovenfor: store glassvinduer i hjørnet av stuen slipper mye lys inn i boligen. Vinduene har utsikt mot fjellveggen. Foto: Anders Leines (NRK).

Til venstre: sirkeltrappen som fører opp til andre etasje i huset.

Det er nå fire år siden vi overtok boligen. Ingolf døde i 2002 og huset har stått mer eller mindre ubebodd siden da, noe som er gledelig. I dagens «bruk og kast»-verden kunne det ha skjedd store endringer med husets egenart. Vårt mål var fra første stund å ivareta det originale uttrykket, både utvendig og innvendig. Vi var verken arkitekter eller arkitekturinteresserte, utover det som er normalt, men huset ble en milepæl i våre liv.

Vi får jevnlig besøk fra inn- og utland, unge og gamle, og mange av dem som besøker forteller historier om Sverre Fehn. Møtene er sterke og gir oss inspirasjon til å ta vare på huset. Vi arbeider også kontinuerlig med å finne gode løsninger på hvordan vi kan oppgradere og bevare, men uten å endre noe vesentlig. Det er en stille og forsiktig prosess. Vi jobber nær med de som forvalter arven til Sverre Fehn og med håndverkere som har bygget tidligere for ham. Det er også skolering vi selv må gjennomgå. Huset «snakker» tilbake hvis noe ikke stemmer. Det er hele tiden viktig å ha omtanke til symmetrien, linjene, tidsånden og ikke minst poesien i huset. De minste detaljene i huset er der av en grunn.

Mye endrer seg i livet når man, som oss, blir en del av «Fehnomenal arkitektur». Vårt ønske er å sikre at huset er tilgjengelig og «levende», og ikke minst, at vi kan vise andre hvor unik Sverre Fehn var som arkitekt og menneske. Vi er eksempel på at god arkitektur gjør en forskjell i menneskers liv.

Villa Holme er et unikt hus, både i Asker, nasjonalt og internasjonalt. Vi får mange besøk av arkitekter og arkitekturinteresserte, men vårt mål er også at lokalbefolkningen skal oppdage hvilken skatt Villa Holme er.

Ingolf Holme

Ingolf Holme (1938-2002) var grafiker og maler, og står blant annet bak den berømte NRK-logoen, som han utformet etter han ble leder for NRKs grafiske atelier i 1970.

Ingolf Holme maler i sin egen stue. Til høyre: grafikk av Ingolf Holme.

Sverre Fehn om Villa Holme i 1997

Gjennom store deler av min praksis har jeg tegnet atelier for Ingolf Holme på samme tomteområde. Der er først nu Holme har realisert sitt prosjekt – efter en skisse fra 70-årene.

Tomten ligger i Hurum, ved Holmsbu. En stupbratt fjellvegg i rød granitt begrenser området mot sydøst. Resten av arealet flater ut mot sydvest, mot vei og dalføre. Dette har gitt et markant rom å tilpasse husets forskjellige funksjoner i.

Atelierdelen ble lagt mot fjellveggen, for å skaffe et «nøytralt» lys i selve atelieret og for å skape et utvendig arbeidsområde isolert fra trafikk og innsyn. Ved å plassere den kvadratiske plan diagonalt på tomten oppstod naturlige avgrensninger mellom arbeidsområder for maleren og haveanlegget. Det svakt skrånende terreng mot sydvest ble utbyttet til oppholdsterrasse med overdekket uteplass. Byggherren har vist en enorm entusiasme for huset og fulgt byggeprosessen med artistens profesjonelle sans for presisjon. Et spørsmål vil bli stående når man studerer Holmes billeder: Er det husets geometri som har påvirket hans produksjon, eller er det hans billeder som ubevisst har dirigert arkitektens løsning?

Fra *Byggekunst* 1997 (2): 49-60. Gjengitt i *arkitekt SVERRE FEHN, intuisjon – refleksjon – konstruksjon*. Utstilling ved Nasjonalmuseet – Arkitektur 07.03-03.08.2008.

Bildet viser hjørnevinduet på kjøkkenet som har utsikt ut mot veien nedenfor og jordene på andre siden. Bildet på motstående side er av terrassen vendt mot veien.

Sverre Fehn (1924-2009)

Sverre Fehn er Norges mest kjente arkitekt, både nasjonalt og internasjonalt. Inspirert av både det modernistiske formspråket samt klassisk arkitektur og folkelig byggeskikk, har Fehn sammensatte tilnærming fått tilnavnet poetisk modernisme i norsk sammenheng. Hans produksjon kjennetegnes av få, men gjennomarbeidete verk, og konkurranseutkast som ikke er realisert. Fehn tegnet en rekke eneboliger og flere kulturbygg, og var arkitekt for blant annet Storhamarlåven på Hedmarksmuseet på Hamar, Bremuseet i Fjærland, Aukrustsenteret i Alvdal og Ivar Aasen-senteret i Ørsta/Volda. Av eneboliger er Fehn mest kjent for å ha tegnet Villa Schreiner i Oslo (1963) og Villa Busk i Bamble (1990), samt Villa Holme (1996) på Holmsbu i Hurum. Sverre Fehn var også professor ved Arkitekturhøgskolen fra 1971-1994. Han mottok den internasjonale og prestisjetunge Pritzkerprisen i 1997 for sitt arbeid.

Andre arkitekter om Villa Holme

Christian Norberg-Schulz og Gennaro Postiglione

Historien om Holmes hus er uvanlig. Det er et lite kunstnerhus med atelier, som for tiden er under bygging vel 20 år etter at det første utkastet ble utarbeidet. Det første prosjektet var meget originalt, og valget av jern og glass var fornyende, men det ble forkastet av oppdragsgiveren. Senere forfattet Fehn et annet prosjekt som i følge han er i fullstendig overensstemmelse med det som ble utarbeidet i 70-årene: i 1995 ble kun utførelsen på byggeplassen planlagt.

Denne såpass lange vinterdvalen har ikke unndratt verdien i prosjektet noen form for interesse. Utkastet er nemlig bundet til et bygnings- og beboelsesprogram som er så tydelig og direkte at det klarer å frigjøre seg fra tilfeldighetenes øyeblikk og datidens kultur. Tvert imot, ved en sammenligning viser det seg at det velkjente huset for en kunstner av Le Corbusier, som også grunnlegger det kompositoriske skjema på en kvadrat og en diagonal, er blitt mindre virkningsfullt, om ikke rett og slett blast og pregløst, etter så mange år, i forhold til den norske arkitektens formale løsninger både når det gjelder det utvendige bildet og den innvendige romfordelingen. Husets plan består av et hovedkvadrat; i et hjørne blir det satt en ytterligere kvadratisk blokk som inneholder kjøkkenet i første etasje og badet i annen etasje. Langs den andre aksen i forhold til den som markeres av kjernen i ubehandlet betong, plasseres gangen og peisen i de motsatte endene.

Inngangspartiet oppnås ved å kutte av kvadratens hjørner og markeres ved en utvendig gang dekket av et sadeltak. Peisen i det motsatte hjørnet framheves derimot ved å la den stå i

ubehandlet betong, og ved at pipen frigjøres fra husets hjørne i annen etasje.

Overetasjen organiseres langs diagonalen og man ankommer via en liten vindeltrapp. Der ligger soverommene og et arbeidshjørne, som vender mot rommet under. Seks frie, runde søyler støtter opp etasjen og risser opp gangene på begge nivåene. Disse søylene, sammen med en annen som står i det motsatte hjørnet av betongkjernen med våtrommene, støtter takkonstruksjonen som er et eneste skråtak hellende langs diagonalen.

De mulige symmetriene som dannes av formenes geometriske regelmessighet, unngås både ute og inne, idet Fehn anvender strukturelementer som gjør den ene delen av huset annerledes enn den andre.

Fra *Sverre Fehn: Samlede arbeider,* 1997. Oslo: Orfeus forlag, s.159.

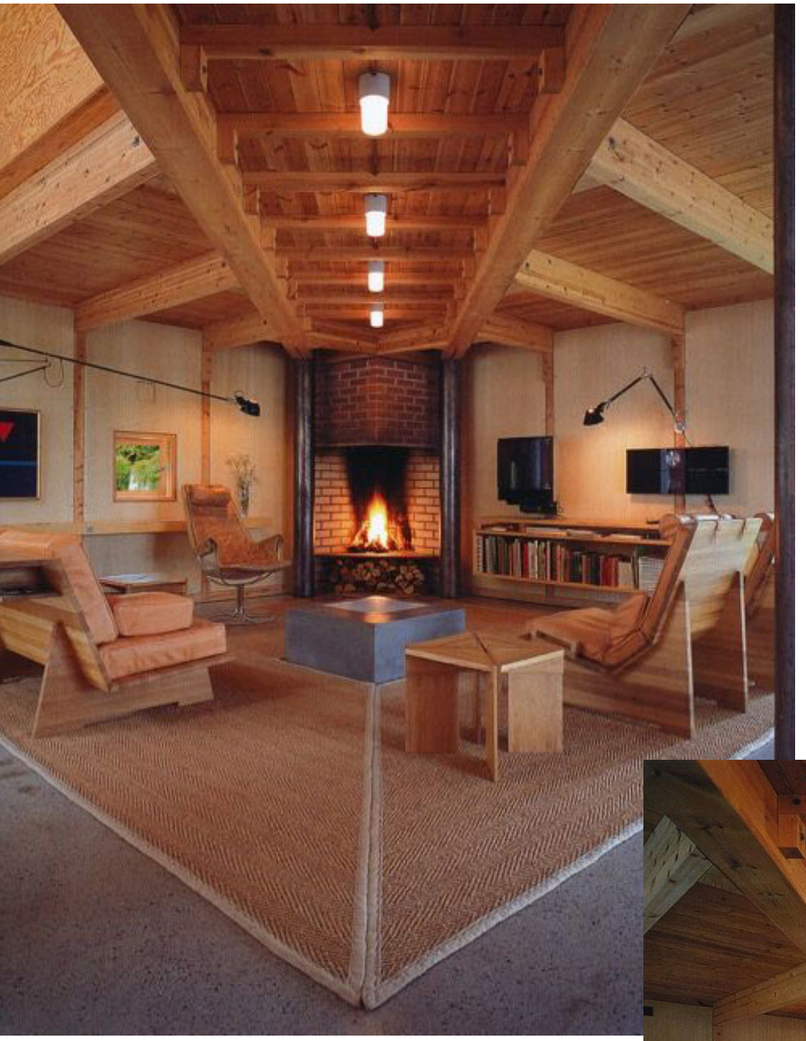

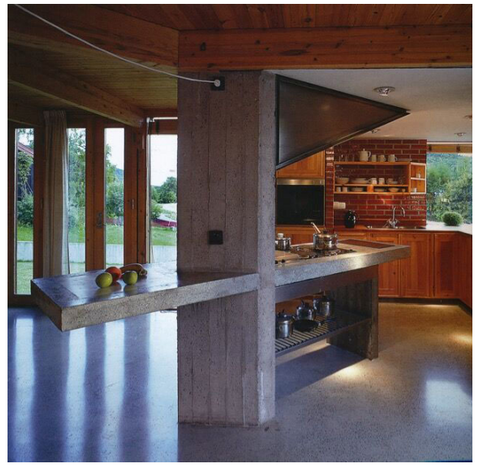

Kjøkkenbenken i huset følger strukturen fra badet som ligger rett over og er i betong, med kokeplater på benken vendt mot hjørnevinduet.

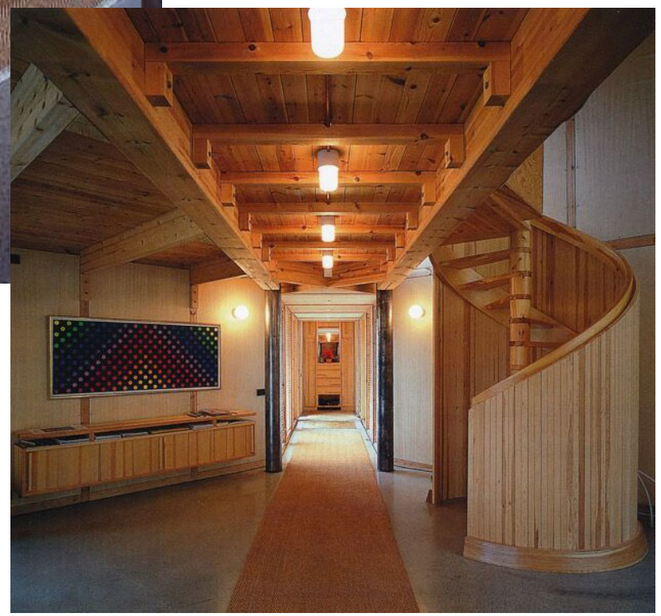

Peisestuen er også nøye planlagt av Fehn med plassbygde møbler, med originale, spesialsydde skinnputer, og et støpt betongbord i midten. Teppene er kopier av de originale, også spesialsydde for rommets utforming.

På neste side er det bildet av badet i andre etasje, også med hjørnevindu ut mot veien. Badet er helt symetrisk med like vasker på hver sin side av vindu, og med badekaret ut fra motsatt vegg.

Om Sverre Fehn og boligen

Per-Olaf Fjeld, arkitekt og professor

Eneboligen har vært viktig for utviklingen av Fehns arkitektur. Det lille huset med det omfattende programmet har alltid vært sett på som en utfordring. Boligen krever samtidig en innlevelse i et familiebilde. Prosessen medfører at arkitekten både tolker og videreutvikler de individer han tegner for. Ingen av Fehns hus er nøytrale. De er heller krevende fordi beboeren gjennom arkitekturen må konfrontere sitt selvbilde. Huset tegner et bilde av det man er og vil stå for. Derfor er det heller ikke så mange som søker arkitekter med styrke til å utfordre familiens rombilde. De fleste av Fehns eneboliger har fått sin karakter gjennom et nært og personlig samspill med oppdragsgiverne. Husene forsterker stedet og omgivelsene, men det de har felles er en klar egenidentitet, et begrenset romlig univers som er seg selv nok. Inne opptrer rommet som en forlengelse av kroppen, og en følelse av tilstedeværelse forsterkes. Det finnes enkelte fellestrekk. Planene formidler en geometri som sammen med konstruksjonen utløser en romlig mønster der «ild» og «vann» får en strategisk plassering. Ilden er det grunnleggende symbolet for nattens lys, trygghet og varme. Vannet er den massen som danner grunnlaget for alt liv. Ildstedet tilhører muren og de steder i huset som innbyr til hvile. Kjøkkenet og badet, som representerer vannet, får i de fleste tilfeller en sentral plassering i huset. Det er ut fra de to temaenes strategiske plassering resten av boligen utspiller sitt romforløp.

Først publisert i «Sverre Fehn og den arkitektoniske bearbeidelse av et romlig instinkt» i *arkitektur SVERRE FEHN, intuisjon – refleksjon – konstruksjon.* Utstilling ved Nasjonalmuseet Arkitektur, 07.03-03.08.2008.

Funkishuset

er huset for modernistiske boliger: 30-tallets funksjonalisme eller funkis, moderne boliger fra 1960-70 og 2000-tallet og dagens nyfunkis. Modernismens mangfoldige epoke strekker seg gjennom hele 1900-tallet og til i dag.

Arkitektene bak funksjonalismen mente at den nye arkitekturen ikke skulle være noen stil, men en metode. Hver bolig skulle utformes i forhold til en funksjonsanalyse basert på brukerens behov, forutsetinger og økonomi.

«Vi vil skape en arkitektur i kontakt med den tiden vi lever i, naturlig for det materiale vi bygger av. Vi vil bort fra maskeringen og alt det utenpaahengte, det formaalstjenlige skal bestemme formen. Plan og facade skal være ett.»

Arkitekt Lars Backer i Byggekunst, 1925.

Schaulunds bolig på Høn
Hønsveien 85

Sissel Øverås' bolig i Hønsveien 85 var opprinnelig boligen til arkitekt Victor Schaulund, tegnet for ham selv i 1931. I dag er eneboligen blitt påbygd, men står likevel som et godt eksempel på original funkis fra 30-tallet.

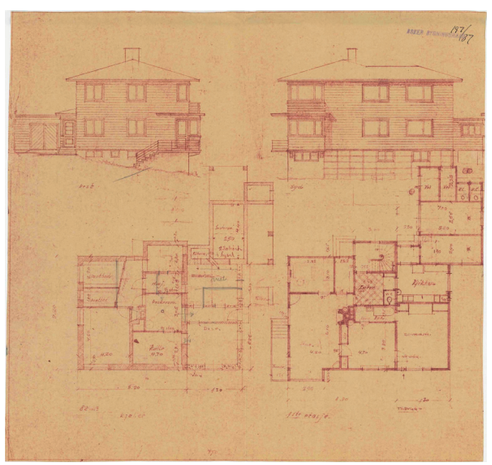

Foto: Ulf Palm, MiA. Skisse: Asker kommune.
Motstående side: Randi Gunderson Malm

Villa Lystrup
Hogstadveien 70

Enebolig tegnet på begynnelsen av 1960-tallet av arkitektkontoret Lund & Slaatto for kunstneren og tidligere prost i Vinje, Sigmund Lystrup. Dagens eiere har foretatt noen små, respektfulle endringer. Boligen er et godt eksempel på 1960-talls modernisme. Les arkitekt Bjørn Tandbergs artikkel om Det røde huset i Hogstadveien i antologidelen.

Victor Schaulund (896-1979)

Victor Schaulund var utdannet fra Statens Håndverks- og Kunstindustriskole, Kunstakademiet i København 1921–23 og Det norske arkitektakademi, Oslo 1924-26. Han hadde egen arkitektpraksis i noen år fra 1923 og var så ansatt hos arkitektene Carl Berner, Arnstein Arneberg og i arkitektfirmaet Blakstad og Munthe-Kaas før han startet egen praksis igjen i Oslo i slutten av 1920-årene. I 1930–40 årene var han arkitekt for mange større leiegårdskomplekser i Oslo i klassisistisk og funksjonalistisk stil. Victor Schaulund satte sitt tydelige preg på Asker. Sparebanken, Meierigården og Berggården fra 30-årene er alle tegnet av ham. Holmen skole (1933), Asker videregående skole tegnet i 1949, ferdig i 1955 og Jansløkkas tilbygg (1960) er også hans arbeider. I tillegg tegnet han mange privathus, deriblant flere funkisvillaer vi kan beundre i dag. Schaulund var fra Heggedal og bygget etter hvert sitt eget hus på Høn i Asker.

Fusdal terrasse
Fusdal terrasse 6, 8, 10, 12, 14.

Funkisboliger tegnet av arkitekt L. Skau etter siste krig. Opprinnelig bygget som funksjonærboliger for ansatte ved Elektrisitetsverket i Asker. Boligene, som er tomannsboliger, ligger på en stram linje vinkelrett på veien og med lik avstand til denne. De er bygget i reisverk kledd med tresonitplater, fordi det ikke var mulig å skaffe betong etter krigen. Asker kommune eier boligene i dag. De er restaurerte.

Foto: Ulf Palm, MiA.

Doktorbolig på Nærsnes
Gartnerveien 5

Enebolig for doktoren på Nærsnes bygget på 1970-tallet i typisk -70 talls stil med mørkbeiset panel i kombinasjon med gul tegl. Flatt tak med karakteristiske flate takutstikk.

Foto: Randi Gunderson Malm

Doktor Leiv Gjessings hus
Slyngveien 2

Doktor Leiv Gjessing arbeidet på Dikemark sykehus. Han kjøpte tomt på Engelsrud for å bygge hus til sin familie som bestod av konen Avis og deres fire sønner Jan, Rolf, Kai og Geir. For å finne en arkitekt, startet Gjessing på A med listen over arkitekter. Da han kom til G fant han et navn han synes var flott: arkitekt Geir Grung! Resultatet ble at Grung (1926–1989) tegnet sitt første, svært utradisjonelle og moderne hus, tilpasset familien Gjessing i 1955. Grung mente at den største utfordringen var at byggherren ikke kunne skjønne at det var noe hus han tegnet. Huset er fortsatt i familien Gjessing sin eie og er svært godt bevart.

Foto: til venstre: Mina Augestad Fossum, til høyre: Eiendomsmegler1

Korsmo på Sem
Semsveien 191

Enebolig ved Semsvannet bygget i 1931 av Arne Korsmo og Sverre Aasland i funkisstil. Det opprinnelige pulttaket ble skiftet ut med saltak i 1947. Huset ble panelt om og vinduer ble skitet i 1987. Antagelig er det karakteristiske Korsmo / Aasland vinduet på verandaen originalt. Da huset ble solgt fra familien rundt 2010, visste verken megler eller selger at huset var tegnet av Arne Korsmo.

Arne Korsmo (1900-1968)
Arne Korsmo var utdannet ved NTH i 1926. Arne Korsmo er en av 1900-tallets mest sentrale norske arkitekter og formidler av den internasjonale modernismen. Korsmo var overlærer ved Statens håndverks- og kunstindustriskole fra 1936, hvor han videreutviklet utdanning i møbeldesign og interiørarkitektur, og han var professor i bygningskunst ved NTH fra 1956. Korsmo mottok Sundts premie i 1933 og Houens fonds premie i 1937 sammen med Sverre Aasland for Havna villakvarter ved Blindern stasjon. Det er også Arne Korsmo som står bak den ikoniske Villa Stenersen, tegnet for Rolf Stenersen i 1937.

«Huset er en maskin å bo i»
Le Corbusier; (1942): La Maison des Hommes.

Funksjonalismen var et kraftig oppgjør med en bokstavelig talt dunkel nær fortid, med snusbrune fargeholdninger. Skarpe farger ble en viktig del av det nye formspråket i interiørene. I 1930-årene var man meget opptatt av helsespørsmål og boligens betydning for den enkeltes trivsel. Kravene til bedre hygiene hadde også innvirkning på fargebruken. Fargene var gjennomgående «sure» i forhold til dem vi bruker i dag. Vi vil i dag lett gi dem betegnelser som «gusjerød» og «gusjegrønn». Fargene ble satt sammen i frekke kombinasjoner. Ubehandlet kryssfinèr gikk sin seiersgang i interiørene, som kledning i tak og på vegger.

Tore Drange, Hans Olaf Aanensen og Jon Brænne (1996): *Gamle Trehus. Historikk. Reparasjon. Vedlikehold.* Universitetsforlaget, s. 391

Villa Ferner

Vestre vei 81, Nesøya

Enebolig på Nesøya, tegnet av arkitekt Geir Grung for vennen Finn Ferner i 1969. Huset ligger i en skråning ned mot sjøen. Det er i betong og hvittegl med ru, brutt overflate og redwood. Innvendig er gulvene av eik, fliser, heller og oregonpine. Den hengende peisen er midtpunktet i huset. Den er hevet som en åre over gulvet med fritt hengende kappe. Peisen er skjøvet ut mot eksteriøret på en måte som gjør at ilden kan sees som del av landskapet utenfor. Tegningen viser husets åpne planløsning i andre etasje med kjøkken, vaskerom og spiseplass på samme nivå. Huset har senere blitt ombygget og tilpasset to generasjoners behov, men har bevart sitt arkitektoniske særpreg.

Foto: Bjørn Winsnes, Nasjonalmuseet

Geir Grung (1926-1989)

Geir Grung preget norsk arkitektur de første tiårene etter andre verdenskrig. Han var elev av arkitekt Arne Korsmo og utdannet ved Statens håndverks- og kunstindustriskole i 1948. Han etablerte et stort kontor med en rekke varierte oppgaver, men han ble mest kjent som industriarkitekt. Hans mest kjente enebolig er trolig hans egen bolig, Villa Jongskollen i Bærum. Sammen med Sverre Fehn, Håkon Mjelva og Chr. Nordberg Schultz ønsket han å videreføre CIAM`s idealer. CIAM, Congrès Internationaux de l `Architecture Modern, ble opprettet i 1928.

Minner fra huset på Nesøya

Pippip Ferner

Jeg var 12 år da vi flyttet inn i huset på Nesøya i 1969, på tomten der den tidligere sommerhytta hadde stått. Huset skilte seg helt klart fra de andre husene på øya, både i materialvalg, størrelse og planløsninger. Det var tegnet av arkitekt Geir Grung, en god venn av mor og far. Han var dyktig, leken og forsto deres ønsker.

Huset ble bygget i fem avtrappete plan i et skrånende terreng, hadde en bred, rett og lang trapp som gikk fra inngangspartiet nederst til spisestue og kjøkken øverst. “Himmelstigen”.

En av trappene hadde et åpent felt mellom trinnene og veggen, og dette ble en yndet sklie for min søster Inger og meg. Far mente det frittstående gelenderet i denne trappen var klart barskere fordi farten ble større, og etter en demonstrasjon resulterte det i at han knuste hælen...

Kjøkkenet skilte seg helt klart fra andre kjøkken. Dette var mors domene, som det jo var på den tiden. Hun ønsket et kjøkken som var smalt og kompakt, som på en båt.

Mor var amerikansk, noe kjøkkenet og maten bra preg av. I alle fall to stekeovner importert fra USA, som var plassert i overskaphøyde, noe som var uvanlig på den tiden. Den ene ovnen romslig nok til en kjempestor kalkun til Thanksgiving, den andre tilpasset daglig bruk.

Kjøkkenet var plassert på det øverste nivået, men var åpnet opp mot stuen på nivået under som en skipsbro. På den måten hadde mor oversikt med alt som foregikk i stuen, samt at hun fikk lys og utsikt fra de enorme vindusflatene der, som strakte seg fra gulv til tak.

Stuen var helt åpen, og peisen var et samlingspunkt. Peiskappen hang fra taket, så man kunne se ut mellom kappe og ildsted. Selve flaten til ildstedet var stort, og vi kunne sitte på den hele veien rundt, og der satt vi ofte når vi hadde fest, enten peisen var tent eller ikke.

Far var en ihuga seiler og drømmen om å kunne ha båten omtrent inne i huset ble en realitet. Egen slipp og et sinnrikt kransystem i taket på carporten gjorde at han kunne holde på med båt hele året. En stor garasjeport rett inn i et innholdsrikt verksted, en annen garasjeport til et annet stort rom der som ble lager for alt mellom himmel og jord. Og innenfor der katakombene! Dette var trange, mørke krypganger gjennom huset for å kunne inspisere vannrør med mer. Men for oss de beste, skumleste gjemmestedene.

Huset ble senere generasjonsbolig. Noen ombygginger både inne og ute har det blitt, men det har ikke endret preget nevneverdig. Himmelstigen ble delvis borte, men sklien har bestått!

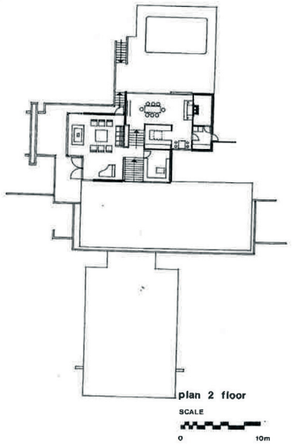

May og Hans Dølviks enebolig
Kirkeveien 120

Et valmet tak over en lav, rektangulær bygningskropp smyger seg inn bak knausen i det lille skogholtet som engang ble kalt «Lassaronparken». Tomten er skilt ut fra Mays barndomshjem, Haugbo, og huset sto ferdig i 1963. May og Hans Dølvik var inspirerte av tidens nye, danske småhus. Arkitektene Svein Aasen (1933-) og Christian Fosse (1933-2002), som senere tegnet atriumshusene på Borgenbråten, var nettopp kommet hjem fra praksis i Danmark. De fikk oppdraget, og tegnet et hus som speilet byggherrens ønsker. Som besøkende merker man Alvar Altos ånd når man kommer inn. I planløsningen er det tatt hensyn til den tallrike familiens behov. Huset har plassbygget innredning. Alle soverom vender ut mot et leke- og allrom. Naturen og lyset tas rikelig inn gjennom riktig plasserte store og mindre vindusflater. Huset er i dag, i all hovedsak, som det var da det ble bygget.

Foto: Randi Gunderson Malm

«Vi vil skape en arkitektur i kontakt med den tiden vi lever i, naturlig for det materiale vi bygger av. Vi vil bort fra maskeringen og alt det utenpaahengte, det formaalstjenlige skal bestemme formen. Plan og facade skal være ett.»

dette skrev Lars Backer (1892-1930) i *Byggekunst* i 1925, samme år som han tegnet Nordens første moderne bygning, restaurant Skansen i Oslo.

Enebolig i Hanevoldveien

Hanevoldveien 44

Denne eneboligen innerst i Hanevoldveien, nord for Asker sentrum, er tegnet av arkitekt Einar Dahle. Boligen kan beskrives som to sigarkasser lagt på tvers av hverandre. Boligen mottok i 2002 Betongprisen. Betongprisen gis til norske byggverk hvor betong er anvendt på en miljømessig, estetisk og teknisk fremragende måte. Huset er faktisk ikke bygget i betong men i tre, men det hviler på betongpeler.

Einar Dahle (1946-)

Einar Dahle er utdannet ved ETH i Zurich i 1971. Han har arbeidet hos Geir Grung og Harald Hille. Dahle var leder for Cappelen og Rodahls arkitektkontor i Dar es Salam, Tanzania i 3 år, og startet etter hjemkomsten egen praksis i Oslo. Siden 1993 har han også vært professor ved Arkitekt- og designhøgskolen i Oslo. Dahle har en omfattende deltagelse i fagmiljøet både i Norge og i utlandet, og han har fått en rekke priser for sitt arbeide som arkitekt.

Foto: Jiri Havran

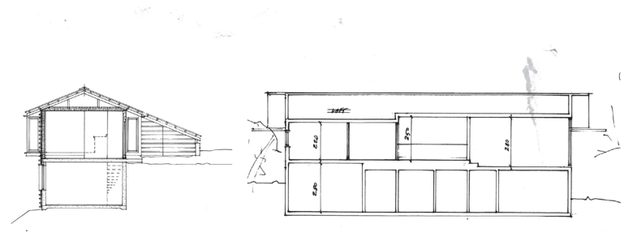

Vigsnæs i Fiolveien

Fiolveien 6

Denne moderne boligen på Hvalstad fra 1998 er tegnet av Jarmund/Vigsnæs AS Arkitekter, som bolig for arkitekt Håkon Vigsnæs selv og hans familie. Boligen et godt eksempel på hvordan boliger kan bygges på og tilpasses en bratt skrånende, nærmest umulig tomt. Boligen er solgt to ganger og tidligere eier gjorde noen endringer og bygget garasje.

Huset i skråningen

Håkon Vigsnæs, arkitekt

Huset ligger i en bratt nordvendt skråning som i utgangspunktet var vanskelig å bebygge. Mot syd er det fylt opp til en uteplass inn mot en berghammer. Mot vest er det utsikt mot Skaugumsåsen, og fra spiseplassen ser man utover et dyrket jorde omkranset av løvskog. Mot øst vender huset inn i en tett hasselskog. Husets plan er i hovedsak orientert i forhold til disse forskjellige uteromskvalitetene. Husets smale snitt og langstrakte form er en konsekvens av å bygge tosidig i bratt terreng uten å bryte regulerte byggehøyder, og et ønske om å la huset demme opp for en størst mulig uteplass mot syd.

Innenfor et begrenset boligareal søkes det et romlig hierarki rent størrelsesmessig hvor soverommene er små og oppholdsrommene er store. Fra øst mot vest, fra soveromsdel til oppholdsrom i husets lengderetning, endres også romhøydene fra 220 via 250 til 280 ved en avtrapning av både gulv og himling.

I 1. etasje får rommene lys fra to sider, mens underetasjen er organisert i forhold til et ensidig lysinnslipp. Ut fra en bruksløsning tilpasset dagens situasjon med små barn kan planløsningen omdisponeres med en større grad av sonedeling på et senere tidspunkt.

Underetasjen er bygget i kompaktblokk av porebetong som er panelkledd utvendig. I hele underetasjen var det nødvendig å benytte mur, av hensyn til jordtrykket. 1. etasje er oppført i tradisjonelt trestenderverk.

Vi valgte å benytte diffusjonsbrems i stedet for sperre for å oppnå bedre innvendig luftkvalitet uten å benytte mekanisk ventilasjon. Porebetongen er likeledes valgt fordi den er diffusjonsåpen og har tilstrekkelig isolerende evne som kompactblokk.

Utvendig panel er utført i skurlast av ubehandlet sibirsk lerk. Taket er lagt med korrugerte fibersementplater. Inne er det benyttet kvistfritt glattpanel av osp på alle innsider av yttervegger (for luftgjennomslipp). For øvrig er det malte gipsvegger og helsparklet porebetong i underetasjen. Gulvet er utført i helved eik.

Fra *Byggekunst* 1999 (2): 38-40.
Foto: Espen Grønli for Byggekunst.

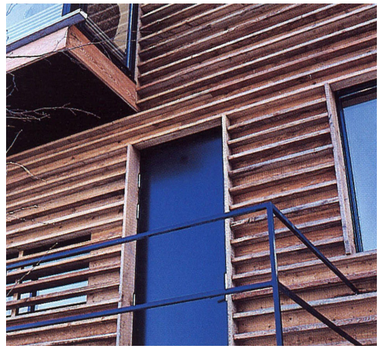

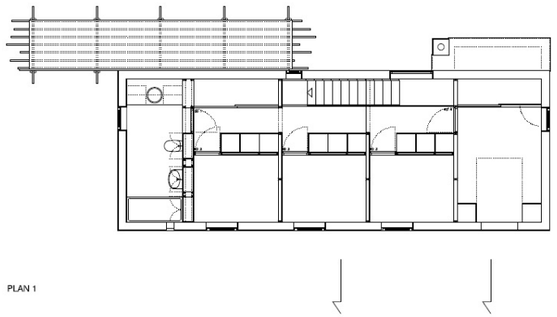

Lis og Tor Dølviks enebolig

Johs Nores vei 39, Høn

Lis og Tor Dølviks enebolig på Høn ble i 1997 tegnet av arkitektene Knut Hjeltnes og Hanne Pettersen. Huset er i rosa betong og står på en liten tomt omgitt av trær. Ytterveggene er av isolerte lettbetongblokker som er pusset og brettskurt inn- og utvendig. Huset ble bygget på stramt budsjett. Boflaten er knapp, men fleksibel og har spesialtilpasset innredning. Huset er plassert naturlig i terrenget og det er et spennende samspill mellom boligen og omgivelsene. Tor Dølvik vokste opp i Kirkeveien 120. Hva betød det for premissene for eget boligvalg?

Knut Hjeltnes ((1961-)

Knut Hjeltnes er utdannet fra NTH i 1986. Han har arbeidet hos F.S.Platou, 4B Arkitekter og Kristin Jarmund. I 1988 etablerte han eget arkitektkontor der prosjekter for nasjonale turistveger, eneboliger og hytter er kontorets hovedoppgaver. Samme året begynte han å undervise på Arkitekthøyskolen i Oslo, der han var professor fra 2003-2016. Hjeltnes har mottatt en rekke priser, blant annet Treprisen (2004) og Murverkprisen i 2004 og 2015. Han mottok også Houens fonds diplom sammen med Haga & Grov og Ivar Egge i 2000.

Bildene viser hvordan eneboligen er plassert i terrenget på en liten bratt tomt. Tegningen viser planen over 1.etasje.
Foto: Knut Hjeltnes

Hjeltnes på Nesøya

Øverbergveien 1

Enebolig tegnet av Knut Hjeltnes i 2011 på nabotomten til Magnus Poulssons ikoniske Herodd på Nesøya. Huset er godt tilpasset både terreng og nabobygg.

Montasjen øverst viser hvordan eneboligen ligger i forhold til Herodd, mens bildene og tegningen viser hvordan boligen har blitt tilpasset terrenget. Foto: Knut Hjeltnes. Montasje:- hentet fra Asker kommunes arkiv.

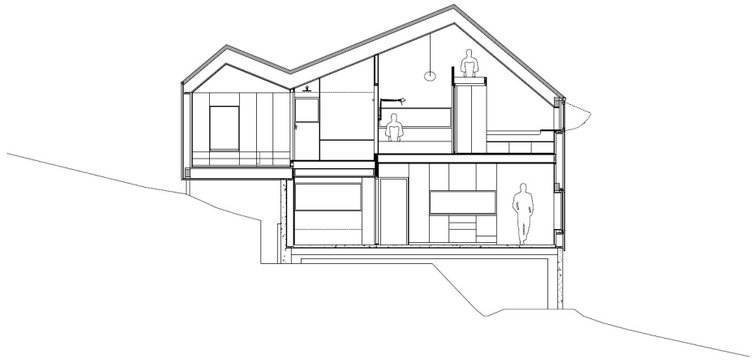

«Jeg ble glad i all denne fortid, men jeg tenkte alltid på om mon ikke den samme glede kunne smugles inn i våre dagers lyrikk»

Arne Korsmo etter en studiereise i Europa i 1928, fra Arne Gunnarsjaa; Arkitekturleksikon 1999.

Lund Hagem ved Nesøya-broen

Broveien 19

Utgangspunktet er en fantastisk beliggende strandtomt på Nesøya på 6 mål. Målet var å skape et vakkert og praktisk hjem ved sjøen for voksne og barn. Eierne ønsket et stilrent kvalitetshus bygget med gode norske materialer. De ønsket et hus som spilte på lag med omgivelsene; med sjøen og den frodige vegetasjonen. Eierne er opptatt av arkitektur og hadde god erfaring med Lund Hagem arkitekter fra tidligere. Svein Lund fikk frie tøyler til å tenke nytt og prosjektet ble gjennomført i tett samarbeid med eierne.

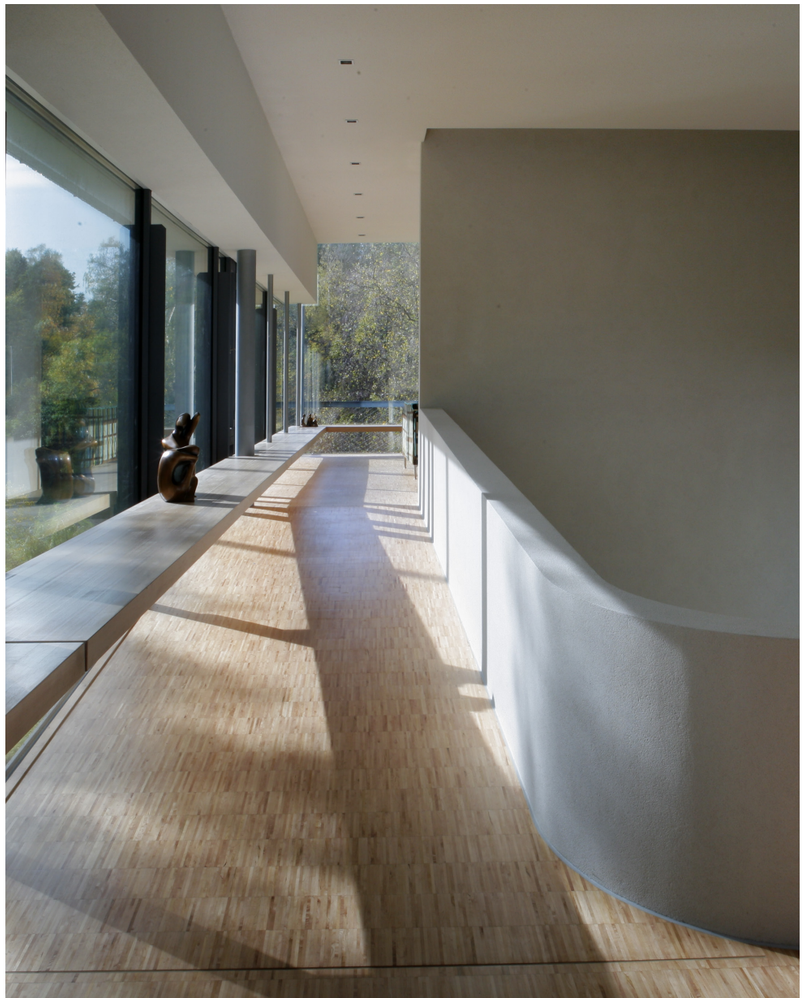

Foto: denne siden: Morten Brun, motstående side: øverst: Jesper Ray, nederst Sam Hughes.

”My home is my castle”

er huset for de unike, fargerike, fantasifulle og overraskende hjem. Der bor kunstnere. I kunsten å bo tar kunstnerne Soria Moria drømmen fullt ut. My home is my castle er også huset for beboere som har et helt spesielt forhold til huset sitt: min bolig er mitt hjem som er et slott! Og da blir det det.

Labråten på Asker museum

Arne Garborgs vei 34, Hvalstad

Labråten var boligen til forfatterparet Arne og Hulda Garborg fra 1897 og til de døde i henholdsvis 1924 og 1934. Huset var bygget på 1850-tallet i sveitserstil, men Hulda bygget det gjennom årene om til å bli en tradisjonell norsk «stue». Huset er i dag fredet og er en del av Asker museum.

Foto: Randi Gunderson Malm

Valstads hjem på Asker museum

Otto Valstadsvei 19, Hvalstad

Hjemmet til kunstnerparet og museumsgrunnleggerne, Tilla og Otto Valstad ble opprinnelig bygget av Otto Valstads far, Andreas Olsen Valstad, i 1858. Tilla og Otto bygget på og om i flere omganger fra de tok over eiendommen Øvre Valstad i 1900. I utformingen av gavlen mot hagen har de latt seg inspirere av den norske dragestilen.

Foto: øverst: Randi Gunderson Malm, nederst Asker museum.

Bildet ovenfor viser atelieret til Anne Hilde i lyserosa mur og med blå stjernehimmel. Maleriet er malt av Anne Hilde selv. Foto: Arvid Askø.

«Pokker ta funksjonen - jeg ønsker å leke»

Stjernearkitekten Zaha Hadid (1950-2016).

Villa Brabo

Ivers vei 1, Åros

Murbygget Villa Brabo ble opprinnelig bygget som bolig og telefonsentral på Åros i 1954-55. På 50-tallet inneholdt huset også legekontor i en del av første etasje. De to damene som drev sentralen bodde i leiligheten i 2.etasje. I en periode på 1970-tallet var det bibliotekfilial. Huset het opprinnelig Braboe, men den siste e forsvant da Bjarne Fagerås kjøpte huset i 1973 og bygget det om fra telefonsentral til bolig. Villa Brabo er i dag enebolig for ekteparet Arvid og kunstneren Anne Hilde Askø. Det har realisert drømmen om et slott!

Foto: Mina Augestad Fossum.

Å bo i et levende prosjekt

Arvid Askø, som sammen med kona Anne Hilde bor i Villa Brabo

Et hus er et hjem. Det er et slott og en drøm. Huset vårt, Brabo, har så utrolig mange muligheter - og mange av disse må prøves ut. Samtidig har jeg en meget kreativ kone som ser veldig mange gode løsninger og som er nødt til å få utfolde seg. Hennes kreative sans er nesten grenseløs, og derfor blir det som det blir.

At en kjempestor murvegg trengte å bli brutt ble til et tårn i tre etasjer. At det indre taket på tårnet skulle utnyttes i høyden (mot snekkerens forslag) ble til en himmelhvelving med Karlsvogna som lyspunkt i dempbare spotter. At vinboden i underetasjen naturlig måtte dekoreres med en vinranke med drueklaser var også helt naturlig, bortsett fra at mureren bare hadde laget to klaser, så min kone måtte få ham tilbake for å lage to til. At veggteppet nede i det oransje rommet fungerer som skyvedør sier seg selv. At vi ikke kjøpte Kairolampa på kjøkkenet da vi først fant den, gjorde at vi måtte ta en tur til to måneder senere, og der hang lampa fortsatt, i en av de 3000 bodene på souken i Kairo, og ventet på oss. At de forskjellige trestolene i det oransje rommet skulle ha helt forskjellig form, men males i samme farge er typisk min kone. Jeg maler stoler (og rosa hus) og lager musikk, mens hun maler bilder på veggen, skriver bok og spiller teater. Og sånn går no dagan.

Selvsagt er det mange historier om huset, som for eksempel da vi gravde i hagen, og ikke visste hvor ledningene til den gamle telegrafen vår i Åros befant seg. Gravingen med minigraver gikk riktig galt. Dette var på åttitallet, og ledningene som inneholdt kablene til alle fasttelefonene oppover i veien ble gravd over på to steder med to-tre meter imellom, siden kabelen var lagt i en sløyfe akkurat der. Et par mann ble sittende i et par uker i et lite telt og tvinne ledninger, mens litt irriterte telefonløse stadig var innom for å spørre om det var noen fremgang. For et par år siden hadde jeg en spillejobb i nabokommunen. En dame stoppet meg utenfor toalettene og spurte: «Når skal du male ferdig huset ditt a'»? «Vet du hvem jeg er»? spurte jeg. «Høh - alle vet vel hvor du bor», var svaret. Det kan virke som om huset blir lagt merke til.

Gangen nede i kjelleren er i lys grønn mur og med tredør inn til vinkjeller/matbod. Foto: Arvid Askø.

Huset Brabo er stort, men det må det være for å romme vår familie, som nå består av mor og far og syv barn. Våre to yngste fosterbarn bor fremdeles hjemme. Foreløpig har vi fem barnebarn, men det er to til underveis. Huset har for øvrig mye god energi. Tomten vår kan kanskje ha ligget rett ved en hovedvei opp til gamle dagers skysstasjon, og en og annen mener at vi må helt tilbake til Svartedauden rundt 1350 for å finne årsaken til en del av energien i området. Vel vel. Etter Asker Museum var innom sist, har de hvite dørene i andre etasje blitt slipt ned og deretter beiset mørkebrune. Vi har også skiftet ut de litt for moderne messinghåndtakene med de gammeldagse i krom og svart, pent brukt og kjøpt på Finn. Akkurat nå sitter en lokal arkitekt og tegner på en vinterhage til oss, så får vi se når den blir satt opp. Det hadde jo vært gøy med en vinterhage!

Kjøkkenet til Arvid og Anne Hilde er i rosa mur med en stor dagseng ved vindu i hjørnet, inspirert av Midtøstens arkitektur. Foto: øverst: Ulf Palm, MiA, nederst: Arvid Askø.

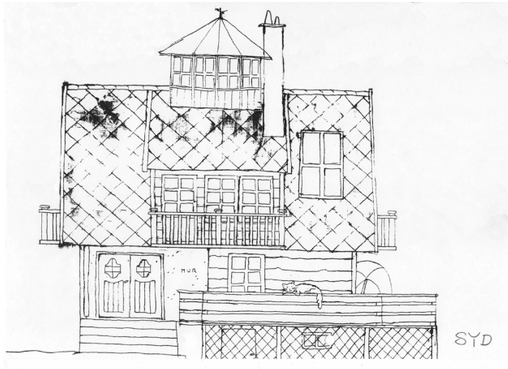

Tårnhuset på Båtstø

Sundbyveien 105, Båtstø

Dette tårnhuset på Båtstø i Røyken er hjemmet til kunstneren Vivian Zahl Olsen og hennes mann, Per. Huset, som heter «Rabben», ble opprinnelig bygget som en sommerhytte på 35 m2 og deretter påbygd og omgjort til bolighus i 1972 for Pers foreldre. Vivian og Per tok over huset, først som fritidsbolig, før de flyttet hit i 2007. Da var huset fullstendig ombygd med tårn og balkong, etter tegninger av både arkitekt Anders Winnes og Vivian selv.

Vivian Zahl Olsen

Vivian Zahl Olsen er tegner, grafiker, forfatter og illustratør. Hun er utdannet ved Statens håndverks- og kunstindustriskole og har illustrert en rekke skolebøker, fortellingsbøker og bildebøker. Mest kjent er hun nok for å ha tegnet kosedyret Flode til Trond-Viggo Torgersen Flode Alene, og Fru Pigalopp av Bjørn Rønningen. Zahl Olsen har også tegnet for en rekke barne-tv-serier, og skrevet flere bøker.

Å bo i et tårn

Vivian Zahl Olsen

Jeg har tilbragt det meste av livet i Asker etter at jeg ble født på Asker fødehjem i 1942. Er altså ekte Askerbøring. Har siden bodd i flere forskjellige hus i Asker. Det siste var i et gedigent tømmerhus på Hvalstad. Det var hundre år gammelt og hadde vært hjemmet til mine besteforeldre på farssiden.

Men huset jeg skal si litt om nå befinner seg ikke der, men i Båtstø i Røyken. En plass jeg ikke visste eksisterte før jeg traff mannen min Per Haugan, som var femte ledd i Haugan-slekta i Båtstø. Et hyggelig lite sted ved Oslofjorden. Bare en snau halvtimes kjøretur fra Asker. Her hadde vi tilbragt noen somre i et lite hus etter Pers foreldre mens hovedbasen var på Hvalstad.

Så kom tanken: hvorfor ikke la Båtstø bli hovedbase! Vi hadde allerede bygget en dobbeltgarasje, og oppå den et hus med villmarkpanel og gress på taket. Det viste seg å være ganske så smart. For etter å ha solgt huset på Hvalstad i 2007, kunne vi stable alle våre møbler fra gulv til tak der, mens vi bodde i huset som trengte en total forvandling. For her skulle det bli atelier og plass til litt av hvert fra femti år som free-lanser. Tegninger fikk jeg jo tilbake etter at de var brukt til illustrasjoner i billedbøker eller på TV-skjermen. Og også plass til en annenetasje med åpne himlinger i alle rom.

Da tanken om flytting kom – mens vi ennå bodde på Hvalstad – tok jeg på meg jobben med å få ned på tegnepapiret det vi kunne tenke oss i alle detaljer. Huset ligger på en høyde og med flott sjøutsikt. Så det ble mye vinduer! Og det ble høyt! Vi var på vei inn i pensjonistenes rekker, og ikke alle skjønte at vi satset på et hus med masse trapper. Men det holder oss i trim! Og vi takker Gud hver dag for at vi er friske og raske.

Arkitekten Arne Winnes sørget for at mine hus-skisser (med katter og mus og skjærer) fikk mål og utstyr så tegning ble til virkelighet. Da endelig alt var godkjent, sier Per: «Det er noe som mangler!» «Hva da?» undrer arkitekten. «Noe sprøtt!» er svaret. «Noe sprøtt??» Arkitekten er ikke helt med. «Ja, et tårn!!» kommer det med et smil fra Per. «Ja, et tårn – det skal du få!!» kommer det kontant fra en lettere overrasket arkitekt. Og tårn ble det. Med vinduer rundt hele. Fint vinter-atelier i mørke vinterdager.

Mitt atelier er ellers i annenetasje med utsikt over fjorden til to små holmer hvor den ene har et lite fyr som blinker trofast hver natt. Huset ble ikke helt A4, men veldig praktisk. Og huset over garasjen ble etter hvert galleri. Så viser det seg jo at jeg igjen havner i Asker – uten å flytte!! Sånn kan det gå. Men det er kanskje ikke så dumt for en ekte Askerbøring....

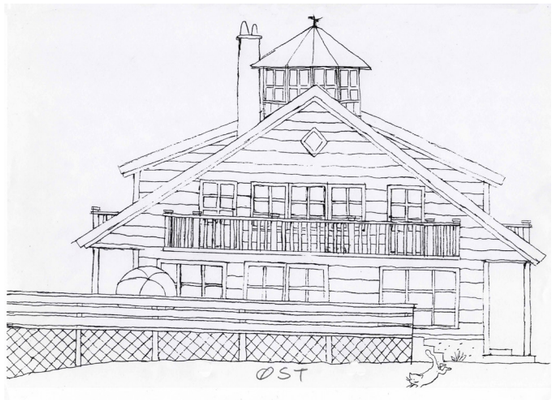

Vivians skisser viser hvordan huset først var tenkt. Bildene på motstående side er av Vivians skrivepult og en by hun har laget av gamle melkekartonger. Foto: Randi Gunderson Malm

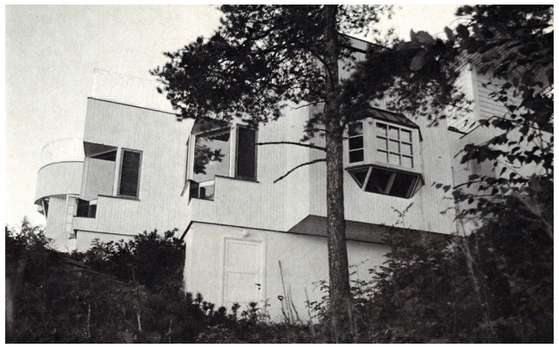

Wenche Myhres hjem

Nesøya

Wenche Myhres enebolig på Nesøya var opprinnelig et lite hvitmalt sommerhus. Hun kjøpte det i 1968 og bor der fortsatt. Arkitektene Jan Digerud og Jon Lundberg tegnet planløsningen for en tredje ombygging og utvidelse av huset i 1977.

Folk trodde jeg var sprø, men selv ser jeg ikke helt bort fra at kjøpet av 3.5 mål på Nesøya i 1968 har en viss sammenheng med exit! Hva skulle jeg med denne kjempeeiendommen på landet i Asker, med skog på alle kanter, én nabo og brønnvann? Pappa kom uanmeldt på besøk. Blikket hans, der han sto i døråpningen til badet og så på meg mens jeg vasket klær for hånd i regnvann, bærer jeg fortsatt med meg. «Wenche, du er 21 år og har alle muligheter – vil du bo her ute i ødemarken?» Det var her jeg ville bo. For meg var det naturlig og riktig, og i 1978 kjøpte jeg nabotomten også. Jeg fant denne flekken på jorden, og den er mitt rede. Her er jeg hjemme. Nullpunktet mitt er her. Det er viktig for meg å komme tilbake hit. Man kan vokse og vokse, man må også ha noe å komme tilbake til.

Wenche Myhre i *66* fra 2012, s 106.

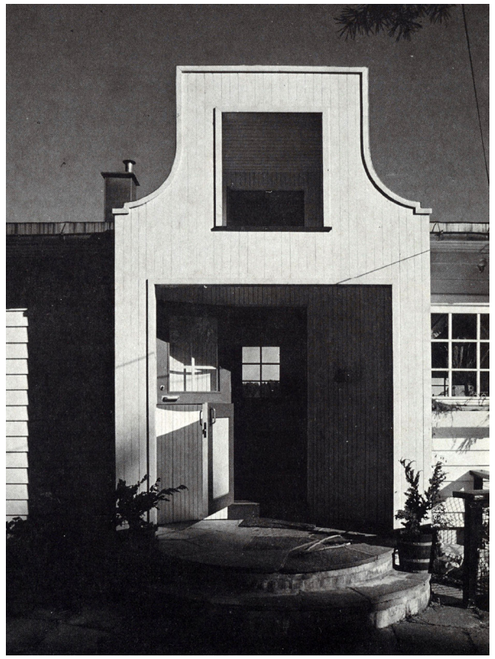

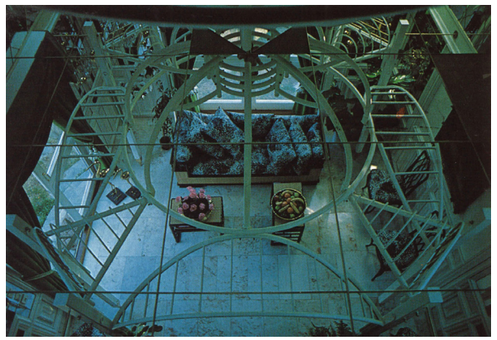

Wenche Myhre (1947-)

Wenche Myhre er sanger, danser, skuespiller og forfatter som siden 1960-tallet har gjort stor norsk og internasjonal suksess som en av Norges aller fremste showstjerner. I 2003 ble hun tildelt Spellemannsprisens hederspris for sin innsats som artist gjennom 50 år.

Wenches hus

Jan Digerud og Jon Lundberg, arkitekter mnal

Opprinnelig var huset på Nesøya et lite hvitmalt sommerhus. Våre arbeider representerer den tredje ombygging og utvidelse av huset, og omfatter 4 soverom, lekerom med utvendig adkomst, ny inngang i forbindelse med utvidelse av kjøkken og vaskerom, tilbygg til eksisterende stue og ny takterrasse. Utvidelsen av huset er i størst mulig grad begrenset til eksisterende fundamenter. Vinduåpningene er derimot rettet mot den beste utsikten.

De interiørmessige kvaliteter i utvidelsen av stuen er forankret i byggherrens ønsker om et representasjonsrom som følelsesmessig må assosieres med et gammeldags lysthus («sommerstugan»). Samtidig må rommet ikke virke for åpent sett utenfra! En hvitmalt baldakin av stål er stillet inn i rommet som måler 4m x 4m. Solens gang registreres ved overlys i rommets 4 hjørner. Den ønskede «letthet» oppfattes ved at baldakinen speiles i vegger og tak. 30cm x 30cm speil er limt direkte på et underlag av sponplater. Fra gulv til brystningshøyde er veggene oppdelt i hvitmalte felt satt sammen av standard treprofiler og lister. Overlyskassene avgrenser samtidig et virkelig lysthus som er en del av takterrassen.

Fra *Byggekunst* 1978: 188-190.

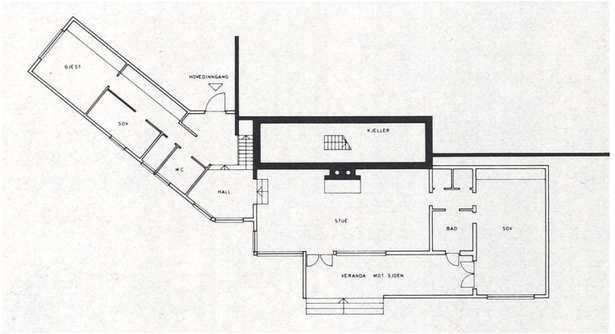

Interiør fra baldakinrommet og plantegning av huset. Motstående side: taket i representasjonsrommet, fasade og inngangsparti. Foto: Jan Digerud.

Villa Bunes

Nesbruveien 151

Villa Bunes på Nesbru var opprinnelig en tømmerstue bygget i 1919. I 1974 fikk huset et tilbygg for mor/svigermor. I 2005 solgte eierne Terje og Kristiane Asdøl det gamle huset og bygget nytt på en del av tomten. De ville ikke flytte, de ville på bo på Bunes. Denne 100 år gamle familieeiendommen er et godt eksempel på hvilke grep som kan tas for å tilpasse boligen til beboerne og hvordan omgivelsene og det særegne ved stedet fortsatt kan bevares. Det nye huset, tegnet av arkitekt Jan Anderssen, underordner seg det gamle «hovedhuset», det er tradisjonelt men allikevel moderne, og har livsløpsstandard.

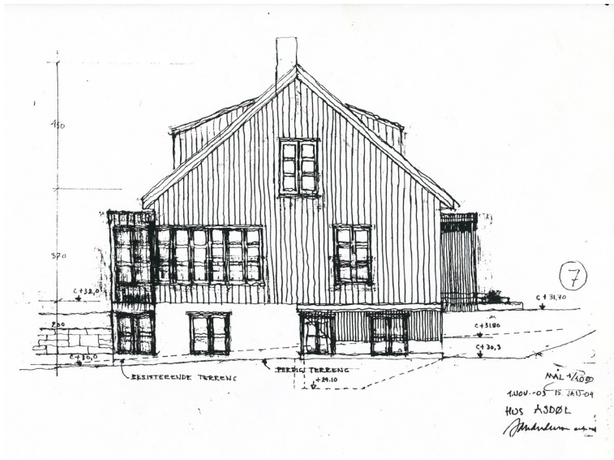

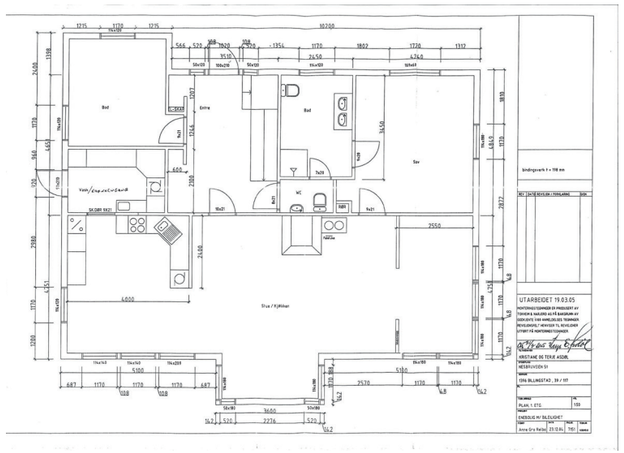

Bilde på motstående side viser hvordan den nye boligen i front ligger i forhold til gamle Villa Bunes. Foto: øverst: Randi Gunderson Malm. Til høyre og motstående side: Terje Asdøl.

Hundre år på Bunes

Terje E. Asdøl

I 1919 solgte Uffo Lidemark Gui gård og bygde eiendommen «Bunes» på Nesbru, et laftet tre hus i 2 etasjer samt uthus med bryggerhus, vedskjul, kølabod og utedo. Regnvannoppsamling gikk fra taket og ned i en nedgravet sisterne. Sammen med kona Hilda, drev han eiendommen som hagebruk med salg av blomster, frukt, bær og egg som i hovedsak ble bragt til torgs i Oslo av Hilda. Uffo tok oppdrag som takstmann. Eiendommen hadde adkomstvei fra Drammensveien (Nesbruveien), og båtplass i Grønsund.

Vår familie bodde til leie på Gyssestadkollen på Slependen, og kjøpte eiendommen fra Hilda Lidemark i 1957. Mor var hjemmeværende husmor. Min far, ansatt i Oslo Sparebank i over 30 år, var svært skuffet da han i første omgang fikk avslag på å låne kr. 50.000.- til kjøpet. Bankens takstmann mente at det var for risikabelt så langt utenfor Oslo, men det ordnet seg, og 16. desember 1957 gikk flyttelasset. Selv var jeg 19 og hadde en 5 ½ år eldre bror. Vi flyttet fra en ganske moderne leilighet med bad (dusj med badekar), WC samt «bytelefon». Bunes var som da det ble bygget, uten særlige utbedringer. 2. etasje var utleid til en familie med småbarn. Det var litt ugreit med felles utedo og ustabilt med vann osv. inntil vi disponerte hele huset. Herlig

for brødrene å endelig få hvert sitt rom! Telefon var et kapittel for seg. Sveivetelefon via sentralen på Nesbru. Rikstelefon til Bærum/Oslo. Men med enkelte unntak, bl.a. hos vår hoffleverandør av kolonialvarer, Finn Olsen Eftf. på Billingstadsletta. Den ble flittig brukt.

Far måtte ta tog fra Billingstad stasjon til og fra jobb i Oslo. Vinterstid kunne det være mye snø og tøff håndmåking ned til Bjørklundsveien. Vi gledet oss til den første sommeren med alt som vi skulle kunne høste fra hagen, og det bugnet av pinseliljer, tusenvis, av peoner og mange andre stauder. De første glasseplene var en fantastisk smaksopplevelse. Likeså gravenstein og åkerø, rips, solbær og stikkelsbær. Å plukke egne epler og bær er utrolig gode minner! Det ble etter hvert for mye, både av frukttrær og bærbusker som skulle stelles og høstes, så store deler av hagen ble omgjort til gressplen. Fars store lidenskap om våren var kampen mot løvetann, han tapte hvert år.

Etter hvert «ordnet ting seg» med tilgang på kommunalt vann og senere tilkopling til kloakknettet. Endelig fikk vi skikkelig bad, og WC både oppe og nede. Vaskemaskin og oppvaskmaskin forenklet mors husarbeid. Adkomsten fra Nesbruveien var vanskelig, spesielt på glatta om vinteren/våren. Med byggingen av Holmen kirke i 1965 fikk vi koplet adkomsten til kirkens oppkjørsel, det var veldig greit.

I 1974 overtok min kone og jeg Bunes etter mine foreldre og oppførte samme år en generasjonstilbygg for dem. En del av eiendommen (gnr. 39 bnr. 1019) ble skilt fra. Vi foretok etter hvert omfattende fornyelser og tilpasninger til våre behov, noe mine foreldre ikke alltid syntes var nødvendig! Vi gjorde dette over mange år og gledet oss over det endelige resultatet. Våre to sønner fant ganske snart ut at speideren var «greia» for dem, noe vi som foreldre applauderte sterkt, blant annet på grunn av friluftslivet og naturen. Og ikke minst fordi speideren holdt til i kirken, rett over veien. Den store hagen var dessuten et kjærkommet tilholdssted i mange barneår, sommer som vinter.

Så ble det vår tur til å eldes og tenke på bosituasjonen som pensjonister. Skulle vi selge og flytte i leilighet, som de fleste i venne-/omgangskretsen? Nei, vi valgte å bli boende på Bunes. Eiendommen var stor nok til å skille fra en passende tomt der vi kunne ha en trivelig, og ikke altfor stor hage. Vi var ikke i leilighetsmodus. Arkitekt Jan Anderssen hjalp oss gjennom et fruktbart og godt samarbeide frem til den endelige løsningen. Som tidligere ergoterapeut hadde min kone mange synspunkter også når det gjaldt livsløpsstandard, terskelfrie, brede dører, oppløftet oppvaskmaskin, tilpasset bad for HC bruk, osv. Vannbåren gulvvarme er meget komfortabelt. I underetasjen er det en 3 roms utleiedel og i 2. etasje 2 gode soverom og bad, godt egnet for besøk med overnattingsmuligheter. Vi flyttet inn 9. desember 2005. Vi ser at det behøves hjelp til utvendig og innvendig drift og vedlikehold, men enn så lenge fungerer vi og huset godt tilfredsstillende.

I 2011 ble det opprinnelige Bunes, nr. 51 B, overtatt av Tore L. og Anniken B. Hovda med 2 døtre. Igjen er det foretatt betydelige investeringer med utbedringer og fornyelser inne som ute, samtidig som eksteriøret er bevart på hovedhus og uthus.

I våres besluttet familien Hovda å la «beboelsesstafetten» gå videre til neste familie, og vi håper at også denne familien vil trives og at det gode naboskapet vil vedvare i minst 100 år til! Dette er historien om hvordan en eiendom utvikler seg sammen med beboerne.

Stua i den nye boligen til familien Asdøl tegnet av Jan Anderssen. Foto: Randi Gunderson Malm.

Stilhuset

er huset som viser hus med særpregede stilkarakteristika, bygget til forskjellige tider under ulike forutsetninger: sveitserstil, dragestil, jugendstil, nyklassisime, nybarokk og hus med nasjonalromantiske trekk eller "det nye Norge".

Tømmerhuset på Kjekstad

Kjekstad gård

Det store tømmerhuset på Kjekstad i Røyken fra 1894 er et unikt eksempel på en arkitekttegnet dragestilsvilla. Det er trolig arkitekt Balthazar Conrad Lange, som stod bak Holmenkollen sanatorium, som har tegnet det. Tømmerhuset har synlige tømmervegger, markert med lafteknutepunkter, asymmetrisk vinkel og inntrukne verandaer som minner om svalgangen i norske loft og stabbur. Det har også takryttere og dragehoder på mønene. Huset ble restaurert 1997-2000 og ført tilbake til original fargeprakt innvendig. Alle vindu ble skiftet.

Foto: øverst: Røyken kommune
Nedenfor: Randi Gunderson Malm

Hovedhuset på Sundby gård

Sundby gård

Sundby gård fra 1890-årene og er en av Røykens mest utpregede sveitserstilvillaer i okergult treverk og med et helhetlig, markant tun. Huset ble pusset opp og restaurert på 1980-tallet.

Sveitserstil: asymmetrisk bygningskropp, snekkerglade gavler og løvverk. 1840-1920.
Dragestil: norsk bidrag til arkitekturhistorien! De tradisjonelle bygningstypene «stue» og «bur» ble satt sammen og dekorert med drager, inspirert av stavkirkene og vikingkunst. 1860-1910
Jugendstil/Art Nouveau: et forsøk på å erstatte historiske, stilkopierende stiler med en ny stil. Kjennetegn: stiliserte, organiske linjer. 1980-1910.
Nyklassisisme: Proposjoner, symmetri og klassiske elementer som søyler, pilastre og tempelgavler. Stilen så en oppblomstring etter første verdenskrig.
Nasjonalromantikk i moderne drakt: Sorenskriverstil. Panel og tømmerstil, 1900-1925.
Modernismen: en epoke strengt tatt fra Art Nouveau på slutten av 1800-tallet til vår tid. Funksjonalismen er en del av modernismen og er mer en metode enn en stil. Det var først med funksjonalismen på 1930-tallet at formspråket ble nytt, radikalt og enkelt.

Villa Solaas

Båtstø

Villa Solaas på Båtstø i Røyken ble bygget i 1900 og er en tidstypisk sveitservilla med alle detaljer bevart. Den har utskåret veranda, kryssspostvinduer med original belistning, dekor på vindskier, krumme teglpanner til taktekke og eldre skorsteiner. Eiendommen består av bolighus og uthus i en stor hage der det før ble drevet et lite villajordbruk, og var boligen til mureren Anton Abelsen (1870-1956). Abelsen er kjent for å ha murt mange av de fine kjellermurene i naturstein som preger bebyggelsen i Røyken på begynnelsen av 1900-tallet. Også villa Solaas har en slik kjellermur, lagt opp av store uregelmessige steiner med «pølsefuging» mellom og med originale jernsprosser i kjellervinduene, der det også er brukt teglstein innerst mot rammeverket.

Foto: Randi Gunderson Malm

Lilla Hansen på Nesøya
Vestre vei 93 a, Nesøya

Lars Roede og Margrethe Doblougs enebolig på Nesøya var opprinnelig en sommerbolig tegnet i 1903 for hans foreldre av Lilla Hansen (1872-1962), Norges første kvinnelige arkitekt. Huset ble ombygget til helårsbolig i 1975. Lars Roede skriver selv om huset i sin artikkel om Lilla Hansen antologidelen. Stilmessig kan det karakteriseres som tidstypisk nasjonalromantikk, eller «Det nye Norge». I stedet for å bygge om og på eksisterende hus da behovet for et bibliotek meldte seg på 2000-tallet, valgte eierne å la Knut Hjeltnes tegne et eget bibliotekshus på eiendommen.

Foto: Lars Roede

Doktorbolig på Klokkegården
Klokkergårdshøgda

Den tidligere doktorboligen på Klokkergården i Røyken er et godt eksempel på en tidstypisk nyklassisistisk villa fra tidlig 1900-tallet. Huset har fortsatt stor autentisitet med bolig, legekontor, bryggerhus, tjenerbolig, og den opprinnelige hagen.

Foto: Randi Gunderson Malm

Hovedhuset på Søndre Nærsnes
Nærsnes

Hovedhuset på Søndre Nærsnes gård er et herskapelig hus med en sjelden arkitektonisk utforming, tilnærmet nybarokk, med innslag av nasjonalromantikk. Huset er i mørkt, oljebredt trepanel og karakteriseres av et høyt mansardtak. Huset har også bevart opprinnelig taktekke med glasert, flat tegl. Huset ble reist da eierne av Søndre Nærsnes i 1921 bygde opp et nytt tun sør for gamle Nærsnes. Det nye tunet fikk en mer strategisk beliggenhet i forhold til hovednæringene som var skogsdrift, sagbruk og isproduksjon. Tunet, som består av hovedbygning og en stor stall, ligger på en høyde like sør for damanleggene sentrale i produksjonen av is.

Hraukvin gård
Klokkergårdshøgda

Hraukvin var en tidligere storgård bygd i nyklassisistisk stil fra 1923. Eiendommen har et fint anlegg bestående av uthusfløy og stor hage. Ligger ved Røyken kirke og vis a vis doktorboligen.

Foto, øverst: Randi Gunderson Malm, nederst til venstre: postkort, Wikimedia Commons.

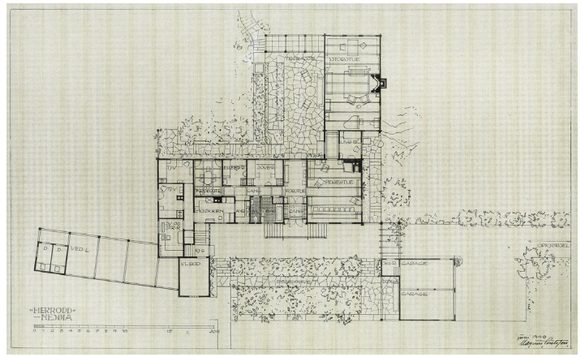

Herodd

Øverbergveien 1B, Nesøya

Herodd, eneboligen til arkitekt Magnus Poulsson, er tegnet av arkitekten selv. Det ble bygget i 1919 i laftet tømmer, såkalt norsk panel- og tømmerstil, altså i tidstypisk nasjonalromantisk stil. Opprinnelig ble det bygget som landsted. Familien Poulsson gjorde endringer og flyttet dit permanent da hjemmet deres på Lysaker ble bombet i 1940. Eiendommen var i familiens eie frem til 2010. Huset er i dag delvis fredet. Herodd er et hovedverk i norsk arkitekturhistorie.

Foto: Morten Brun fra *VILLA*. 2001. Gyldendal Fakta.

Magnus Poulsson (1881-1958)

Magnus Poulsson var en av Norges fremste arkitekter på tidlig 1900-tallet. Han ønsket å skape en ny, norsk arkitektur, inspirert av 1600- og 1700-tallets særpreg, og mesteparten av hans tidlige produksjon var preget av nordisk nybarokk med bygg av kraftig karakter. Senere lot han seg også inspirere av funksjonalismen. Poulsson er mest kjent for å ha tegnet Oslo Rådhus (1916-51) sammen med Arnstein Arneberg, men står også bak Bærum rådhus (1925-26), boligbebyggelse på Lille Tøyen (1916-22) og en rekke landsteder og kirker rundt om i landet.

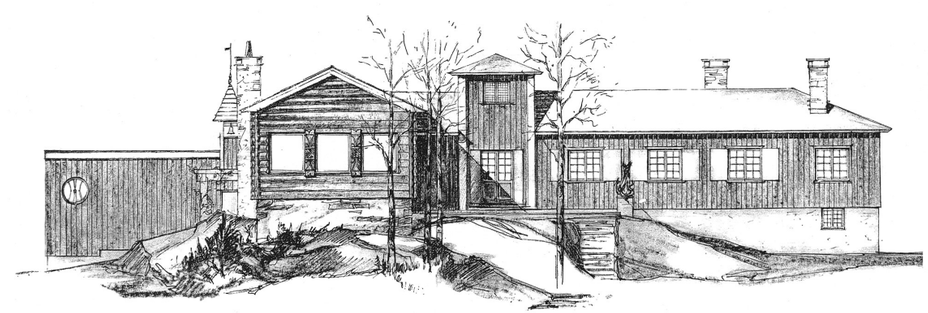

Redesignhuset

er huset for boliger som er ombygget, tilbygget, supplert, tilbakeført og forsøkt nyskapt i gammel drakt.

Villa Brone

Hønsveien 95A

Villa Brone var hjemmet til Norges første kvinnelige arkitekt Lilla Hansen (1872-1962). Hun kjøpte en tomt på Høn i Asker og flyttet hit i 1927 et stort toetasjes laftehus hit som hun kalte «Brone». Huset hadde opprinnelig stått på gården Brone i Valdres. I 1949 solgte hun til familien Blakstad og delte hus med dem til hun flyttet til Vinderen og Blindern Sanitetsforenings aldershjem i 1961. Familien Blakstad bygget på huset, men behandlet det gamle huset med stor pietet.

Tegninger fra påbyggelsen av Erland Blakstad. Foto: til venstre: lånt av Erland Blakstad, til høyre: Ulf Palm, MiA.

Barndom med Lilla Hansen

Erland Blakstad, arkitekt

Tvillingene Siri og Erland, 11 år, og Merete, 2 år, flyttet med mor, Anne Fi, og far, Ragnar, inn på Villa Brone i 1949. Det gamle tømmerhuset ble flyttet fra gården Brone i Valdres av den lille og vevre arkitekt Lilla Hansen. Vi flyttet inn i det store huset med Lilla (Hansen) boende i et stort rom i andre etasje ved enden av svalgangen. Ante, lille Merete kalte henne det, hadde et stort tegnebord rett innenfor døren med tegningene og linjalene sine. Hun bodde enkelt, hadde seng til venstre, tekjøkken uten vann, WC på gangen, og utsikt over Oslofjorden. Hun hadde en stor buhund som het Peik, og en niese, Valborg Gjør, som ofte besøkte henne med tog fra Oslo (se foto).

Her [hos Lilla] søkte jeg tilflukt når det ble for mye ståk nede. Her var det rolig, og jeg så på tegningene hennes. Jeg var en fåmelt gutt, og hadde lite å si når hun ba meg si noe morsomt. Jeg var flink til å tegne, og viste henne ofte tegningene mine.

En gang «hjalp» jeg henne med en konkurranse. Forslag til en reklame for noe? Jeg var til liten hjelp. Jeg dro til Norges Tekniske Høyskole for å studere. Ante flyttet ut til Sanitetsforeningens eldrehjem. Jeg gråt da hun flyttet. Hun døde mens jeg var i Trondheim. Det var Ante som inspirerte meg til å ville bli arkitekt. Jeg ante ikke at hun var en dyktig arkitekt, som hadde arbeidet hos den veldig kjente arkitekt Horta i Belgia. Jeg har tegnelinjalene hennes og fekteutstyret hun trente med i Belgia.

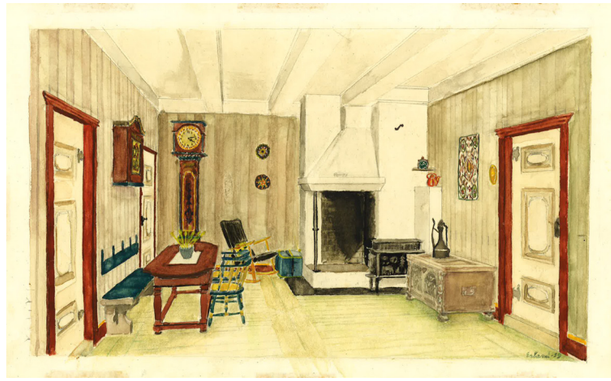

Øverst: Erland Blakstads akvarell av peisestuen i Villa Brone, som han tegnet som en del av søknaden til Arkitekthøyskolen. Under: Lilla Hansen sammen med sin niese, Valborg Gjør.

Ladegården

Fjelkensvingen 10, Hvalstad

Ladegården var opprinnelig en låve som ble bygget om til bolig på tidlig 1900-tallet etter tegninger av arkitekt Arnstein Arneberg. Malerinnen Dina Aschehoug (1861-1956) har bodd på Ladegården. Nåværende eiere verner om arven etter Arneberg.

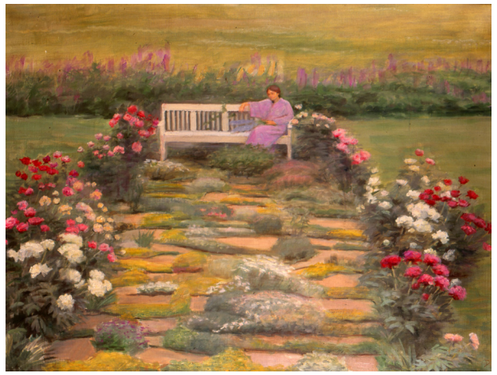

Dina Aschahougs maleri fra hagen på Ladegården. Foto: øverst: Sissel Øverås. Resten: Randi Gunderson Malm

Arnstein Arneberg (1882-1961)

Arnstein Rynning Arneberg ble født i Halden og utdannet seg som arkitekt ved Kunst- og håndverksskolen i Oslo og Tekniska högskolan i Stockholm. I 1906 etablerte han egen praksis i Oslo, og var i tiårene som fulgte sentral i utviklingen av den nye nasjonale arkitekturretningen som tok utgangspunkt i nordisk renessanse og barokk. Dette kommer spesielt til uttrykk i en rekke store villaer Arneberg tegnet, blant annet Villa Elsero i Oslo fra 1923. Hans mest kjente bygg er nok imidlertid Vikingskiphuset (1926), kronprinsparets bolig på Skaugum i Asker (1932) og Oslo Rådhus, sammen med Magnus Poulsson. I tillegg var Arneberg aktiv i bygningsvern. Han restaurerte en rekke norske kirker, blant annet Oslo domkirke (1948-1950), og han deltok i innredningen av Sikkerhetsrådets sal i FN-bygningen i New York.

Om Ladegården av Karl Nilsen

«Det heter ikke Ladegården», sa Astri Welhaven Heiberg på sine eldre dager,» det heter Fjelkenlåven». Men den ombygde utelåven på Nedre Fjelken – som vel tilhørte Haugbo gård, ble nå både av arkitekt og andre til Ladegården etter at vennen arkitekt Arneberg hadde tegnet den om med sikker og artistisk hånd. Det er vel det eneste huset i landet der man kan gå rett inn i peisestuen over en vaskekte låvebru. Det er blitt et makeløst hus. Det er både morsomt og representativt. Det holdes utmerket i stand også av den nåværende eier, herr Drøsdal.

Huset ligger tett ved Børsen på Hvalstad, eller kanskje mer riktig ved Jansløkka. Hele bygningen er oppført i tømmer fra grunnmur til loftetasje. Det er ganske utrolig at man i Asker har oppført en utelåve av slike dimensjoner i tømmer. Den må være flere hundre år gammel.

Astri Welhaven Heiberg flyttet inn der ca. 1919 etter å ha bodd en tid på Vestre Aker gård. I Ladegården ble hun boende til ca. 1924, da huset ble avhendet. Kanskje ble det for kostbart å sitte med. Dina Aschehoug overtok Ladegården i 1924 etter Astri Welhaven Heiberg. Hun var født i 1891 og var således da allerede over 60 år gammel. Hun var prestedatter fra Rakkestad. Vi husker henne som foregangskvinne for Foreningen til Dyrenes Beskyttelse i Asker.

Mange av oss har sittet i hagen hennes og blitt formanet om varsomhet med fugleliv, ekorn og hva som ellers kom i vår ungdommelige ubetenksomme vei. Men det som var mest spennende, var et blad som ble delt ut blant medlemmene med visse mellomrom. Hennes blomsterbilleder fra Ladegården er velkjente og usedvanlig vakre.

Utdrag fra *Blant kunstnere i det gamle Asker* (2. utgave 2019) s.123-128.

Steinhuset på store Åros

Store Årosvei 9

Underetasjen i Steinhuset på Store Åros gård er en fredet steinbygning som sannsynligvis ble oppført i 1696. En steinhelle som tidligere har stått i murveggen har følgende innskrift: "Frygte Gud og ere Kongen - Frands Jørgensen Frits - Sidsel Aslesd - Aaræs Anno 1696". Gamle sagn omtalte Steinhuset som rester etter en kirke. Bygningshistoriske undersøkelser gjort i 1979 avviste dette, og konkluderer med at det er en bygning fra etterreformatorisk tid. Bilder i Røykens bygdebok fra 1928 viser et helt annet overbygg enn det som finnes i dag, og beskriver bygget som bryggerhus. I 1875 fungerte huset også som bryggerhus. I dag har det en overetasje med en leilighet i et nyere tilbygg.

Foto: øverst: Ulf Palm, MiA, nederst, Ole Egil Eide, Riksantikvaren

Tua

Klokkergårdshøgda i Røyken

Eneboligen ble opprinnelig bygget på midten av 1930-tallet og var da et unikt eksempel på såkalt bungalowfunkis. Bungalowfunkis kjennetegnes av valmede takhjørner, sprang i vegglivet med mange hjørnestilte vinduer, liggende kledning og weatherboard med gjærede hjørner. I dag har huset imidlertid blitt restaurert og fått nye vinduer, ny kledning og farge.

Foto: Røyken kommune

Libakken

Solstadveien 35, Hvalstad

Arkitektekteparet Kari Bjerke Anderssen og Jan Anderssen kjøpte den gamle husmannsplassen Libakken tidlig på 1960-tallet. De har gjennom årene restaurert og bygget på, i flere omganger og «bygget sitt eget antikvariske objekt». Les mer om denne prosessen i artikkelen med samme navn i del 2 av publikasjonen.

Foto: Ulf Palm, MiA

Leilighetslåven på Østre Asker Gård

Asker sentrum

Askergårdene ligger samlet i en klynge sør for Asker kirke. Hovedbygningen på Østre Asker gård skal være fra 1700-tallet, og låven fra tidlig 1900-tallet. I 2005-2006 ble låven rehabilitert og bygget om til åtte seksjonerte boliger. Arkitekt var Thomas Thiis-Evensen. Meningen var at låven, etter ombyggingen, fortsatt skulle se ut som en låve på tross av nye og flere vinduer. Hovedinngangen er gjennom den gamle låvedøren mot veien.

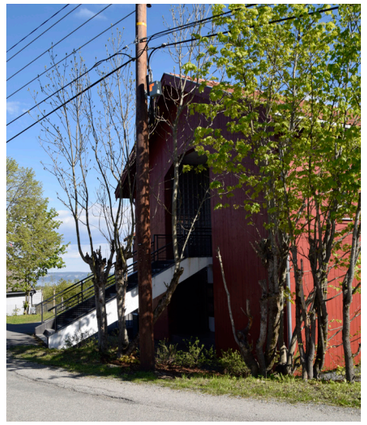

Foto: Randi Gunderson Malm

Biblioteksshuset på Nesøya

Vestre vei 93a

Margrethe Dobloug og Lars Roede trengte plass til bøkene sine! De følte at de ikke kunne bygge på og om Lilla Hansens helstøpte byggverk, huset de bodde i. Resultatet ble at de fikk arkitekt Knut Hjeltnes til å bygge et eget biblioteksshus ved siden av det gamle. De kler hverandre, det gamle og det nye!

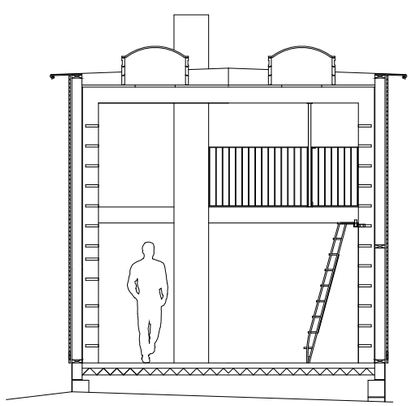

Foto denne side: Knut Hjeltnes AS.
Motstående side: Lars Roede.

Fra uthus til bibliotek

Lars Roede og Margrete Dobloug, arkitekter

Vi som ville bygge bibliotek, Margrethe Dobloug og Lars Roede, er begge arkitekter. I 1990 flyttet vi inn i det gamle sommerhuset fra 1903, tegnet av arkitekt Lilla Hansen. Det ble snart for lite for oss som omgir oss med både bøker og bilder. Etter ti år var veggene så fulle av bilder og bokhyller at vi måtte skaffe mer veggplass. Lilla Hansens hus er et så helstøpt byggverk at et tilbygg var utenkelig. En stund syslet vi med tanker om et boktårn, med vindeltrapp opp gjennom tre etasjer til et leseværelse med utsikt, og med bokhyller på alle sider. Men vi hadde et gammelt uthus i dårlig stand som også trengte fornyelse. Da bestemte vi oss for å rive det og bygge et hus for flere formål på tomten. Et gjesteværelse måtte det også romme, og det måtte være en skjerm mot den påtrengende nye bebyggelsen på nabotomten.

Etter ha skissert noen mulige løsninger, bestemte vi oss for å spørre arkitekt Knut Hjeltnes, som vi begge kjente fra før. Han tegner hus vi liker og har vunnet priser for sine byggverk. De føyer seg fint inn i omgivelsene og har vakre og praktiske rom med gode materialer. Hans geniale grep var å la bokhyllene bære huset! Hovedkonstruksjonen er ni digre rammer av stolper og takbjelker i limtre, med bredde 4,5 m og avstand 1,2 m, og over 4 m høye. Stolpene er vanger for flyttbare bokhyller i hele høyden.

De bærer både tak og vegger. Et stort vindu i hele husets bredde har utsikt til fjorden. En «korridor» til «bakgården» har adkomst både til biblioteket og et verksted på motsatt side. Over verksted og korridor ligger to lagerrom med adkomst fra det høyere terrenget på nordsiden. Gjester kan overnatte på en hylle i biblioteket, hvis de våger å klatre på den spinkle bibliotekstigen til sovehemsen. Det er også et godt festlokale med plass til et fire meter høyt juletre, som tretti mennesker kan sirkle rundt. Nå er det ikke plass til flere bøker. Men vi liker fremdeles byggverket, som med sitt moderne uttrykk er en god nabo til Lilla Hansens hundre år eldre hus.

Nils Slaatto på Billingstad

Billingstadåsen 10A

Enebolig på Billingstad tegnet av Nils Slaatto i 1960 for familien Gimse. Etter at familien hadde solgt eiendommen ble huset ombygget og påbygget i 1995. Det ble bygget en carport ved inngangen, to barnerom ble utvidet og det åpne rommet under stuefløyen ble bygget inn med mye vinduer. I 2018 ble det, for boligens tredje eier, satt i gang en prosess for å modernisere våtrommene og for å gjenopprette Slaattos opprinnelige struktur med den fritt overhengende stuefløyen. Prosjektet er fortsatt på tegnebrettet. Tegninger og visualiseringer er laget av Hans Hus arkitekter ved Hans-Kristian Hagen og Marius Erikstad. I de tre prosjektene ser man utviklingen både i arkitektur og beboernes behov.

Det åpnet rommet under stuen var et popilært tilholdssted for familien. Over er det bilde fra en 17.mai feiring i 1965. Til venstre står bror og søster Gimse i 1965. Foto: lånt av Mari Gimse Thoresen.

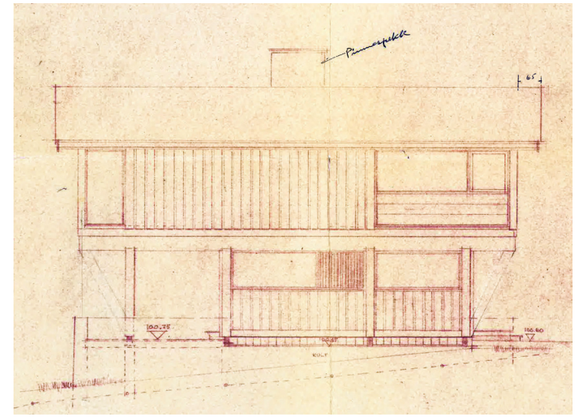

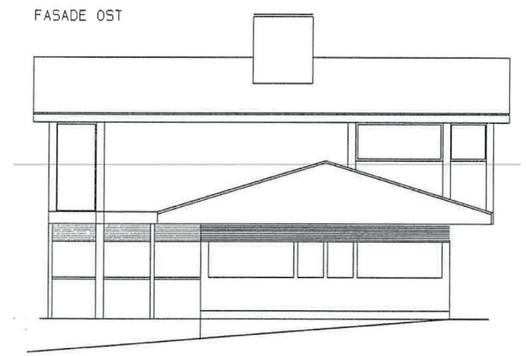

Fra hengende stue til vinterhage

Disse bildene viser hvordan boligen opprinnelig så ut i 1965, hvordan boligen ser ut i dag og hvordan de tredje eierne ser for seg å gjøre rommet under stuefløyen om til en vinterhage ved å sette inn enda flere vinduer. Øverste tegning viser opprinnelig fasade fra 1965, under fra 1995, og nederst visualisering av dagens prosjekt.

Påbygg

Bildet til venstre viser hvordan Billingstadåsen 10a opprinnelig var - uten garasje. Nedenfor ser vi hvordan boligen ser ut idag, etter ombygging i 1995.

Nils Slaatto (1923-2001)

Nils Slaatto drev arkitektkontoret Lund & Slaatto Arkitekter A/S sammen med Kjell Lund (1927-2013). Kontoret ble stiftet i 1958. Det har vært hevdet at ingen andre norske arkitekter har skapt så mange arkitekturverk av høy kvalitet som de. Firmaet ble bl.a. hedret med Betongtavlen, første gang i 1964 for Asker Rådhus, Houens diplom og Treprisen. Rundt 1960 bidro Lund & Slaatto til fornyelse av norsk trearkitektur gjennom å utvikle stolpe- og dragerhus der husets konstruksjonen ble frilagt.

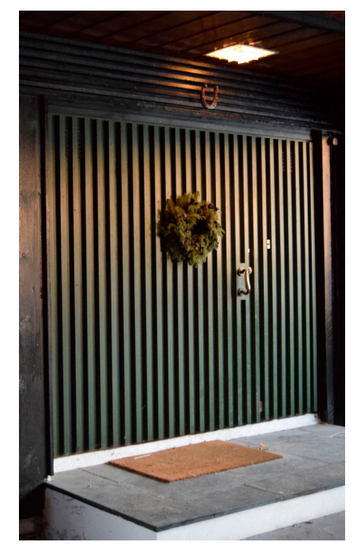

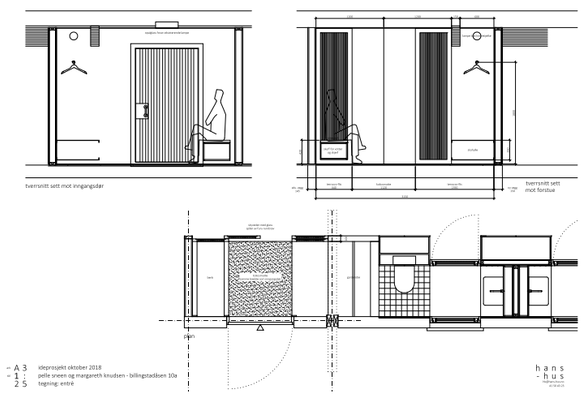

Brukervennlig vindfang

De nåværende eierne av Billingstadåsen 10a ønsker å gjøre boligen mer brukervennlig, men samtidig ivareta Nils Slåttos originale struktur. Blant annet planlegger de å gjøre om vindfanget, som vist på visualiseringen laget av Hans Hus arkitekter.
Døren til venstre er den originale fra 1965.

Enebolig på Tofte

Toppen 16, Tofte

Eneboligen til Steinar Frendem og Eva Johanne Ormestad på Tofte ble bygd i 1926. Den ble modernisert på 1950-60-tallet, og renovert igjen i 2014 med tanke på både husets historie og omgivelser.

Huset omkring 1942 med beboere. Fra høyre: Antonia Olsen, Gunnar og Borghild Marie Lennestad og deres fire barn Kari eldst, Berit, Per, Grete som er født i 1939 og fortsatt lever. Til venstre på bildet: Ragnar og Dagny Olsen og deres barn Turid og Egil.

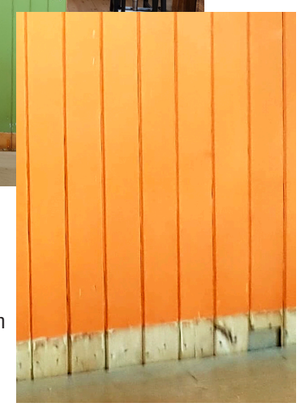

Disse originale fargene fra 1926 kom till synet da Steinar og Eva begynte å pusse opp villaen sin på Tofte.

Huset på Tofte

Steinar Frendem og Eva Johanne Ormestad

Etter mange turer på et område fra Krokskogen i nord til Rødtangen i syd for å finne den ideelle fritidsbolig, endte vi til slutt opp med et gedigent oppussingsobjekt på Tofte. Min begrunnelse for å ville ha nettopp dette huset var, i tillegg til at det var lyst og hadde fin beliggenhet, av alle ting at jeg kunne ligge i sengen om morgenen å se utover sjøen og over til Son!

Kråkeslottet vårt på Toppen i Tofte ligger tilbaketrukket fra hovedveien og midt i tettbebyggelsen, rett syd for Apotekerstranda i sentrum. Det har en grunnflate på ca 75m2 over to etasjer. Vi kaller området «vår italienske landsby» fordi det er et svært sosialt og alle prater med hverandre over gjerder og hekker. Vi skjønte også etterhvert at vi hadde fått en hel ny storfamilie, da etterkommere fra familien til Oscar Olsen som bygde huset i 1926 bor i ring rundt oss. Gunnar i det ene nabohuset er barnebarn og oppvokst i huset vårt. Hans datter med familie er også nabo. Tre nieser og nevøer av Gunnar bor et par hus nedenfor med sine familier. Huset ble opprinnelig kalt Kaltenbak, da kallenavnet til Oscar på fabrikken var Kaltenbakken. Alle som jobbet på de to store papirfabrikkene hadde kallenavn.

Oscar og hans kone Antonia hadde to barn, Borghild Marie og Ragnar, som ble boende i huset etter de giftet seg og fikk barn. Oscar døde i mellomkrigstiden. Sønn og svigersønn arbeidet begge på fabrikkene. Men i 1946 skjedde det store tragedier i familien, begge omkom i arbeidsulykker i løpet av året. Ragnars enke, Dagny satt alene med to små barn, og Borghild, gift Lennestad, hadde fire små barn og var gravid med nummer fem. De tre enkene arbeidet hardt med å skaffe mat og klær, det ble strikket og omsydd. Den store hagen ble dyrket nesten som et gårdsbruk, de hadde okse, gris og høns. Etterhvert flyttet Dagny. Lennestadfamiliens barn ble boende i huset til de giftet seg og fikk sitt eget. Per, som var eldste sønn, ble boende i huset til sin død rundt tusenårsskiftet. Da solgte arvingene hans til et ungt ektepar.

Det ble gjort få endringer i huset fram til femti- og sekstitallet, da derimot ble det gjort mye som den gang kaltes forbedring og modernisering. Vinduer ble skiftet til tidens mote, noen ble fjernet helt. Vi følte hele tiden at vi manglet et vindu mot øst, det hadde tidligere vært der viste det seg, og er nå på plass igjen. Huset fikk moteriktige eternittplater på utsiden, glassverandaen mot øst ble borte og det kom stadig nye Koreapanel og sponplater med tapet i stua nede. Det siste året har vi revet vekk lag på lag med varierende paneltyper fra stueveggene. Noen vegger måtte ha ny panel, men mot vest kom vi ned til gammel panel som var bra nok til å brukes. Disse hadde de originale fargene, eplegrønn og knallorange. Den orange var helt lik syttitallsorange på min gamle arbeidsplass, Landøya ungdomsskole, men Gunnar i nabohuset bekreftet at fargene var fra 1926. I annen etasje fant vi under mange lag en vakker lavendelfarget beis jeg aldri har sett maken til.

Paret som hadde huset fra ca år 2000 til vi kjøpte det juli 2014 hadde begynt rehabilitering, blant annet skiftet noen av vinduene til mer gammeldags stil. Det var også malt i enkelte rom og badet oppe var pusset opp. De fant etterhvert ut at det ble for omfattende og bestemte seg for å

selge. Huset hadde stått tomt i over ett år da vi kjøpte det.

Vi satte i gang på sensommeren 2014 med ren «brannslokning». Løse elektriske ledninger var det mange av, og det elektriske anlegget måtte oppgraderes. Det fantes ikke en elektrisk ovn i huset da vi overtok, kun en vedovn fra femtitallet i stua. Loftsluke og kjellerdør kunne ikke lukkes.

Badet nede var tomt og ikke etter forskriftene, og det måtte derfor innredes og ha en del rørleggerarbeid. En kuriositet er at da Steinar ringte byggteknisk i Hurum for å høre hvor vann og avløp var, hadde ingen noen anelse fordi det er så gammelt område.

Med mye forestående oppussing ble det også viktig å bygge en garasje med plass til både bil og snekkerverksted. Den ble raskt satt opp av en flink, lokal snekker som senere også ordnet fasaden. Det var noen bekymringer rundt eternittplatene, men snekker Erlend Engebretsen fra Tofte skaffet et firma som gjorde jobben raskt og forskriftsmessig uten at vi ble ruinert. Kledningen under platene var i god forfatning og kunne bevares. Vi valgte i samråd med snekker å etterisolere og legge ny kledning utenpå den gamle panelen. Resten av vinduene ble også skiftet og fikk fine pyntelister som harmonerer med stilen som er ganske stram. Kronen på verket var vinduet mot sydøst som hadde blitt fjernet og kom på plass igjen. Vi kan nå sitte ved spisebordet og følge med på skipstrafikken. Huset ble malt lys antikkgrått med hvite lister i samråd med snekkeren. Det passer godt inn blant de andre husene i området som er stort sett grå og hvite.

Det viste seg også at terrassen var råtten, så vinteren etter ble det bygget ny terrasse både nede og oppe av samme lokale snekker. Terrassene skal etter hvert males lys grå for å harmonere mer med huset. Hagen ble klippet og frisert utallige ganger før vi fikk full oversikt.

Resultatet er blitt et vakkert gammelt hus og vi får mange rosende ord om fra lokale og turfolk som går forbi. Det utvendige er stort sett ferdig nå, selv om det alltid dukker opp noe nytt, som dårlig fundament på det gamle uthuset og oppussing av anneks i hagen. Med et gammelt hus er det nok å gjøre. Vi er ikke helt i mål innvendig, her går arbeidet med rivning og oppussing videre. Vi ser særlig frem til å få utsiktsrommet klart.

Vi liker at rommene er i lyse, dempede farger som harmonerer med hverandre og stilen på huset utvendig. Etter så mye arbeid er det også greit med farger som ikke tilhører en motebølge. Målet vårt har hele tiden vært at huset når det er ferdig pusset opp skal ha mest mulig av den opprinnelige stilen, men med et lyst og moderne preg.

Nå er spørsmålet om vi egentlig bor på Holmen eller Tofte.

Stranden foran huset til Steinar Frendem og Eva Johanne Ormestad på Tofte.
Foto: Eva Johanne Ormestad.

Husmann

er huset for boliger stilt til disposisjon for arbeidstageren av arbeidsgiveren. Mange arbeidere, prester, lærere, funksjonærer, museumsbestyrere og direktører på fabrikker og ved sykehus «bodde på jobben». Det var en del av lønnen, og det var praktisk å ha arbeidsstokken nær.

Portnerboligen på Nesøybrua
Broveien 1, Nesøya

Brohuset er et laftet lite hus på høy gråsteinsmur. Det har pyramidetak tekket med tegl, og ble bygd av Eyvind Blehr som kjøpte store deler av Nesøya i 1916. I 1918 bygget Blehr den første brua til Nesøya og to portnerboliger. Der bodde de som skulle kreve inn avgift for passering, en krone for gående og tre kroner for de kjørende. «Nils på Brua» bodde i huset på sørsiden og var en kjent person for alle på Nesøya. Det ene huset ble revet på slutten av 50-tallet for å gi plass til den nye brua. Huset som står igjen er restaurert (1981), og fungerer som bolig. Portnerboligen ble trolig tegnet av arkitekt Magnus Poulsson.

Foto: øverst: Ulf Palm, MiA. Til høyre: Randi Gunderson Malm

Direktørboligen på Dikemark
Dikemarkveien 33

Første trinn av Dikemark sykehus sto ferdig i 1905. Byggearbeidet ble ledet av Dr. Harald Holm. Han ble også sykehusets første direktør og var den første som bodde i direktørboligen. Her bodde han til han gikk av med pensjon i 1920. Som den øvrige bygningsmassen på Dikemark bærer også direktørboligen preg av tiden art nouveau, også kalt jugendstil. Dikemark er et psykiatrisk sykehus bygget opp som en komplett landsby i de naturskjønne omgivelsene ved Verkensvannet. «Landsbyen» ble tegnet av arkitekt Victor Nordan. Byggherre var Kristiania kommune. Asker museum har dr. Holms landauer utstilt i Vognskjulet på Asker museum.

Murtoget
Boligveien, 3470 Slemmestad

Murtoget i Røkenveien 12-23 (nå Boligveien) ble bygget som arbeiderboliger for arbeiderne ved Slemmestad fabrikker i 1915-16. Boligene, opprinnelig 12 stykker, er tegnet av murmester Rummelhoff Hansen og hadde en særegen arkitektur med yttervegger i pusset sement. Husene var enetasjes bygninger oppført i bindingsverk. Hver bygning besto av to leiligheter med to rom, kjøkken og gang. I dag står det kun to boliger igjen, som vist på bildet over. Bildet under er boligene rett før de fleste ble revet på begynnelsen av 1980-årene.

Foto: øverst: Jørn Jensen, nederst: Jorun Lillelien Kaspersen

Lærerbolig på Torstad
Torstadbakken (32, 36-48)

Fem tomanns-boliger bygget av Asker kommune i 1964, samtidig med Torstad ungdomsskole. Solgt til beboerne i 1982. Påbygd og ombygget etter det.

Foto: Randi Gunderson Malm

Murgårda

Skogveien, Tofte

Arbeiderboligene i Skogveien ble kaldt Murgårda, dette fordi de til forskjell fra de vanlige trehusene, var oppført i mur. De ble bygget omtrent samtidig med cellulosefabrikken i 1907. Hvert av husene rommet opptil seks leiligheter, alle med hver sine små hageflekker. Arkitekten var nyutdannet fra England, derfor ligner hele gata en engelsk landsby. Det sosiale livet i arbeiderstrøkene utspilte seg gjerne utendørs. Ingen hadde egne toaletter, folk måtte ut til de felles utedoene når behovet meldte seg. Da satt gjerne naboer klar til en prat og litt sladder på dotrappa. Boforholdene avspeilet de store klasseskillene i industrisamfunnet på Tofte. Formenn og kontoransatte hadde romslige leiligheter på opptil 100 kvadratmeter, mens vanlige arbeidere bodde med hele familien på stue og kjøkken.

Hønsehuset i Skogveien 1 inneholdt, i tillegg til leiligheter, hybler for kvinnelige arbeidere, derav navnet. De fleste jentene på fabrikken var såkalte luskejenter som renset de ferdige cellulosearkene for rusk og rask. Sammen med Tofte og Hurum fagforening har Hurum historielag en leilighet i Hønsehuset, innredet i tidlig 1900-tallsstil.

Interiørbildene viser museumsleiligheten til Hurum historielag. Leiligheten skal illustrere hvordan det så ut i "Hønsehuset", der ungjentene bodde på tidlig 1900-tallet i Skogveien på Tofte. Bildet ovenfor viser Skogveien idag. Foto: Ulf Palm, MiA. Bildene fra museumsleiligheten er utlant av Hurum historielag.

Arbeiderboliger i Røyken

Jørn Jensen, kulturvernansvarlig i Buskerud fylkeskommune

Røyken har fra slutten av 1800-tallet vært en industrikommune. I de fleste tettstedene (Slemmestad, Nærsnes, Åros, Hyggen og Spikkestad) har det vært industribedrifter som i stor grad har basert seg på arbeidskraft utenbygds fra. De måtte naturlig nok ha et sted å bo, og noen av bedriftene bygde boliger for sine arbeidere.

Slemmestad

Slemmestad er Røykens største tettsted, og historisk sett ett av de viktigste industristedene i Buskerud. Sementfabrikken var i virksomhet i rundt 100 år fra slutten av 1880-åra. Første del av denne artikkelen tar for seg de ulike arbeiderboligene på Slemmestad.

Slemmestad var fram til 1888 et bondesamfunn, med en god plassering ved Oslofjorden, og god tilgang på råstoffet kalkstein. Terje Martinsen skriver følgende om framveksten av Slemmestad som industristed i *Røyken. Bygda og menneskene. 1840-1940*:
"Etter at den såkalte Portland-sementen var oppfunnet i England i 1844, kom produksjonen av slik sement i gang i flere land. Ett av råstoffene som ble brukt var kalkstein, og der hvor det var fjell av kalkstein, så man muligheter for slik produksjon. Slemmestad-området har slike forekomster. Sementproduksjonen var kapitalkrevende, og i Norge var tilgangen på kapital begrenset i 1880-åra. Derfor skulle det bli et svensk-tysk selskap som 5. november 1888 stiftet "Christiania Cement Aktie-Bolag". De fleste aksjonærene var fra Skåne. I Slemmestad kjøpte

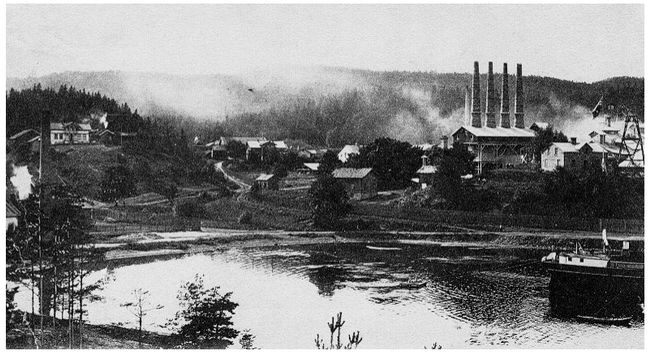

Tunet på store Slemmestad t.v., og nedre Slemmestad i midten. Fabrikken t.h. Bildet er ikke datert, men må være fra perioden rundt 1900. Foto: utlånt av Ole Sønju.

selskapet eiendommene Nedre Slemmestad, Lillelien og Slemmestadodden. Anleggsarbeidene kom ikke skikkelig i gang før i 1889, og det viste seg snart at de ble større enn man hadde regnet med. Dessuten viste det seg at den harde ortocerkalken i Slemmestad var vanskelig å bruke. Denne type kalkstein hadde ikke vært brukt til sementproduksjon tidligere. Ledelse og aksjonærer mistet motet, og allerede etter to år ga selskapet opp på grunn av store tap."

Etter konkurs i 1892 ble et nytt selskap, med norske eiere, startet. Dette var A/S Christiania Portland Cementfabrik. Industriselskapet eide nå det meste av arealene i Slemmestad, men måtte frakte råstoffet fra Langøya ved Holmestrand. Et teglverk og en tønnefabrikk var også startet opp. Bedriften gikk dårlig i de første åra, men, blant annet på grunn av oppgangstider og stor byggevirksomhet med dermed økende etterspørsel etter sement, ble det snart oppsving.

Det første selskapet, Christiania Cement-Aktiebolag bygde to arbeiderboliger, Enerboligen og Toboligen i løpet av de første åra. Da dette selskapet gikk konkurs i 1891, var den tredje boligen under arbeid.

De to første arbeiderboligene er omtalt i en branntakst fra september 1890: "Arbeiderbolig af Mur i 1 Etage & Kvist indeholder 8 Værelser og 8 Kjøkkener". Den første, som ligger midt i sentrum, med tidligere adresse Bryggeveien 2, ble kalt Enerboligen. Den ble seinere ombygd til tre leiligheter. Arbeiderbolig nr. 2 var altså identisk med den første. Bolig nr. 2 ble revet rundt 1980, mens bolig nr. 1 fortsatt står, noe ombygd og modernisert.

Treboligen, arbeiderbolig nr. 3, er også bevart. Den ligger like ved Slemmestadveien mellom bensinstasjonen og veien ned til Bjerkåsholmen. Byggingen startet da Christiania Cement-Aktiebolag var eier av fabrikken, og ble fullført under neste eier: A/S Christiania Portland Cementfabrik, i 1892. Tømmermann Kr. Stensrud sto for deler av arbeidet. Som nybygd besto den av 14 kjøkken og 18 rom. Ifølge en branntakst fra 1921 var det boder og bryggerhus i kjelleren, samt bakeri med murt bakerovn. Her var også 14 komfyrer og 10 ovner. I 1900 var det 75 beboere fordelt på 15 husholdninger. Husfedrene arbeidet alle, naturlig nok, på sementfabrikken, men hadde forskjellige yrker. Her var en møller, to pakkere, en steindrager, to steinfuktere, en sementbrenner, en steinbrekker, to sementpakkere, to steinsorterere, en maskinist, en smed og en som bare ble kalt fabrikkarbeider. Treboligen er hele 26 meter lang og 11 meter bred, i halvannen etasje, men med en stor ark på hver side, slik at annenetasjen ble godt utnyttet. Den er oppført i teglstein.

Den fjerde av de fire store arbeiderboligene bygd før århundreskiftet var arbeiderbolig nr. 4. Den lå like ved Toerboligen, med adresse Askerveien 5, og ble bygd i 1897. Den ble kalt Cementboligen, årsaken til dette må være at den var oppført av hulstein av sement. Seinere ble den kledd med eternittplater. I hver av de to etasjene var det to leiligheter med to rom og kjøkken, og to leiligheter med ett rom og kjøkken. Loftet inneholdt loftsrom, boder, to værelser (kalt "ungkarsrom" i Femtiårs-jubileumsberetningen) og kjøkken. Huset ble revet i 1980-åra. Et annet navn på denne boligen var Slottet, trolig fordi den lå fint til oppe på høyden.

På dette flyfotoet fra 1947 sees hele sementfabrikken t.h., tønnefabrikken m.m. lenger t.v. med mange av arbeiderboligene langs Røykenveien (nå Boligveien) bak. Foto: utlånt av Slemmestad bibliotek.

Bolig nr. 5, 6, 7, 8 og 9 ligger i Vaterlandsveien. De er bygd som firemannsboliger. Hver leilighet inneholdt ett rom og kjøkken. De to første er bygd i 1900, de tre siste i 1906. De er i to etasjer, og er oppført i lafta plank. Ifølge en branntakst fra 1921 sto de fortsatt uten kledning. Etter å ha vært kledd med eternittplater i mange år, har de i de seinere år fått trepanel og nye vinduer.

I 1915-1916 ble det bygd 12 nye arbeiderboliger langs det som i dag er Boligveien, den gang Røkenveien nr. 12-23. Dette var enetasjes bygninger oppført i bindingsverk. Ytterveggene var pusset i "cementrabitz paa bacula". Hver bygning besto av to leiligheter med to rom, kjøkken og gang. Det var vann og vask på kjøkkenet. Murmester Rummelhoff Hansen bygde husene. Boligene ble kalt Murtoget. I dag står det bare to igjen, i den vestlige enden.

I bedriftshistorien utgitt ved 50-årsjubileet i 1942 omtales byggevirksomheten under første verdenskrig: "Dessuten blev man nødt til å gå til en betydelig nybygging av arbeiderboliger; bolignøden var nemlig et av de alvorligste problemer på Slemmestad både under og efter verdenskrigen. Boligbyggingen skjøt særlig fart fra 1916 og utover, på tross av de enormt økede byggeomkostninger. Bare fra 1916 til 1917 steg prisene med bortimot hundre prosent, og de gikk ytterligere i været i 1918. Dessuten var det blant mange arbeidere et sterkt ønske om å få egne hjem. Fabrikkens naboer solgte tomter, men prisene var så høye at det ikke ble bygd noe stort antall boliger.

Toboligen fotografert i 1952, rett før den ble modernisert. Foto: utlånt av Slemmestad bibliotek.

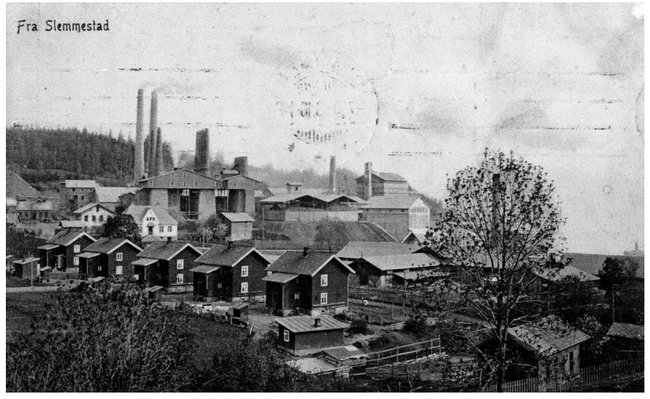

Dette postkortet fra ca. 1910 viser de fem arbeiderboligene langs Vaterlandsveien, kalt Arbeiderbolig nr. 5-9. Det lille huset med pulttak i forgrunnen er antakelig bryggerhuset. Foto: utlånt av Slemmestad bibliotek.

Lengst øst i Boligveien (tidligere Røkenveien 1-4) ligger de fire "Formannsgårda". De er bygd mellom 1914 og 1919 og inneholder kun to leiligheter i hver. Hver av leilighetene består av tre rom og kjøkken, og her var det også opprinnelig WC. På den ene kortveggen er det et utbygg som inneholder veranda. Kjelleren er støpt i betong, innredet med bryggerhus, mat- og vedkjellere. Både kjøkken, WC og bryggerhus har innlagt vann. Husene er litt mindre enn "De brune gårda", men er ellers ganske like. De var i halvannen etasje i reisverk kledd med stående brunmalt panel, hadde vinduer med småruter, og noen av dem hadde et trekantet overstykke. Bratt takvinkel og oppløft var også blant stilkjennetegna for den nyklassisistiske stilen som de var en god representant for.

Mellom 1916 og 1919 ble det bygd sju bolighus på begge sider av Røkenveien (nr. 5-11), på flata nedenfor Heimannsåsen. De ble kalt "De brune gårda", fordi de opprinnelig var kledd med brunmalt panel. Seinere ble de kledd med eternittplater, men de fleste har i løpet av de seinere åra blitt modernisert og har igjen blitt kledd med trepanel. De er oppført i bindingsverk. Hver bygning inneholdt fire leiligheter "paa 2 værelser og spisekjøkken samt entre og veranda".

Branntaksten forteller videre: "Huset opvarmes ved en husmandsovn i murede og pudsede varmekamre der tillige tjener som komfyr. Der er 2 piper, vand og vask i kjøkknerne." Her var uthus med doer. På høydedraget mot Oslofjorden lå småbruket Odden. Lengst nord ble det bygd sommerbolig for en av direktørene på fabrikken, trolig i 1892. Den ble revet i 1980-åra.

Murtoget, trolig fotografert rundt 1930.
Foto: utlånt av Terje Martinsen.

Bolighuset på eiendommen Casablanca sto ferdig i 1941, og var bygd som funksjonærbolig for sementfabrikken. Dette er en stor toetasjes bygning i funkisstil, oppført i pusset mur, og med valmtak. Like ved lå Kjemikerboligen. Den er tegnet av arkitekt Esben Poulsson (1907-1974) og sto ferdig i 1947. Den ble bygd for å være bolig for teknisk direktør, men her bodde først en kontorsjef og siden tre laboratoriesjefer, som på sementfabrikken ble kalt kjemikere. Esben Poulsson er en av landets mest kjente arkitekter i denne perioden, og han har blant annet vært med å tegne Skaugum og Oslo Rådhus.

Spikkestad

Spikkestad Teglverk var i likhet med sementfabrikken på Slemmestad en betydelig bedrift med et stort antall arbeidere. På Spikkestad ble det imidlertid ikke bygd boliger for de ansatte i et slikt omfang som på Slemmestad. De få boligene som ble bygd på teglverkets eiendom var ikke et resultat av en planmessig utbygging. De

Dette er Formannsboligene på Slemmestad, bygd ca. 1915. Foto: utlånt av Slemmestad bibliotek.

fleste teglverksarbeiderne var ikke fra Spikkestad, og måtte skaffe seg husrom. Noen bodde i brakker, andre leide rom på gårdene. Etter hvert var det flere som kjøpte boligtomter og satte opp egne bolighus.

Like ved jernbanen lå det ei arbeidsbrakke, der mange av arbeiderne bodde om sommeren. Den ble seinere bygd om og ble bolig og kontor for direktør Claudi, som kom til Spikkestad i 1936. I 1950-åra var det i alt 12 leiligheter for teglverksarbeidere.

Ved en sidevei til Bølstadveien på Spikkestad, som nå heter Grinis vei, lå det to bolighus, kalt Enebo 1 og Enebo 2. Mest sannsynlig ble de bygd etter at «hr. grosserer» Bernhard Grini kjøpte nordre Bølstad i 1927. Denne eiendommen hadde gått i handelen flere ganger. Lengst nord, like ved jernbanen og tvers overfor Spikkestad teglverk, ble Bølstad teglverk anlagt i 1899. På denne tida var det stor byggevirksomhet, spesielt i Kristiania, og det var stor etterspørsel etter teglstein.

Etter krakket på London-børsen i 1900, som også hadde betydning for næringslivet her hjemme, gikk det nyanlagte teglverket konkurs. Her ble etter hvert annen virksomhet. I 1918 ble det bygd tjæredestillasjonsverk, som heller ikke fikk noen lang historie, da etterspørselen etter tjære etter første verdenskrigs slutt, sank betydelig. Den særpregete teglsteinsbygningen til dette verket sto imidlertid helt fram til slutten av 1900-tallet. Brødrene Grini drev sag og høvleri her fra slutten av 1920-åra, men det ble ingen langvarig drift. Som vi ser av flyfotoet fra 1937 (til høyre) lå de to Enebo-husene midt på jordet. De var i halvannen etasje, med en leilighet på tre rom (kjøkken, kammers og finstue) og gang i hver etasje. Her var også et ganske stort uthus med stall og låve, samt utedo. De to rødmalte boligene ble revet i slutten av 1970-åra og nye moderne bolighus satt opp.

Direktørens sommerbolig på Slemmestad. Foto: utlånt av Harald Melvold.

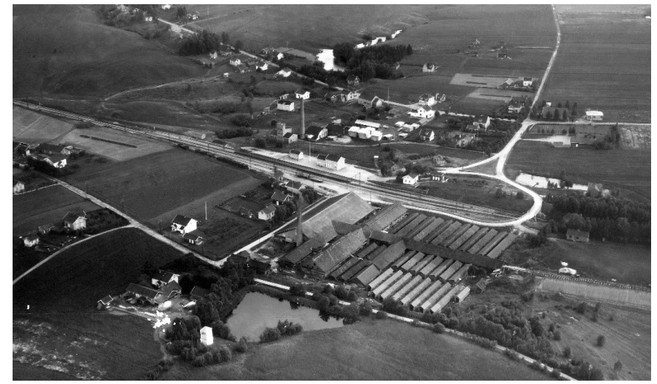

Spikkestad teglverk ligger midt i bildet, med destillasjonsverket (tidligere Bølstad teglverk) bak. Vi ser at Enebo-husene befinner seg midt på jordet, med Bølstadveien til høyre.

Solveig Reistad bodde her i 1950-60-åra sammen med sine besteforeldre Olga og Nils Johansen. De var innflyttere til Spikkestad, og kom hit trolig i 1930-åra. Nils var vokst opp på en husmannsplass i Sande, mens Olga var fra Nesodden. Bestefaren arbeidet med kjøring, blant annet for Grini som drev Grini-saga. Han hadde hest og vogn, og om vinteren kjørte han snøplog med hest. Ellers tok han på seg arbeid der det fantes. De bodde i Enebo fram til de døde, Olga i 1960 og Nils i 1972.

Åros

Den største bedriften i Åros var Røken Klædesfabrik. Den startet opp rett før 1900, etter at fabrikkeier A. J. Hillestad og disponent A. Ohlson hadde kjøpt tomt og rettigheter til et lite vannfall. Det ble bygd dam i Åroselva og en stor fabrikkbygning. Ullvarefabrikken, kalt Filletulten, ble en betydelig arbeidsplass i Åros, med etter hvert 50 ansatte. Mange av arbeiderne kom fra Sverige. Røken Klædesfabrik ble nedlagt i begynnelsen av 1930-åra, og neste virksomhet her var Åros keramikkfabrikk as fra 1936 til 1950.

Siden har det vært ulike typer næringsvirksomhet i fabrikkbygningen. Her skal det ha vært flere arbeiderboliger. På bildet nedenfor sees en av dem, omtalt som en stor treetasjes brakke. Den og en liknende ble revet i 1960-åra. En arbeiderbolig fantes ved folketellingen i 1900. Her bodde det 16 voksne og fire barn, alle var svenske. Samtlige arbeidet ved ullvarefabrikken og hadde titler som spinnerimester, fargemester, fyrbøter, vever, snekker og arbeider.

Disponentboligen, kalt Solvin, var en bygning preget av sveitserstilen. Den var delvis bygd i tømmer og skal ha vært flyttet fra Kristiania rett før 1900. I folketellingen fra 1900 bodde disponent for ullvarefabrikken A. Ohlson her sammen med sin kone, ei tjenestepike (kalt Enepige) og en enslig losjerende, som var verksmester ved fabrikken. Alle var født i Sverige. Bygningen står fortsatt, men er totalt ombygd.

Til høyre ligger en av de store brakkene, til venstre fabrikkbygningen, og bakerst oppe i bakken disponentboligen. Dette er et postkort stemplet i 1912, med tekst "Aaros - Røgen Klædesfabrik fra syd". Utlånt av Terje Martinsen.

På dette flyfotoet fra 1952 ser vi den gamle hovedveien gjennom bygda, nå kalt Oldtidsveien. Langs veien, der den passerer Spikkestad teglverk, er det noen få bolighus/brakker, som har tilhørt teglverket. Bølstad teglverk sees til venstre i bildet.

Hyggen

I den vestre delen av Røyken består berggrunnen av granitt, en type stein som egner seg godt til bruk i grunnmur og som gatestein. Langs Drammensfjorden, spesielt mellom Lahell og Hyggen har det vært mange steinbrudd. Denne virksomheten startet i 1870-åra. Rett før århundreskiftet var det stor byggeaktivitet og dermed gode tider for steinbruddene. Mange av steinhoggerne var svensker, og en god del av dem hadde arbeidet i steinbrudd i Østfold før de kom til Hyggen.

For å kunne huse steinarbeiderne ble det bygd boliger. På Kinnartangen skal driftsbygningen på gårdsbruket ha blitt bygd om rundt 1900. Her var det leiligheter på ett rom og kjøkken. Bygningen ble revet rundt 2000. Den såkalte Ringstadbrakka sto på Kustein. Det er opplysninger om at dette opprinnelig var våningshuset på Kinnartangen, som så ble flyttet til Drammen. Dette må mest sannsynlig ha vært etter den store bybrannen på Bragernes i 1866, da det var behov for bygningsmaterialer. Den skal så ha blitt flyttet tilbake hit mellom 1905 og 1910. Brakka ble revet i 1980-åra.

Kilder

"Slemmestads gårdshistorie" av Gustav Kirkerud. *Røyken Historielags årbok* 1989.
"Røyken i forrige århundre. Små glimt i tekst og bilder". *Røyken Historielags årbok* 2000.
Røyken Historielags årbok 2001.
Christiania Portland Cementfabrik 1892-1942. Jubileumsskrift.
Røyken. Bygda og menneskene. 1840-1940 av Terje Martinsen.
Langs "Dokterbekken" av Jorun Lillelien Kaspersen, 2003.
Branntakster fra 1890 og 1921, utlånt av Cementmuseet, Slemmestad.
SEFRAK-registrering, Buskerud fylkeskommune.
Samtale med Harald Melvold, Slemmestad.
Samtale med Solveig Reistad.

Nils Johansen og hesten Blakken foran uthuset til Enebo, 1950-åra. Foto utlånt av Solveig Reistad.

Arbeiderboliger på Tofte

Håvard Kilhavn, Hurum historielag

Før 1897 bodde det ikke mange mennesker på Tofte. Den eneste bebyggelsen som fantes var den store gården Tofte, samt noen få, mindre husmannsplasser. Under folketellinga i 1891 bodde det bare 16 mennesker på Tofte.

Da Tofte Cellulosefabrikk ble anlagt i 1897 vokste folketallet på stedet eksplosivt. Under folketellinga i 1900 hadde folkemengden på Tofte økt til over 300. Behovet for boliger var derfor stort. I den første tida under anleggsperioden bodde mange av arbeidsfolka kummerlig. Noen ble til og med innkvartert på låven til Tofte gård.

Allerede i 1898 ble derfor de første arbeiderboligene bygd på Tofte, langs veien som gikk fra gården ned til odden kalt «Bispen», på nordsida av fabrikken. I 1898 var ni boliger bygd her og en tiende var under oppføring. Alle hadde to etasjer, og tre rom og kjøkken i første etasje, og to rom og kjøkken i andre etasje. Et av rommene i første etasje var et såkalt «ungkarsrom». I 1906 ble det bygd ytterligere to arbeiderboliger i Bispeveien, slik at det ble tolv av dem til sammen. På Tofte gikk de, kort og godt, under navnet «Boliane». Ni av Boliane ble revet i 1978 under bygginga av den nye sulfatmassefabrikken på Tofte, ytterligere to ble revet noen få år seinere, og den siste brant ned til grunnen tidlig på 1980-tallet.

Også funksjonærene på fabrikken trengte et sted å bo. Fabrikkdirektøren og fruen hans residerte på gamle Tofte gård. Mellom gården og Boliane ble den såkalte «Kasserergården» i tre etasjer bygd i 1901, for å huse fabrikkens kasserer, materialforvalteren og to arbeidsformenn.

Det øverste bildet er av "Bispen" mens det nederste er av "Kasserergården" på Tofte.

Den ble revet i 1995, etter å ha stått til forfalls i mange år.

I 1901 ble det også bygd to svære arbeiderboliger på to og en halv etasje ved bukta Grundvik rett sør for fabrikken. Disse ble kalt «Grundvikgårdene», og hver av dem hadde plass til rundt ti arbeiderfamilier. Mange av disse var barnefamilier, så Grundvik var et folksomt sted. Grundvikgårdene ble revet i 1964, og stedet der de sto er

1. mai-feiring på Grundvikgårdene.

nå fabrikkens parkeringsplass.

Det siste store boligbyggeprosjektet til Tofte Cellulosefabrikk var bygginga av arbeiderboligene i Skogveien i 1907. Til forskjell fra de øvrige av bedriftens arbeiderboliger ble disse oppført i mur, og de ble derfor kalt «Muregårda». I leilighetene i Skogveien 1 bodde de såkalte «luskejentene»; unge jenter som hadde som arbeid å plukke flis og ureinheter ut av cellulosemassearkene med skarpe, små «luskekniver». Fordi det stort sett var ungjenter som bodde der, ble huset kalt «Hønehuset». Etter hvert flytta også andre familier inn der, men navnet ble stående. Skogveien 2 brant ned i 1982, men resten av Muregårda står fortsatt, og Hurum historielag har innreda en av leilighetene i Hønehuset som museumsleilighet.

I 1907 ble det bygd nok en cellulosefabrikk i bygda, Hurum Cellulosefabrikk på Sagene, et par kilometer sørvest for Tofte. Også denne bedriften gikk i gang med å bygge arbeiderboliger for sine ansatte. De første arbeiderboligene på Sagene var imidlertid bygd allerede i 1895, for å huse arbeiderne til National Marmorsliperi, som kun var i drift noen få år. Boligene var store bygninger av tre, i to og en halv etasje. De ble kalt «Sagenebrakkene». Ytterligere tre boliger sør for Sagenebukta, de såkalte «Rødbrakkene», ble bygd etter 1907. Både Sagenebrakkene og Rødbrakkene ble revet på 1970-tallet og 1980-tallet, på én bolig nær. Den siste av Sagenebrakkene sto til nedfalls i mange år, og ble til slutt brent ned i 2018.

Bare én av Hurum Cellulosefabrikks arbeiderboliger står fortsatt, nemlig den såkalte «Bikuben» i Vestre Strandvei, nord for fabrikken. Den ble opprinnelig bygd i Sandvika i 1919, men ble plukka fra hverandre og gjenoppført på Sagene få år seinere.

Bygginga av arbeiderboliger kan sees som et utslag av både praktiske hensyn og paternalistiske holdninger hos fabrikkledelsen. I mellomkrigstida var Tofte og Sagene et utprega klassesamfunn, der arbeiderboligene både institusjonaliserte og materialiserte stedets sosiale geografi. Arbeidere, funksjonærer og fabrikkledelsen hadde sine klart atskilte sfærer, og pleide liten omgang med hverandre.

Etter krigen begynte disse holdningene å endre seg, og bedriftene la om kursen på boligpolitikken sin. De så det ikke lenger som sin primære oppgave å bygge og vedlikeholde arbeiderboliger der arbeiderne kunne leie leiligheter for en forholdsvis rimelig penge. I stedet ble de opptatt av at arbeiderne skulle få anledning til å bygge sine egne hus. Begge fabrikker la derfor store deler av eiendommene sine ut som byggefelter, der tomteprisen var lav, og gav sine ansatte mulighet til å kjøpe billig tømmer og skjære det gratis på fabrikkens sagbruk. Mange arbeidere gikk sammen om å bygge hus på dugnad. Slik ble mange hus bygd på 1950-tallet, blant annet på Toftejordet.

I løpet av 1960-tallet sank antallet arbeidere som leide leilighet i arbeiderboligene, og på 1970-tallet var det bare noen få igjen. I dag er det bare i Muregårda det fortsatt bor folk, mens Bikuben har hatt forskjellige funksjoner, blant annet som internat for Hurum Steinerskole.

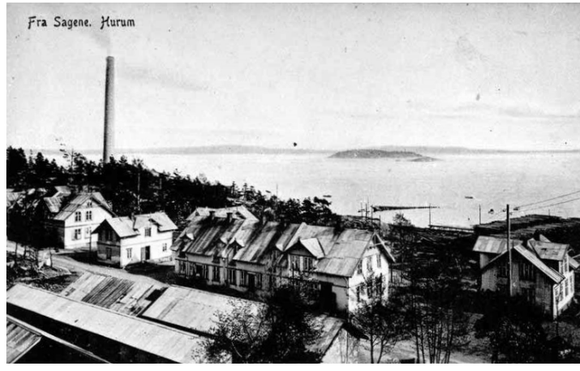

Det øverste bildene er Sagenebrakkene på Tofte, mens det nederste er av "Bikuben". Alle bilder er utlånt av Hurum historielag.

Rekkehus, felt og ferdighus

er huset for rekkehus, atriumshus, huset som står fiks ferdig for deg og ferdighuset, elementhuset hentet fra huskatalogene. Kanskje også bomiljøet står fiks ferdig for deg?

Politifeltet på Hvalstad

Arne Garborgsvei og Brusetkollen

Boligfeltet på Hvalstad, kalt Politifeltet, ble bygget av et byggelag av politifolk fra Oslo, Asker og Bærum fra 1958-1959. Feltet består av 17 boliger, med to leiligheter i hver. Hver leilighet er i underkant av 100 kvadratmeter hver. Det var arkitektfirmaet Buer og Buer som tegnet husene og som plasserte dem i terrenget. Boligene består av vibroblokker og med tak av treverk. Svart-hvitt bildene er fra byggeprosessen i 1958 og viser hvordan vibroblokkene var satt sammen og hvordan boligene ligger på to rader med en vei imellom.

Sammen skal vi bygge og sammen skal vi bo

Mina Augestad Fossum

– Vi brukte ca. et år på hele byggeprosessen, forteller Øystein Stigens. Han var en av 34 politimenn fra Oslo, Asker og Bærum, som i 1958 gikk sammen om å bygge tomannsboliger på Hvalstad i Asker.
Til våren har han bodd hele 60 år på dette høydedraget ved Hvalstad stasjon, med utsikt utover Oslofjorden.
– Vi var unge politifolk uten så mye kapital, men vi trengte et sted å bo, fortsetter Stigens.

Det var tre-fire av Stigens kollegaer som først kom på tanken om å danne et byggelag for å bygge boliger til sine familier. På denne tiden fantes det allerede flere byggelag i Politiet, seks i Oslo og et par i Asker og Bærum, så når de fikk ideen om å starte et nytt lag, bygde de på erfaring som allerede fantes.

– Etter å ha henvendt seg til forskjellige kollegaer, var det i alt 34 politimenn som meldte seg til å bygge boliger, men vi kunne ikke bygge hva som helst. Som man ofte gjorde på den tiden, måtte også vi søke lån fra Husbanken, men med det kom visse restriksjoner. Husbanken ga bare lån på sammensatte hus, alt fra blokker til tomannsboliger, så derfor bestemte vi at det var det vi skulle bygge. Til sammen bygde vi 17 tomannsboliger – en leilighet til hver av oss.

Byggelaget bestemte seg for å bygge på Hvalstad i Asker etter at de kom i kontakt med eieren av Brusetkollen. Han var villig til å selge 60 mål av tomten sin til byggelaget. På den tiden var området et utfartssted for turgåere kun bestående av skog.

– Det første vi gjorde etter at vi kjøpte området var å rydde. Vi måtte hogge ned alle trærne og rydde bort så vi kunne begynne å bygge. Etter det kom vi også i kontakt med et firma i byen som var villig til å stå for reguleringen av området. Da var alt klart for å sette i gang. Dette var høsten 1958.

Tomannsboligene i Politifeltet ble tegnet av arkitektkontoret Buer og Buer i Oslo, som også plasserte boligene i terrenget i forhold til hverandre, med i underkant av halvannet måls avstand. Til sammen ble det 14 hus på to rekker på høyden, og tre hus nedenfor på andre siden av veien. Resten av området ble delt opp i tomter og solgt til privatpersoner. Innen ett år var de resterende 26 målene solgt.

Alle de 17 husene står på fjell og ble bygget i vibroblokker fra en fabrikk i Hokksund. Vibroblokker er betongblokker som man kan lime sammen og enkelt skjære med en grov sag.

– Vibroblokkene var veldig porøse og enkle å sette sammen, og det var jo bra da vi alle var amatører. Bare noen av oss hadde erfaring med praktisk arbeid fra før av, men ingen av oss hadde jo bygget hus tidligere.

Etter et år med helg- og fritidsarbeid, stod husene ferdig høsten 1959. Da hadde byggelaget også fått lagd veiene som gikk inn til husene. Nå gjenstod det bare å fordele husene mellom seg.

– Vi bygde jo alle husene sammen, så for å gjøre det mest rettferdig bestemte vi oss for å trekke lodd om husene. Vi nummererte alle husene fra 1-34, og så trakk vi et navn av gangen. Den første som ble trukket fikk velge hus først, og slik holdt vi på til alle husene var valgt ut. De øverste husene ble valgt ut først, men ingen ble uvenner av den grunn. Vi var alle innforstått med reglene og hvordan det skulle foregå. Selv valgte jeg som nummer 12, tror jeg, og tidlig i 1960 flyttet vi inn, min kone og jeg.

Hele våren 1960 gikk til å pusse opp innvendig. De malte, tapetserte og satte inn kjøkkeninnredning. Selv om husene var ferdige, gjenstod det en del arbeid. I dag er det ikke mange av de opprinnelige politifamiliene som fremdeles bor i boligfeltet. For Stigens og kona, derimot, har dette vært hjemme siden det første spadetaket i 1958.

–Vi har bitt oss fast her, og trives godt med det.

Foto: Mina Augestad Fossum.
Svart-hvitt foto utlånt av Frank Johannessen.

Undelstadfeltet
Undelstad

Området ble regulert i 1955 og mot slutten av 1950-tallet bygget Selvaagbygg eneboliger, tomannsboliger og rekkehus i et stramt bebyggelsesmønster. Hvert område har sin karakteristiske bebyggelse. I senere tid har det kommet en del tilbygg, men opprinnelig hovedvolum og bebyggelsens karakter er allikevel i stor grad beholdt.

Foto: Krogsveen

«Sklia»
Bleikerfaret 5-79

Bleikerfaret er en blindvei nordover fra Bleikeråsen, anlagt på 1950-tallet. I 1968-69 ble det oppført et 256 meter langt rekkehus, populært kalt «Sklia». Kanskje Norges lengste rekkehus?

Foto: til venstre: Ulf Palm, MiA, resten Asker kommune

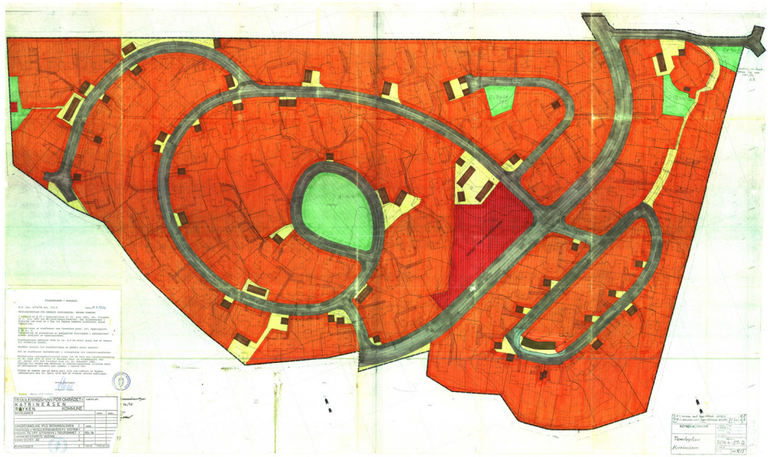

Katrineåsen
Midtbygda

Katrineåsen er et boligfelt i tettstedet Midtbygda i Røyken. Området ligger på sydsiden av E134 og ble bygget ut sent 1960, tidlig 1970-tallet. Oslo firmaet Ekenes og Blesvik var utbyggere. Ringsakerhus leverte husene. Boligene ble tilbudt statsansatte i NRK, Politiet, Postverket og Forsvaret, så her bodde det mange pendlere. Tegningen viser boligenes fasade og hvordan de er satt sammen i forhold til hverandre. Kartet over er av hele boligfeltet.

Kart og tegning: Røyken kommune.

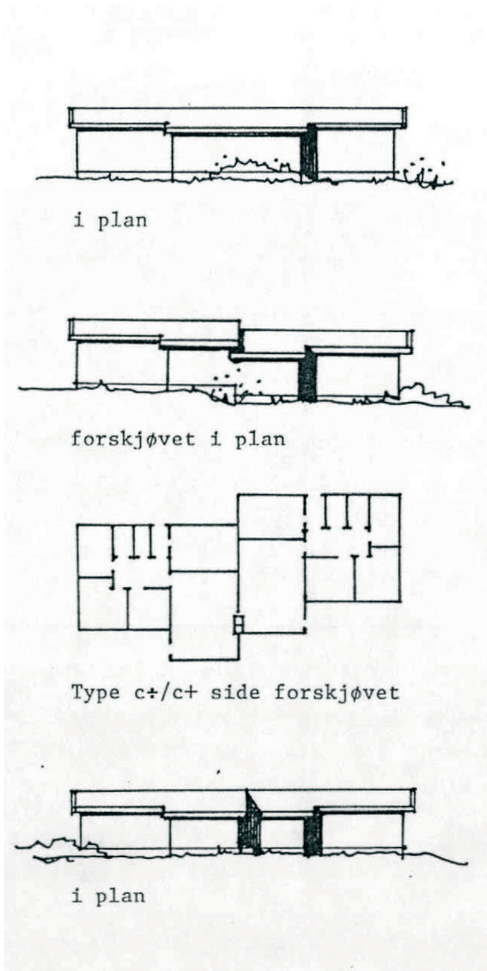

Ånnerudskogen
Ånnerudskogen

Området ble regulert i 1966, med påfølgende utbygging av eneboliger og tomannsboliger med utpreget bruk av utkragede bygningsvolumer. Arkitekt var Knut Knudsen. Den midterste av de tre nederste eneboligene ble bygget slik at hele overetasjen kraget ut på alle sider over en liten sokkeletasje av betong. Hovedetasjen var riktignok også støttet opp med søyler og bjelker. Denne bebyggelsen var tydelig inspirert av europeisk funksjonalisme og kan sies å være Askers svar på Le Corbusiers Villa Savoy (1931).

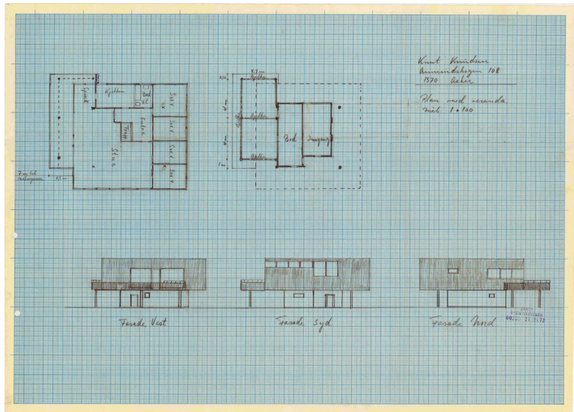

Fasade og plantegning av arkitekt Knut Knudsen. Foto: til venstre: Ulf Palm, MiA, øverst: Asker kommune.

Bleikeråsen

Bleikeråsen boligfelt ble bygd på 1970-tallet og består av eneboliger, tomannsboliger og rekkehus. Rekkehusene er tegnet av arkitektkontoret Hultberg, Resen, Throne-Holst og Boguslawski AS. Landskapsarkitekt var Ragnhild Thorenfeldt MNLA. I tillegg var arkitektkontoret Abrahamsen, Grinde og Philipp MNAL med i prosjektet. Ringsakerhus AS og Ingeniør F. Selmer AS sto som byggherre med Moelven Brug AS som leverandør. Rundt 1970 og utover drev Moelven og Ringsakerhus en omfattende produksjon og var særlig opptatt av rasjonalisering og industrialisering av element- og modulproduksjonen.

Bleikeråsen boligfelt består av tomannsboliger og rekkehus, med grønne longer i mellom ment for lek og fellesskap.
Foto: Randi Gunderson Malm

«Lyckliga gatan»

Anders Joneid, rådgiver og arkitekt, Asker kommune

Da Bleikeråsen boligsameie ble planlagt og bygget i 1975-76, var begrep som grønn mobilitet og samordnet bolig, areal og transportplanlegging ennå ikke funnet opp. Det skulle gå et tiår før Arkitekten Jan Gehl utga sin bok «Livet mellom husene». En bok som for alvor skapte bevissthet rundt hvordan den sosiale strukturen er knyttet til bomiljøet.

Bleikeråsen Boligsameie i Asker består av 316 rekkehus fordelt på 29 bygningskropper. Området er bundet sammen av bilfrie stier, og det er tre sentraliserte garasjeanlegg. Mellom bygningskroppene er det grønne fellesarealer med tilrettelagte lekeplasser, plasser for grilling og sosialt samvær. Variasjonen i størrelse på boligene gjør at boligene er tilgjengelige for flere beboergrupper fra enslige til større familier.

Idag oppfattes ikke området som verken vakkert eller preget av en helhetlig arkitektur. Mange av de opprinnelige modulene har blitt endret, enten gjennom tilbygg eller nødvendig vedlikehold. Bygningene har også endret seg ulikt etter hvert som vinduer, ytterdører og rekkverk på balkonger har blitt byttet ut, til ulike tider.

Det som like fullt er bevart, er områdets grønne fellesarealer, utsikt og evnen til å legge til rette for arenaer der mennesker på en naturlig måte møtes i det daglige. Dette gir grunnlag for bygging av relasjoner og opprettholdelse av sosiale strukturer som igjen gir trygghet. Fortsatt kan nyetablerte, småbarnsforeldre og etablerte familier boltre seg på felles lekeplasser i bilfrie omgivelser med gangavstand til barnehage, skoler og Asker sentrum. Området treffer nesten samtlige av de statlige planretningslinjene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging. Nyinnflyttede blir overrasket over at det flagges i gaten for naboens bursdag, og at det utveksles nøkler for sikkerhets skyld. Det bringer assosiasjoner til det nabolaget Anna-Lena Löfgren forherliget i sin sang «Lyckliga gatan» fra 1967.

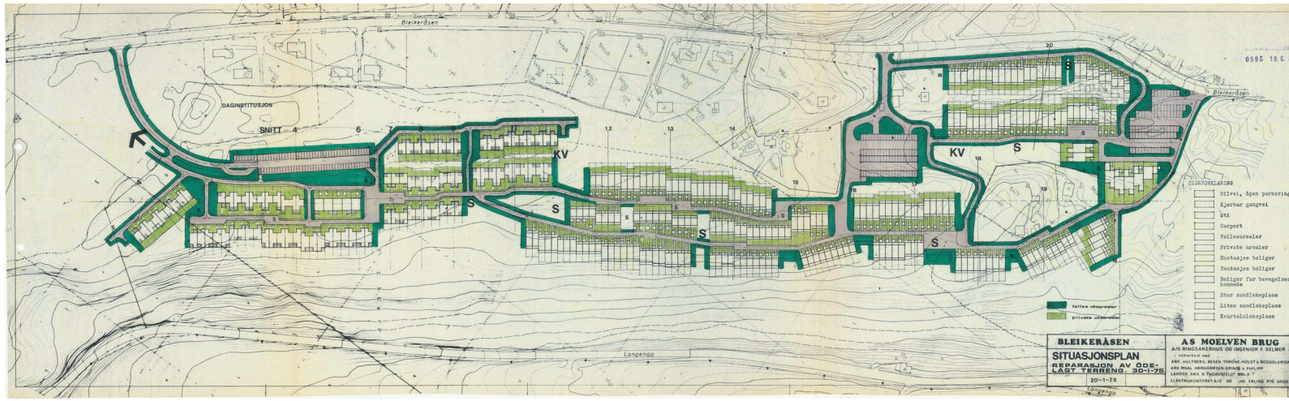

Jørnstadfeltet

Jørnstadveien

Jørnstadfeltet er et enhetlig utbygget feltområde tegnet av arkitekt Jan Inge Hovig (1920-77) på 1960-tallet. Boligfeltet består av en-etasjes atriumhus med flate tak. Husene ligger tett i et lineært mønster på adkomstsiden med romslig hageareal på sørsiden. Senere tiltak har i stor grad underordnet eller tilpasset seg bebyggelsen – og stedets karakter. En gruppe optimistiske, radikale akademikere fra Blindern drev prosjektet gjennom. Håpet var barnehageplasser i Asker. Håpet forsvant. Var det slik Kvinnekuppet i 1971 vokste frem?

Jan Inge Hovig (1920-1977)

Jan Inge Hovig var en av flere arkitekter som tok fatt på de mange store arkitektoniske prosjektene i Nord-Norge. Hovig påvirket i stor grad etterkrigstidens arkitektur i nordnorske byer som Narvik, Harstad og Tromsø og formga flere ikoniske bygg fylt med optimisme, dristighet og tro på fremtiden. Et sentralt materiale i hans produksjon var betong, særlig naturbetong, og hans dristige og formsterke arkitektur er særlig kjent gjennom Ishavskatedralen I Tromsø (1965), Messehallen på Sjølyst I Oslo (1962) og Finnsnes Forretningsbank (1965). Hovig har også en stor og variert villaproduksjon som Villa Weidemann (1960) og Villa Dyrhoff (1967) i Oslo og feltutbygginger som Bjerkås (1965-69) og Jørnstadfeltet (1961-68).

Atriumshus er bolighus bygget rundt et indre hageområde, eller gårdsområde. Huset har gjerne større vinduer vendt innover mot atriumet. Denne byggestilen kommer fra den tyske Bauhausskolen på 1920-tallet. Jørnstadfeltet er et eksempel på atriumhusbebyggelse i Asker. Foto: Kjersti Gjems Vangberg.

Borgenbråten

Borgenbråten 31-101

Atriumshusene på Borgenbråten ligger lavt og tett, men er skjermet for innsyn både i hagen og inne i boligen. Husene lukker seg med sine lave, røde teglstensflater mot veien, men åpner seg mot atriet, husets sentrum, med store vindusflater. Skillet mellom ute og inne viskes bort og atriet blir et innelukket rom uten tak. De romslige fellesarealene, som ligger like bortenfor, er tilgjengelige for lek og fellesskap og utgjør en vakker naturkulisse.

Arkitektfirmaet Fosse&Aasen tegnet Borgenbråten på 1960-tallet. Stein Aasen (1933-) og Christian Fosse (1933-2002) kom hjem fra praksis i Danmark, begeistret inspirert av arkitekt Jørn Utzons nye atriumhus i Helsingør, og bygget slike hus på Borgenbråten. Ingeniørfirmaet Andersson & Skjånæs var byggherre og tilbød boligene til sine ansatte. Bare noen få benyttet seg av tilbudet. Boligene var dyre, og kanskje for moderne og uvante. Vi var kanskje ikke modne for den boligrevolusjonen de var del av. I dag er husene på Borgenbråten noe av det «hotteste» som legges ut for salg. Og her bor det mange arkitekter. Og de som bor, fortsetter å bo til de blir gamle. Det borger for bokvalitet i alle ledd!

Foto: Asker kommune, motstående side: Sigurd Fandango

Rekkehus i Sætre sentrum
Skansen 5-9

Rekkehusene følger skrenten de ligger på og rammer inn den ovale plassen med inngangsparti og fellesareal. Rekkehusenes form gir assosiasjoner til engelske rekkehus og ble bygget ca. 1990, men i to omganger. Arkitekt var Didrik Hvoslef-Eide.

Foto: Randi Gunderson Malm

Villa Vinje
Ivers vei 46A, Åros

Villa Vinje ble bygget i 1910 i forenklet sveitser- og dragestil. Ifølge eieren, ble huset trolig produsert på Strømmen trevarefabrikk da det er mange like hus i området. Huset kan, med ande ord, være av de første «ferdighusene». Det er bygget i trelafteplanker, med grunnmur i granitt, og ble bygd av byggmester Peder Eriksen fra Åros, for Martinius og Maren Johannesen Fjeld. I dag regnes huset som et verneverdig kulturminne for Røyken.

Foto: øverst Randi Gunderson Malm

Hurumveien, Åros. Bak ligger Ivers vei, foran ser vi Kastestranda.
Bebyggelsen er en miks av helårsboliger og hytter, ombygde hytter og nybygg typisk for utbyggingsområder langs kysten.
Foto: Randi Gunderson Malm.

Antologi

Et rødt hus i Hogstadveien

Bjørn Tandberg, arkitekt

Asker var lenge først og fremst en landbrukskommune. Med tosporet jernbanelinje til Oslo økte innflyttingen, og kommunen utviklet seg til det den er i dag, et forsted til Oslo. Hogstadveien 70 ble bygget på midten av 1960-tallet og er en god representant for endringen som kom. Samtidig ligger huset i et område av Asker som fremdeles har en landlig karakter, bare 20 minutters sykkeltur fra Asker sentrum. Bygningen er oppført i et modernistisk formspråk, tegnet av Nils Slaatto, i arkitektkontoret Lund og Slåtto AS, kontoret som også står bak Askers fine rådhus.

Litt om modernismen

Modernismen er retningen som favner over vår tids kunstuttrykk. Det som skapes setter retning inn i fremtiden, mens det vi legger bak oss gjerne omtales som stil. Modernismen som retning er fremdeles under utvikling, og stadig utvikles ny kunst og arkitektur som faller inn under begrepet. Men modernismen har likevel vart så lenge at vi kan kalle den en stilepoke. Vi kan se oss tilbake og si noe om bakgrunnen for kunst og arkitektur skapt i epokens første år.

Modernismen starter med funksjonalismen, i årene mellom første og andre verdenskrig. Man søkte å løse problemstillinger skapt av industrisamfunnet gjennom måten man planla og bygget. Til Norge kom funksjonalismen med full tyngde via «Stockholmsutstillingen» i 1930. Man ville bygge nytt og moderne på en felles plattform. Først og fremst hadde retningen et politisk fundament. Alle skulle ha rett til lys, luft og vann i egen bolig. Denne boligstandarden skulle ikke lenger være forbeholdt noen, men være allemanns rett. Det handlet ikke bare om konkrete, felles mål, men også om et likeverdsideal. Man reiste nye funksjonskrav, som at alle boliger skulle ha bad med innlagt vann og vannklosett.

Et annet viktig forhold var at formen skulle følge funksjon. Funksjonalistene prioriterte funksjon og krav til funksjonalitet. Et godt eksempel på dette er endring av husets fasade som nå skulle reflektere bygningens konstruksjon. Fasadeorna mentikk ble ansett som overflødig.

Etter krigen ble funksjonalistenes byggeprogram anerkjent og en naturlig del av i boligplanleggingen. Europa lå i ruiner, og man ville bygge det nye samfunnet hvor boligens utforming kunne inspirere til likhet mellom kjønnene og individene. Man kunne nå i større grad også tilfredstille det moderne menneskets daglige behov i boligen. Det var særlig kjernefamilien og de sosiale forholdene rundt denne man ønsket å fokusere på. Kjernefamilien skulle nå avløse storfamilien og ble et gjennomsnittsideal som boligoppgaven ble målt opp mot. En målbar gjennomsnittsenhet hvor mor, far og to barn hadde sine ansvarsfelt.

For eksempel ble ikke lenger husets vaskerom utformet bortgjemt for mor eller tjenestejenta, men heller integrert i husets hovedplan på en slik måte at det ble naturlig at alle deltok i tøyvask, selv far. Slik ble også hjemmene mer dynamisk utformet med tanke på den enkelte bruker og hele familien.

Huset i Hogstadveien

Hogstadveien tar av fra Gamle Drammensvei 500 meter fra Asker sentrum og slynger seg gjennom et vakkert kulturlandskap frem til Hogstad gård og Hogstadvannet. Oppe i bakken, litt tilbaketrukket fra veien, tett opptil en kolle kommer huset til syne. Stillferdig i sin framtoning og godt forankret i landskap og norsk byggetradisjon.

Det norske huset har opp gjennom tidene tilpasset seg skiftende forutsetninger og tradisjoner. Asymmetri og lekende uttrykk er fellestrekk. Med utgangspunkt i variert klima og topografi har vi utviklet en grunnleggende innsikt i å plassere bygninger i landskapet. Det er denne tradisjonen Kjell Lund bygger videre på, og som viser seg i husets plassering og komposisjon.

Huset vi har fremfor oss er fint innpasset i det småkuperte landskapet. Ved å legge bygningen ved siden av kollen, uten å grave seg inn i eller berøre den, oppstår et slags vennskap mellom hus og haug. Slik oppretter arkitekten samhørighet mellom huset og landskapet rundt.

Foto fra da huset var nytt i 1966.

Bygningen er elegant stykket opp i tre hovedvolum, komponert sammen til en velproporsjonert helhet; tre enkle trebokser satt sammen til et hus. På mange måter er dette slik vi er vant til å se gårdsanlegg i enkelte deler av landet vårt. Dette er også samme komposisjonstema som er benyttet i Asker rådhus.

Eksteriøret

I Norge har vi vært flinke til å legge vekt på utformingen av husets inngang. Lunds inngang er heller ikke noe unntak. Vi ankommer via garasjen eller uthuset en stor og sjenerøs trapp leder oss opp og inn i huset. Trappen er i tegl og har fått et bastant uttrykk. Brede trinn og et stort repos foran inngangsdøra gjør at man føler seg invitert opp og inn.

Utenfra røper bygningen lite om sitt indre. Et stående, dyprødbeiset panel favner om husets konstruksjoner og stenger for innsyn. Lysåpningene for vinduene er skåret presist ut av panelet uten synlig belistning. Slik tegner ideen om veggen som «husets hud» seg tydeligere.

Flate tak og knappe overganger mellom tak og vegg er ordnet med et lite beslag slik at bygningsvolumene fremstår som en komposisjon av kuber. Tilsvarende behandling av volum, vegg og vinduer kan gjenkjennes i funksjonalistisk boligbygging fra 1930-tallet. Lund omsetter erfaringer fra funksjonalistenes murboliger i sitt modernistiske treuttrykk.

Huset er organisert slik at hvert av de tre nevnte volumene har fått sin funksjon og oppgave, en oppholdsfløy med stue og kjøkken, en soveromsfløy og en midtfløy i to etasjer som rommer atelieret. Atelierdelen tegner seg som et tårn som markerer og ordner inngangen. Det er her den store tegltrappen presser seg innunder og fører mot husets hjerte.

Interiøret

I det vi stiger inn i huset ankommer vi husets midte. Herfra er det lett å fatte husets organisasjonsmønster. Oppholdsrom og soveavdeling ligger til hver sin side av trappen som fører opp til atelieret.

Det er særlig tre forhold som preger husets interiører. Som nevnt har huset et utvendig skikt av panel og isolasjon. Dette åpner for at bærende konstruksjoner fritt kan eksponeres i interiøret. Dermed får man forklart hvordan huset er konstruert gjennom rytmer av synlige stolper og bjelkelag. Dette danner fine og intime soner. De fint proporsjonerte rommene oppleves verken for små eller for store. Vegger, tak og gulv er i ubehandlet tre og møtene mellom bygningens komponenter er omsorgsfullt tegnet og utført. Hvis vi skal se etter forbilder er det nærliggende å peke på folkearkitektur fra Telemark.

Et annet forhold er at alle rom konsekvent er utformet til den funksjonen rommet er tiltenkt. Form følger funksjon. Skap og innredninger er planlagt og utført slik at de blir en naturlig del av rommet, uten å forstyrre romlige helheter. Skilleveggen mellom gang og spiseplass er eksempelvis utformet som et betjenende element. Dette elementet fungerer som framskap ved spiseplassen.

Sist, men ikke minst er det verdt å merke seg hvordan arkitekten greier å opprette en spenning mellom inne- og uterommet ved bevisst å ta ut åpninger for vinduer bare enkelte steder.

Ved bruk av for store åpninger i fasaden og ubevisst bruk av glass kan man miste noe av spenningen mellom inne- og uterommet. I Hogstadveien 70 er vinduene plassert slik at man oppnår en optimal effekt mellom «ute og inne». Noen vinduer slipper inn direkte gult sollys, mens andre henter inn "blått lys" fra nord.

Siden konstruksjonen er ordnet fritt fra veggen kan Lund føre glass opp og forbi konstruksjonssjiktet. Dermed får lyset strømme fritt

inn i bjelkelaget, og et vakkert lysspill oppstår.

I ytterveggen ved spisebordet har arkitekten plassert et glass i full etasjehøyde som gir en spesiell effekt. Her får man nærmest en følelse av at måltidet foregår i hagen, sommer som vinter.

Et fritt, synlig bjelkelag eller plassering av et enkelt vindu kan prege og dominere et rom. Vi ser dette ofte i eldre hus. Den intimiserende effekten dette kan gi blir ofte oppfattet som koselig. Ofte er vinduets plassering og utforming en del av en større, arkitektonisk idé for hvordan rommet skal være, i gamle så vel som nye hus.

Nils Slaatto har med dette huset mesterlig ført vår tretradisjon inn i en moderne og funksjonell helhet. Huset er vakkert komponert og tilpasset topografien i den gamle eplehagen i Hogstadveien, til glede ikke bare for husets beboere, men også for forbipasserende - slik alle hus bør gjøre.

En tidligere versjon av denne artikkelen ble først publisert i Asker og Bærums Budstikke, 1990.
Fargefoto: Randi Gunderson Malm
Svart-hvitt foto: Teigens Fotoatelier.

Bygget sitt eget antikvariske objekt

Kari Bjerke Anderssen og Jan Anderssen

Bli med inn til ekteparet Kari Bjerke Anderssen og Jan Anderssen på Hvalstad i Asker. De bor i et særpreget hus bygget på 1960- og 1970-tallet med datidens ideer. Huset er bygget som en forlengelse av et hus fra ca. 1800, som i dag nærmest er intakt i helheten. Her forteller de sin egen historie.

Vi var studiekamerater fra arkitektlinjen ved NTH i Trondheim. Høsten 1958 tok vi diplomen. Jan hadde fått tilbud om jobb ved arkitektkontoret Brochmann og Rognlien, og vi flyttet til Oslo. Kari ventet vårt første barn i mars, og det var ikke aktuelt for henne å søke jobb.

Det var fortsatt husnød etter krigen, og den første tiden hadde vi flere midlertidige leieforhold. Kari hadde formue, og vi var opptatt av å finne tomt til egen bolig. Professor Odd Brochmann hadde vært en inspirerende foreleser, og vi skulle selvfølgelig bygge et moderne hus.

Ved en tilfeldighet leste vi i Asker og Bærum Budstikke en annonse om en husmannsplass som var til salgs i Asker. Vi dro ut på befaring og 700 meter fra Hvalstad stasjon fant vi stedet som vi falt fullstendig for. Tomten var på 6,3 mål og huset var tiltalende. Det lå i en blomstereng på en kolle omkranset av frodig edelløvskog.
Det var også to uthus på tomten; det eldste var bod og utedo, det andre var bygget under krigen for villagrisen.

Tannlege Dora Egers hadde kjøpt husmannsplassen i 1914 for å bygge den om til sommerbolig. På den tiden var det få kvinner i akademiske mannsyrker. De møtte mye motgang, og de støttet hverandre. Vi antar at den etter hvert anerkjente arkitekten Lilla Hansen, som bodde i Asker, har tegnet utvidelsen. Huset var blitt forlenget 2,5 meter hvor det ble bygget en trapp opp til andre etasje. Her var det kjøkken, lite soverom og en spesielt vakker stue. Dessuten ble det bygget en stor glassveranda mot øst i første etasje.

Her er det tydelig illustrert at høyden under utkragingen på det gamle huset stemmer med overkanten av de store vinduene, og med høyden på de høytsittende vinduene i soveromsgangen, fløyen til høyre. Under utkragingen henger den gamle villvinen som opprinnelig dekket en del av den gamle glassverandaen. Glasshuset har omtrent samme gulvareal som glassverandaen hadde.

Adkomsten inn fra Solstadveien, med oversikt over hovedfløyen og noe av det gamle huset. Veien ender i trappa opp til svalgangen mot øst. Inngangsdøra ligger like foran skjermveggen som skjuler kjøkken-verandaen, en viktig plass for kildesortering, m.m. Soveromsvinduene er trukket ned på veggen for å hindre innsyn. Det er knappe detaljer rundt vinduene. Sperrene er kraget ut og dekket med gjennomskinnelige takplater.

I første etasje var interiøret i husmannsplassen intakt. Her bodde slektninger av eierne. De hadde ansvar for vedlikehold av huset og tomten. Planløsningen er en variant av den velkjente akershusiske treromsplanen; stue og to små rom. I Asker er det en variant, på langsiden er ytterveggen trukket en meter inn. Utenfor er det en innkledd uisolert svalgang. Dette var inngangen. I dag er dette baksiden av huset. Husmannsplassen hadde opprinnelig kun en sti som tok av fra gårdsveien opp til tunet på Øvre Solstad. På dette tidspunktet, ca. 1914, ble dagens boligvei, Solstadveien, opparbeidet. Libakken fikk ny adkomst fra den nye veien.

Den ble ført inn på sydsiden av bebyggelsen hvor trappen til andre etasje gikk opp.

Får "besteforeldre" på kjøpet

Straks vi hadde funnet eiendommen kontaktet vi lensmannen i Asker, som formidlet salget. Taksten på eiendommen var 65 000 kroner. Det var ikke offentlige vann- og kloakkledninger i området, og ifølge lensmannen ville en stor utbygging ikke bli godkjent i kommunen. Vi fortalte at vi var interessert i å restaurere husmannsplassen. Lensmannen lo overbærende over oss unge uerfarne arkitektspirer. Huset var forfallet, takhøyden var lav og tilfredsstilte ikke dagens byggeforskrifter.

Det måtte rives, dette ville bli en tilleggsutgift. Han forslo at vi skulle legge inn et bud på 55 000 kroner. Vi slo til og senhøstes 1959 fikk vi beskjed om at tilbudet var antatt. Familien som bodde i første etasje, var skuffet over at deres bud på 30 000 kroner ikke ble antatt.

Langbordet som familien Anderssen gjerne samler seg rundt, står i glasshuset mellom gammel og ny bygning, men får også lys inn fra kjøkkenløsningen.

Nå var de innstilt på å flytte. I andre etasje bodde familien Pedersen med to døtre. De ble boende i over 30 år og ble reserve-besteforeldre og våre venner for livet.

Det nye tilbygget planlegges

Vi hadde ingen erfaring med tilbygg på hus med historisk stilpreg, men vi syntes det var veldig interessant, og vi ble sikre på at vi skulle satse på dette. Vi skjønte at målestokken i det gamle var vesentlig. Den måtte bli bestemmende for tilbygget, selv om dette skulle være helt moderne etter oppfatningen i 1960-årene. Vi bestemte da at den nye fløyen burde være ca. 12x5,5 meter over ett gulv for å matche husmannsplassens beskjedne mål.

Vi bestemte oss også for å forbinde den nye fløyen med et «transparent» mellombygg med store glassflater på begge sider. Vi mente at dette på et vis unndro seg oppmerksomheten med sine store ensartete flater, og at dette hverken ville konkurrere med det nye eller det gamle.

Konseptet ble da at inngangspartiet, åpent kjøkken og spiseplass samt to små soverom og et lite bad ville få plass i den nye fløyen. Denne ble utformet med små vindusflater og skulle virke lukket, som pendant til det gamle huset som jo var av lukket karakter. Mellombygget, som var tenkt som det nye husets sentrum, var derimot maksimalt åpent med glassflater mot nord og sør, og svært lyst.

Vi satset på at den nye fløyen skulle ha pulttak. Mellombygget med flatt tak, trykket ned i høyden, viste seg å være ukomplisert som bindeledd mellom fløyene. Begrepet akser, kjent fra historisk bebyggelse, har erfaringsmessig en ordnende effekt på en bygning.

Konseptet ble at inngangspartiet, åpent kjøkken og spiseplass samt to små soverom og et lite bad ville få plass i den nye fløyen. Her ser vi inn i soveromsgangen.

Begrepet akser, kjent fra historisk bebyggelse, har erfaringsmessig en ordnende effekt på en bygning. Ved bevisst å arbeide konsekvent med akser gjennom alle bygningsledd fikk vi en sterk følelse av oversikt og rommelighet og orientering i hele planen.

Ved bevisst å arbeide konsekvent med akser gjennom alle bygningsledd fikk vi en sterk følelse av oversikt og rommelighet og orientering i hele planen. Den faglige skepsisen rundt oss var til å føle på. Men gudskjelov hadde vi vett nok til å innkalle venn og kollega Per Hauge. Han var svært positiv og oppmuntret oss til å fortsette, og takk for det.

Får avslag på byggesøknaden

Søknaden for tilbygget ble sendt til Asker kommune i desember 1962. Det var dristig modernistisk arkitektur, tilbygget sto på søyler. Dette ble ikke godtatt av bygningsrådet, og bra var det. Vi omarbeidet tegningene, og denne gangen var vi sikre på at dette var huset vi ville bo i. Igjen ble det avslag. Bygningsrådet likte ikke moderne arkitektur: Tilbygget måtte ha saltak. Men reguleringssjefen hadde anbefalt de nye planene, og da vi klaget på vedtaket, ble klagen tatt til følge.

For å få god kontakt med byggeprosessen, hadde vi flyttet inn med to barn på ett og tre år allerede i desember 1961. I det smale rommet på 10 meter med gjennomlys fikk vi et relativt brukbart kjøkken. Det ble plass til kjøleskap, vaskemaskin, komfyr og en liten spiseplass. Kopper og kar sto på fremtidige bokhyller i sponplater. Svalgangen var blitt isolert. Her sov de to barna. Vi foreldre sov på en sengebenk i «Gamlestua». De sanitære forholdene var primitive; kun utedo som vi delte med leieboerne i andre etasje.

Møysommelig byggeprosess

Så ble det bygging. Vår gode venn og nabo Arve Linnes grov, og et firma fra Bærum støpte grunnmuren. Det ble ikke innredet kjeller i pakt med den da herskende minimalistiske idé (dessverre). Så kom snekker Nils Bjerklund fra Furnes og flyttet inn i en arbeidsbrakke nede i bakken.

Nils var meget solid og intelligent, og også en lojal mann som bygde huset alene etter alle de merkelige ideer som moderne unge arkitekter måtte ha. Bindingsverkets modul ble redusert fra 60 til 50 cm fordi dette passet best med dører og vinduer i husmannsplassen. Alle høyder ble presset ned for å tilpasses høydene i det gamle. Linjen fra utkragingen av annen etasje i det eksisterende huset ble helt retningsgivende ført gjennom i vindushøyder etc., ute som inne. Det meste ble bestemt på stedet etter konferanse med Nils, av og til med lett press. Jan tegnet detaljer på plankebiter. Verst for Nils var de 6 meter lange bordene alle steder som skulle passes til på millimeteren fordi alt listverk skulle sløyfes. Nils kløddе seg staidig i hodet, men huset ble ferdig etter avtale med førsteklasses håndverksmessig kvalitet. Vi minnes Nils med glede og takknemmelighet. Ungene ble store, og vi hadde bare to soveværelser. I 1973 ble Jans mor syk, og vi trengte mere plass. Vi bestemte oss for å bygge et nytt tilbygg med pulttak på østgavlen på «Gamlehuset». Terrenget faller av her og det ble naturlig med en underetasje.

"Gamlestua" fikk panelte, innvendig vegger og de små to-rams vinduene ble skiftet ut. Mot hagen ble det satt inn et større tre-rams vindu, mot glassverandaen et noe mindre. Det var en del råte i veggen mot syd. Der beholdt vi panelet og dyttet inn steinull mellom tømmeret og veggkledningen så godt vi kunne.

Vi førte det moderne arkitektturuttrykket lojalt videre fra tilbygget mot øst. Aksene gjennom hele anlegget ble ført videre gjennom nybygget. Byggesøknaden ble godkjent med det forbehold at det ikke kunne installeres nytt wc, huset lå nær bekken. Eksisterende anlegg var septiktank med spredning i terrenget. Vi klaget på avslaget og hevdet at dagens situasjon med utedo noen få meter fra bekken utgjorde en større fare. Til tross for avslaget installerte vi et felles toalett for oss og leieboerne. Ti år senere kom offentlig vann og avløp, og vi knyttet oss til ledningsnettet.

En bevaringsverdig helhet

Når vi ser tilbake har huset fungert helt etter forventningene gjennom skiftende faser. Vi har alltid satt særlig pris på opplevelsen av ute/inne følelsen i det åpne mellombygget. De tre inngangspartiene har gitt maksimal fleksibilitet i disponeringen av huset. Da leieboerne flyttet i aldersleilighet i 1989 og andre etasje ble ledig, fikk vi kontor og gjesteavdeling der. I over tjue år har vi leid ut en hybelleilighet i det siste tilbygget. Vi er fortsatt såre fornøyd med huset og har basert vår alderdom på det.

Vi konstaterer nå at Libakken som helhet er blitt et antikvarisk objekt. Husmannsplassen er selvsagt særlig verdifull for Asker som den står så å si intakt. Det gamle huset har også en intakt leilighet fra 1941, og våre egne utvidelser er snart 60 år gamle. Siden de ikke er ombygget og fortsatt har helhetspreg fra 60- og 70-tallet, er de per definisjon antikvarisk interessante. I tillegg er tomten en enestående urørt, naturskjønn tomt, med reminisenser av oldtidsvei, gamle askekaller og variert edelløvskog med blåveis og hvitveis. Vi vil nå søke om å få hele eiendommen regulert til spesialområde for bevaring av variert blomstereng som aldri har vært gjødslet. Vi overveier også å søke om å få regulert hele eiendommen til bevaring.

«Vi var helt uerfarne i antikvarisk ubedring»

Høsten 1961 var første etasje ledig og vi kunne begynne å restaurere huset. Vi var helt uerfarne i antikvarisk utbedring, men lærte etter hvert. Arbeidet startet i stua. Den har et areal på 32.5 kvm. Takhøyden var 194 cm. Under var det en jordkjeller på 2.5 x 2.5 meter, høyde 1 meter.

Først fjernet vi den nye himlingen. Den var fastpanelt. Under lå det brede gamle takbord hvor den opprinnelige malingen var intakt. Den beholdt vi. Bjelkene var synlige, de var sparklet og malt med hvit oljemaling. Det neste var å undersøke hva som skjulte seg under nye gulvplanker. Der fant vi brede, slitte gulvbord uten not og fjær. Resultatet etter disse operasjonene ble noe større takhøyde, den varierer mellom 203 og 206 cm. Bjelkene under himlingen har en høyde på 13 til 15 cm.

Til slutt fjernet vi veggpanelet. Der fant vi malte tømmervegger. Ytterst var det gul maling, innenfor mørk blå vannbasert maling. Tømmeret er ujevnt. Dette var en husmannsplass. Det var ikke så nøye med sortering av tømmerstokkene. Den lave, brede inngangsdøra mellom stua og den lange smale gangen var intakt. Over tid skrapte Jan bort åtte lag oljemaling med barberblad.

Fram kom årstallet 1832 samt en dekorasjon, en passerrose i rødt, hvitt og blått. Vi antar at huset kan være noe eldre. I forbindelse med bygging av leiligheten i etasjen over ble det i 1914 satt opp ny pipe, 50 x 50 cm. Den står i det tidligere kjøkkenet. I «Gamlestua» var det satt opp en halv stens brannmur utenpå tømmerveggen. Her sto det en høy vedovn. Ovnsrøret var ført gjennom veggen og noe av tømmeret var svidd. Ved restaureringen fikk dette partiet en ny løsning ved å føye muren inn i flukt med veggen mellom dørkarmene hvor tømmeret var fjernet.

Kammerset hadde en størrelse på 2 x 2 meter. Vinduet i rommet mot syd er smalt. Døråpningen inn til stua er 142 x 67 cm. Til alt hell fant vi en hylle i kjelleren som viste seg å være døra inn til kammerset. Den har samme dekorasjon som inngangsdøra, men i mindre målestokk. Kjøkkenet, 2 x 3 meter, har et to rams vindu mot nord. Døråpningen inn til stua hadde i utgangspunktet samme dimensjon som døra inn til kammerset. Senere beboere hadde forhøyet åpningen med 20 cm.

Nå var åpningen panelt igjen. Vi tilbakeførte døråpningen til original størrelse. Skilleveggen av kraftig stående panel mellom de to små rommene ble revet. Himling og gulv har samme standard som i «Gamlestua». Pipa, som sto i hjørnet på kjøkkenet, står nå midt i rommet inntil veggen mot «Gamlestua». Det finnes spor i himlingen som tyder på at her har det opprinnelig stått en peis.

Kjøkkenet er et elegant designkjøkken som er tegnet av kjøkken «5-15», som igjen er tegnet av interiørarkitekt Edvin Helset. Det ble lansert omkring 1960. Kjøkkenet har et fleksibelt system som er lett å tilpasse. Vi kan ikke tenke oss å skifte ut dette.

Denne artikkelen stod først på trykk i magasinet *Fortidsvern*. 2018. nr. 3, s. 44-51.
Foto: Jiri Havran

LIBAKKENS FIRE BYGGESTADIER

STADIUM 1 (CA. 1800)
Husmannsplassen Libakken: Tømmerstue i en etasje med Akershusisk treromsplan. Lokal variant med innebygget svalgang og tradisjonelt stilpreg.

STADIUM 2 (1914)
Sommerhuset Libakken i 1 ½ etasje. Den intakte husmannsstua er innebygget som en kjerne i husets første etasje, forlenget med tilbygg inklusive trapp opp på vestsiden og glassveranda på østsiden (i dag revet). Huset har fått tidstypisk preg av nyklassisisme.

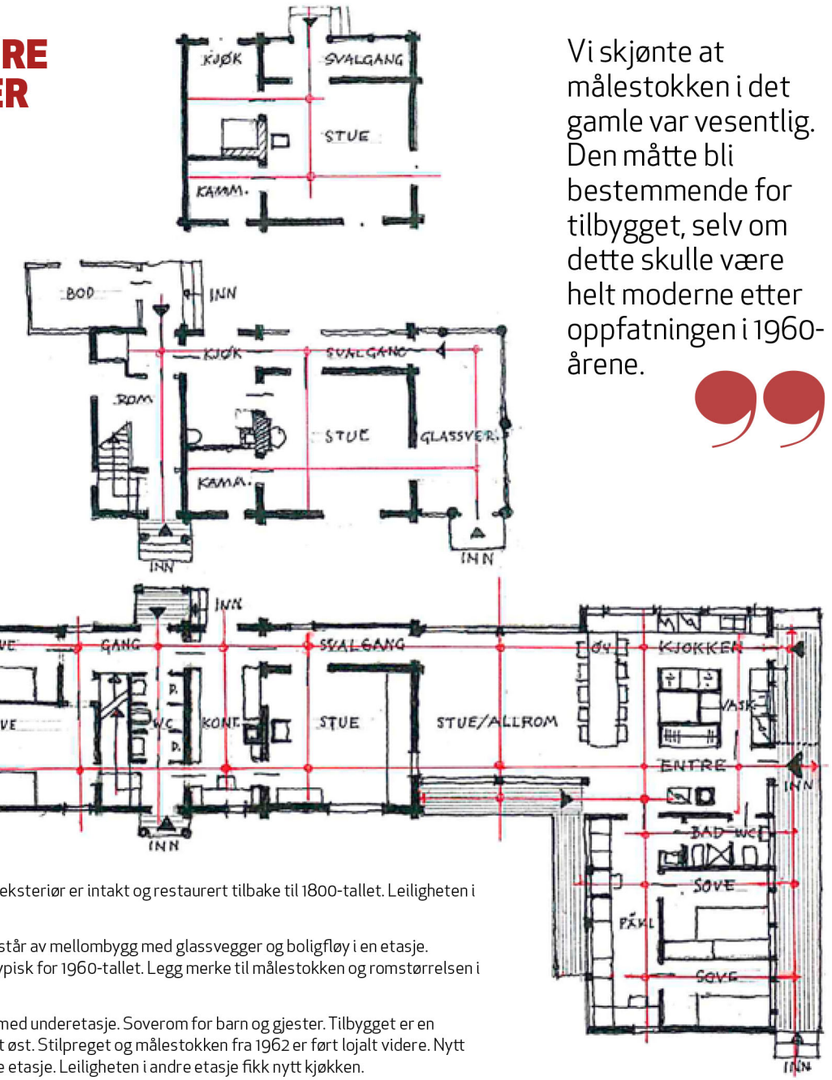

Vi skjønte at målestokken i det gamle var vesentlig. Den måtte bli bestemmende for tilbygget, selv om dette skulle være helt moderne etter oppfatningen i 1960-årene.

STADIUM 3 OG 4: 1962 og 1973
Boligen Libakken. Sommerhusets eksteriør er intakt og restaurert tilbake til 1800-tallet. Leiligheten i andre etasje er også intakt.

1962: Nytt tilbygg mot øst. Det består av mellombygg med glassvegger og boligfløy i en etasje. Tilbygget er oppført i et stilpreg typisk for 1960-tallet. Legg merke til målestokken og romstørrelsen i forhold til stadium 1 og 2.

1973: Tilbygg mot vest i en etasje med underetasje. Soverom for barn og gjester. Tilbygget er en «minipendant» til hovedfløyen mot øst. Stilpreget og målestokken fra 1962 er ført lojalt videre. Nytt sanitæranlegg ved trappen i første etasje. Leiligheten i andre etasje fikk nytt kjøkken.

Arkitekt Frk. Lilla Hansen

Lars Roede, sivilarkitekt og emeritus ved Oslo museum

Hun var Norges første kvinnelige arkitekt – i hvert fall den første som fikk en betydelig karriere. Ikke så få unge damer fulgte den grunnleggende arkitektundervisningen på Den Kongelige Tegneskole under Herman Major Schirmer. Han tok studentene med til Gudbrandsdal for å bli kjent med byggeskikken blant bønder i 1600- og 1700-årene, som ledende arkitekter på den tid så som forbilder for en bedre trearkitektur enn sveitserstilen som hadde erobret landet. Samværet under utvungne former i andre omgivelser enn storbyen Kristiania førte naturligvis til at søt musikk oppsto i unge hjerter. Mange kvinnelige elever giftet seg med sine mannlige kolleger. For de fleste ble resultatet at mennene etablerte en praksis, mens kvinnene ble hjemme og tok seg av hus og barn. Lilla Hansen giftet seg aldri, hun forble frøken hele livet og fikk derfor mulighet til å utvikle sitt talent og skape seg en selvstendig praksis.

Lilla Hansen ble født i Christian Augusts gate 7b i Kristiania 1. april 1872 som datter av Georg Martin Hansen (1828–1915) og Maren Paulowna Victoria Bülow (1838–1898). Døpenavnet var Georgine Marie, men som voksen brukte hun konsekvent navnet Lilla. Hun var familiens yngste, med tre søstre født i 1858, 1863 og 1867, og bror født i 1861.

Søsknene var fra 14 til 5 år eldre – det forklarer kallenavnet Lilla. Faren var i 1875 disponent for Foss spinneri, og familiens økonomi må ha vært solid. De holdt seg med to tjenestepiker.

Lilla Hansens begynte en utdannelse som billedhugger ved Den kongelige Tegneskole i 1889 og avsluttet studiene i 1894. Underveis skal hun ha tilbrakt et halvt år som assistent hos billedhuggeren Vincent Stoltenberg Lerche i Paris. Men Schirmers undervisning i arkitektur kan ha bestemt yrkesvalget. I to år studerte hun arkitektur ved akademiet i Brussel mens hun arbeidet som assistent for Victor Horta, en av de fremste innen den nye art nouveau-bevegelsen. Hun har også hatt praksis hos rådhusarkitekten Martin Nyrop i København og hos Halfdan Berle i Kristiania, og hun reiste på studieturer til Frankrike og Italia. Læretid og praksis hos noen av de fremste og mest nyskapende arkitektene i Norge og utlandet satte sitt preg på de byggverkene hun ga form til.

Vestre vei 93a, Nesøya, fasade mot fjorden. Foto: Lars Roede

Egenmelding om et livslangt forhold til Lilla Hansen

Jeg som skriver dette vokste opp i et hus av Lilla Hansen og var ofte gjest i et annet. Både mors og fars foreldre var oppdragsgivere, og min familie og jeg bor i ett av hennes tidligste verk, landstedet hun tegnet for mors foreldre Aimée og Theodor Frølich på Nesøya i Asker i 1903. Der har jeg tilbrakt alle sommerferier siden 1948. Jeg arvet huset i 1975, og min kone Margrethe Dobloug og jeg gjorde det til helårsbolig med innlagt vann og isolerte vegger.

Ikke nok med det: fars foreldre Nils og Lil Roede engasjerte i 1912 Lilla Hansen til å tegne sin bolig i Trosterudveien 10 på Ris i Aker. De bodde der til 1951, og alle etterkommere kom ofte på besøk. Fars farbror Wilhelm Roede og hans samboer Nanna Krohg Schweigaard bodde på gården Hval i Asker, og de lot også Lilla Hansen tegne hovedbygningen der i 1910. Tilfeldig? Kanskje ikke. Jeg antar at alle involverte kan ha vært omgangsvenner, siden de var omtrent jevnaldrende og kom fra samme miljø.

Jeg fikk tidlig vite at sommerhuset vårt var Lilla Hansens første verk. Det fortalte jeg til alle som interesserte seg for henne og skrev om henne, og derfor står det i all litteratur. Men senere har jeg måttet datere to andre hus tidligere. I 1902 tegnet hun en hytte i Nordmarka, «Maristuen» ved Frønsvollen, for tobakksfabrikant Nicolai Andresen – et tømmerhus med sval og torvtak. Nå

i 2018 dukket det opp et enda tidligere verk – feriehuset «Appendix», oppført for legen Frederik Kristian Jervell (1859-1921) ved Tyrifjorden i 1899. Navnet fikk det fordi dr. Jervell var den første i Norge som utførte en appendektomi. Lilla Hansens perspektivtegning av huset er datert 24. mars 1898. I et brev til arkitekt Harriet Flaatten 13.11.1956 røpet hun selv hvilket verk hun regnet som sitt første. Der skrev hun: «En sang, sunget ved innvielsen av mitt aller første byggearbeide vil kanskje more Dem.» Til slutt i brevet skrev hun: «Bilagene ønskes returnert», og Harriet Flaatten har nok lojalt returnert dem uten å ta kopier, for de var ikke med da hun sendte kopi av brevet til Margrethe og meg i 1993. Vi skulle gjerne ha visst hvilket hus som ble besunget.

Familiens hus

Mange har skrevet om Lilla Hansens produksjon, og jeg skal derfor fare lett over de fleste av verkene, og heller konsentrere meg om de to jeg kjenner best og har tegninger av. Huset på Nesøya var et av de første på øya og hadde bruksnummer 15 under Hovedgården. Det ligger på sørvestre hjørne av øya, vendt mot Konglungen og Hvalstrand, på en 7 mål stor tomt med 70 meter værhard strand. Eiendomsselskapet A/S Næsøen solgte på den tid flere tomter i dette området. Aimée Knutsen (1873-1947) og Theodor Frølich (1870-1947) giftet seg i 1897 og hadde fått de tre første av sine seks døtre da de skaffet seg «Villaen» på Nesøya.

Arkitekten var jevnaldrende med begge og antagelig en bekjent, og byggmester Thorstensen fikk de «låne» av Kongsgården, som Theodors far, kong Oscars hoffsjef, bestyrte og bebodde

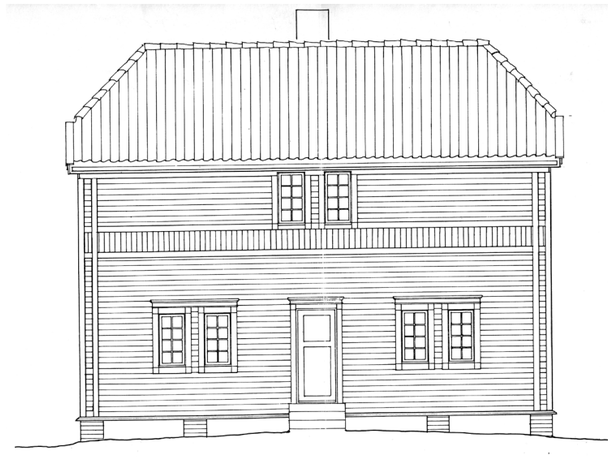

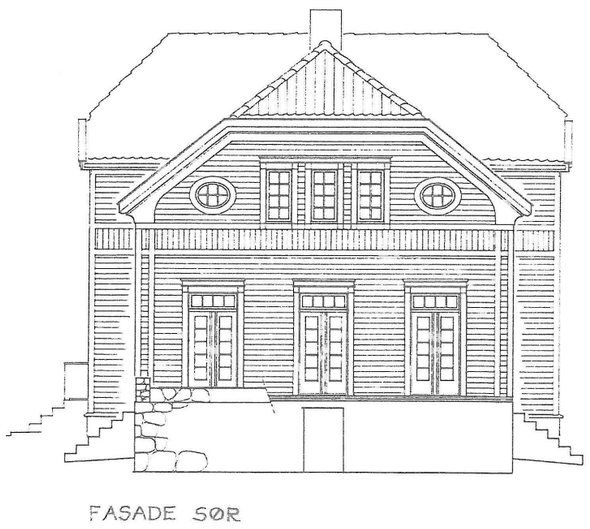

Huset på Nesøya. Øverst fasade mot nord, nederst fasade mot sør. Oppmåling: Lars Roede.

om sommeren. Øya var uten bro til fastlandet, men dampskipet «Sport» la til daglig på Søndre Brygge i nærheten. Huset ble enkelt bygget av bindingsverk med ut- og innvendig faspanel og ett lag papp. Det står på pilarer av tegl og har bare en liten kjeller under kjøkkenet.

Planen er gjennomført symmetrisk, med en liten entré midt på nordveggen, mellom kjøkkenet i øst (kjølig) og spisestuen i vest. Stuen er stor, nesten 45 m2. Den har tre store glassdører ut til en åpen veranda, men ingen vinduer mot vest eller øst. Byggherrene likte ikke aftensol, men etterkommerne satte inn vindu mot vest. Peisen er bokstavelig talt stuens fokus; foran den samler familien seg i regnvær eller om kvelden. Når solen skinner er man utendørs. På begge sider ligger små femkantede rom – et trapperom og en inntrukket veranda, åpen mot vest. For å komme fra stuen til spisestuen må man ut i friluft, men det var ok i et sommerhus. Trapperommet er for lite til at hele trappen får plass, derfor lander den på et forhøyet podium i hjørnet, fire trinn over stuegulvet. Løsningen skyldtes ikke bare plassmangel, den er et motiv som finnes i mange hus av Lilla Hansen. Hun likte nivåforskjell inne, gjerne i et karnapp, og hennes tanke var antagelig at vertskapet skulle gjøre en grandios entré etter at piken hadde vist gjestene inn i stuen – de skulle skride ned trappen og trekke portièrene til side idet de viste seg på avsatsen, som på en scene. Barn i alle generasjoner har spilt teater her.

De tre franske dørene mot sør er et innovativt grep, et radikalt brudd med sveitserstilens typiske glassveranda foran en nokså lukket stue. Her ville arkitekten åpne fullstendig mellom inne

Trosterudveien 10 - nå Brantenborgveien 4. Fasade mot sør.

og ute, mellom stue og natur. Hadde skyvedører vært i handelen, ville hun ha valgt det. Men tanken må ha oppstått ved tegnebordet, for sønnavinden og den værharde beliggenheten gjør at beboerne praktisk talt aldri har utnytter muligheten til å åpne alle dørene.

Treverandaen utenfor brøt imidlertid med intensjonen om å åpne for utsikten mot fjorden. Av uforklarlige grunner valgte Lilla Hansen å utstyre den med et ganske høyt og fullstendig tett rekkverk, slik at man fra sittende stilling inne ikke kunne se fjorden. Senere generasjoner har valgt mer gjennomsiktige løsninger.

I annen etasje var det ett stort soverom mot sør, med utsikt helt til Drøbaksundet, og med kott under skråtak på begge sider. Det ene kunne gjøre tjeneste som barneværelse.

Rommet nærmest trappen var pikeværelset. I de to andre mot nord og vest tok senger til de etter hvert sju barna mye plass.

Om bygningskroppen fremdeles har litt av sveitserstilen i behold i volumfordeling og høydevirkning, er eksteriøret ellers på alle måter banebrytende nytt. Her er trekk fra 1700-tallets «sorenskriverstil», som takene med knapt utstikk og halvvalm. De smårutede vinduene er blant de første i nyere norsk arkitektur, og mange skulle følge etter. Men vinduer med bare én smal ramme bryter med all tradisjon og er nokså upraktiske. Grupperingen av to eller tre smale vinduer kan tolkes som påvirkning fra art nouveau – fra Horta og kanskje Berle. De ovale vinduene i sørveggen er noe av et varemerke for Lilla Hansen. Her opptrer de for første gang.

Farfar Nils Roede (1870-1961) var lege, fiolinist og kunstsamler, gift med Johanne Elisabeth (Lil) Mellbye (1879-1978). Han var født samme år som sin kollega Frølich, og de kjente hverandre godt – og kanskje også Lilla Hansen. I hvert fall valgte også ekteparet Roede henne da de i 1912 ville bygge hus i Trosterudveien 10 på Ris. Hun var da godt i gang med egen praksis, og dette huset er et høydepunkt i hennes produksjon. Wenche Findahl skriver at det «har urettmessig blitt borte i arkitekturhistorien. Det enhetlige volumet har forsiktig artikulerte gavler og utspring og vitner om en arkitekts besluttsomme komposisjon. Nøktern stilmessig detaljering viser til tidstypisk arkitektonisk nasjonalromantikk.» Findahl mener at huset er fullt på høyde med Arnebergs og Poulssons mer omtalte og synliggjorte hus fra samme tid.

Det er et brunmalt trehus under et høyt valmtak. Nybarokken kommer klart til uttrykk i den symmetriske sørfasaden med veranda og en monumental trapp ned til hagen mellom to fremskytende karnapper. De andre fasadene, og særlig den mot øst, er derimot asymmetriske og mer lekent komponert. Her balanseres det lille hjørnetårnet mot nord av et karnapp mot sør, med hjørnevinduer. Dette må ha forbilder i engelsk «arts and craft»-arkitektur. Like fritt komponert er nordfasaden. Hovedinngangen lå inntrukket mellom to fremskutte volumer, hovedtrapperommet og kjøkkenet, og ikke i husets akse. En senere eier har utvidet vindfanget innenfor slik at døren nå står i vegglivet.

I vindfanget fører en kort trapp opp til døren inn til en 7 meter bred forstue. Der har arkitekten fremført sitt mest elegante glansnummer, en bred trapp opp til et repos mot nordveggen, hvor et høytsittende vindu gir lys til hele forstuen. Reposet er utstyrt med faste benker på sidene, som innbyr til en pause før man går videre opp til annen etasje på trappen som tar av til venstre. Vest for forstuen ligger legekontoret, og mot øst kjøkkenet med anretning og baktrapp i tårnet.

Trappereposet definerer planens midtakse, hvor døren som fører inn til dagligstuen står midt på forstuens sørvegg. Dagligstuen mot vest opptar det meste av arealet ut mot hagen, og resten opptas av en litt mindre spisestue. Begge har karnapper som ligger ett trinn høyere og får lys fra tre sider. Mellom dem ligger terrassen med trapp ned til hagen. Dit kommer man via en tofløyet glassdør i midtaksen. Dagligstuen har

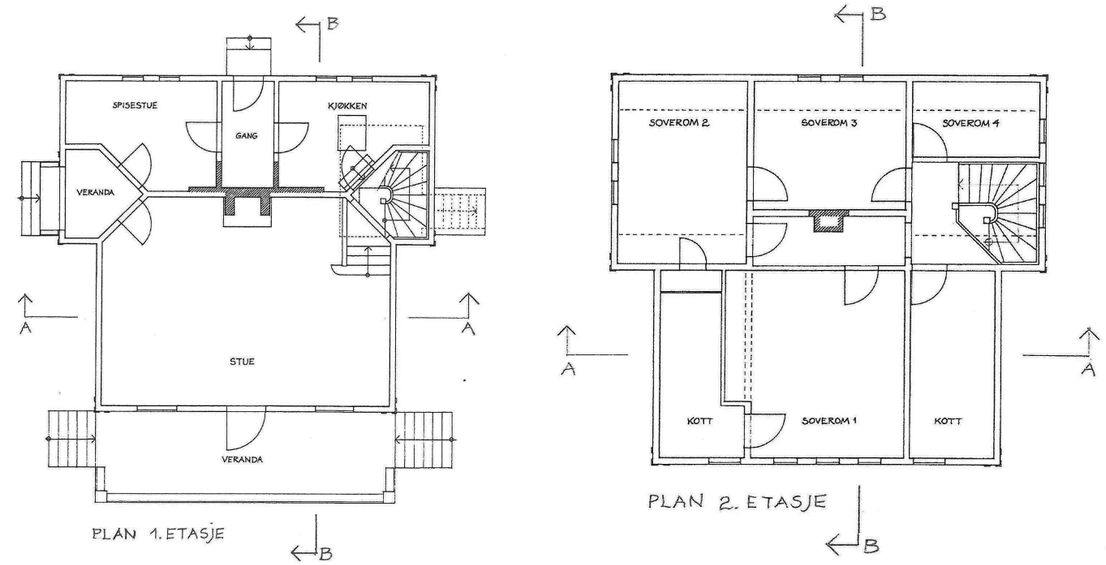

Plantegning 1. og 2. etasje av huset på Nesøya. Reconstruksjon av opprinnelig plan før ombygging i 1990.

også et «tverrskip» i vestre ende, avsluttet av tresidig karnapp midt på vestveggen. Til venstre ligger karnappet med fruens skrivebord, til høyre peisen med sittemøbler rundt et kaffebord. Det var ofte huskonserter her, og flygelet sto foran det store vestvinduet. Spisestuen har også sine egne symmetriakser, der dører, vinduer og veggfaste skap innordner seg.

Annen etasje har sin egen forstue med dør ut til en balkong mot nord. Mot sør ligger fire soverom. Det vestre er foreldrenes rom med et lite oppholdsrom og eget bad. Barn og gjester har et bad med dør direkte fra forstuen. Pikeværelset ligger mot nordøst med adkomst også fra baktrappen. Fra forstuen fører hovedtrappen opp til det høye loftet, med en stor gjesteavdeling i midten og lagerrom på begge sider.

Huset har en grundig gjennomtenkt og velorganisert plan, der alle funksjoner er fornuftig plassert i forhold til hverandre, og i rommene er både estetikk og hygge ivaretatt. I dette huset demonstrerte Lilla Hansen at hun til fulle behersket kunsten å innrede gode boliger. Kvalitet i helhet og detaljer gjentok hun i rekken av eneboliger, leilighetskomplekser og institusjoner som hun planla i mellomkrigstiden.

Store oppdrag

«Det var leiegårdskomplekset Thomas Heftyes gate 42 som satte fart i større oppgaver for meg. Takket være mine assistenter, byggmesteren og arbeiderne gikk dette arbeidet knirkefritt. En interessant oppgave av Oslo kommune var: Egnehjem-kolonien ved Grefsen. Den gikk dessverre tapt da den vakre tomten ble brukt som brenselssentral under krigen. Andre større byggearbeider bør jeg vel nevne. Sykehus, tuberkulosehjem, barnehjem, feriekolonier o.l. Min siste store oppgave var: Norske Kvinners Sanitetsforenings Revmatismesykehus og elevhjem. Elevhjemmet ble bygget først, revmatisme-sykehuset senere i samarbeide med arkitektene Bjercke og Eliassen, da arbeidet skulle forceres.» Slik oppsummerte Lilla Hansen selv de store oppdragene hun utførte.

Thomas Heftyes gate 42 – Heftyeterrassen – var et oppdrag hun fikk som vinner av en arkitektkonkurranse i 1911, utlyst av «Byggeaktieselskapet av 1910». Det har i ettertid fått all den berømmelse det fortjener, både som fint innpasset bygningskompleks i en bystruktur, og for gode og funksjonelle leilighetsplaner. Wenche Findahl skriver at «Dekoren er tilbakeholden og stram og utmerker seg med forsiktig detaljering og raffinert materialbruk». Fasadene er i nybarokk stil, med forsiktige innslag av art nouveau i ornamentene under balkongene og i de hugne inskripsjonene over inngangene. Et motiv hun gjerne brukte, er de små ovale vinduene i trappegangene og på loftene, også kjent fra Hval og Nesøya.

Heftyeterrassen. Foto: Nasjonalmuseet.

Norske Kvinners Sanitetsforenings revmatismesykehus i Akersbakken 27 var Nordens første spesialsykehus for revmatiske lidelser, ferdig i 1938, realisert ved felles innsats fra alle landets sanitetskvinner. Det var også Lilla Hansens siste store byggeprosjekt, og et høydepunkt i hennes store produksjon av institusjonsbygg for helse og velferd. I tidsnød allierte hun seg med kollegene Bjercke og Eliassen for å få det i havn. Revmatismesykehuset ble nedlagt i 2000 og pasientbehandlingen overført til andre sykehus. Olav Thon Gruppen kjøpte anlegget i 2014 for å bygge det om til seniorleiligheter med velferdstjenester. Men etter igangsatt ombygging fant Thongård a.s. ut at bygningene ikke egnet seg for ombygging, og de ble revet i 2017.

På flyttefot i Oslo, Aker og Asker

Alle de fire tidligste kjente verkene av Lilla Hansen er stadig i behold – hus tegnet før hun skal ha etablert egen praksis 1912. Det later til at vi

Trosterudveien 10, fasade mot øst. Foto: Lars Roede.

Hval Gård, oppført i 1910 for Wilhelm Roede og Nanna Schweigaard, datter av Oda og Christian Krohg, nå barnehage. Foto: Lars Roede

må korrigere biografien på dette punkt. Adresseboken for Kristiania forteller at hun var i gang på egen hånd i 1908. Det og de neste årene er hun oppført i yrkeslisten som «Hansen Lilla, Frk., Arkitekt, Elisenbergveien 24», tredje etasje. Der bodde hun i samme leilighet som sin far, agent Georg M. Hansen. I årene før står hun ikke i yrkeslisten, bare som «Hansen, Lilla, Frk.», bosatt i samme leilighet som faren. I 1903, da hun tegnet huset på Nesøya, bodde de sammen i Huitfeldts gate 5. Senere flyttet de til Elisenbergveien 24, hvor både far og datter også hadde kontor. I 1914 bodde de i Olav Kyrres gate 6, men nå hadde hun eget kontor i Tordenskjolds gate 7. Det beholdt hun til slutten av 1920-årene, mens hun flere ganger skiftet bolig. I 1917 var adressen Holmenkollen, i 1921 Vinderen, og i 1927 «Asker stasjon».

I Asker kjøpte hun en stor eiendom i Hønsveien 23, og dit flyttet hun et stort to-etasjes laftehus, som hun kalte «Brone». I 1949 solgte hun det til familien Blakstad, og delte huset med dem til hun flyttet til Blindern og Vinderen Sanitetsforenings aldershjem i 1961. Der døde hun den 11.juni 1962.

Les mer om Lilla Hansens barndomshjem Villa Brone i Redesignkapittelet.

Litteratur og kilder

Findahl, Wenche: «Kraftfull arkitektur – kvinnelig arkitektur». Byminner nr. 3-1996. S. 36-51

Findahl, Wenche: *Lilla Hansen». Norsk biografisk leksikon*. Oslo, Kunnskapsforlaget 2009

Hansen, Lilla: brev til arkitekt Harriet Flaatten 13.11.1956

Hansen, Lilla: brev til arkitekt Harriet Flaatten 12.03.1957

Lauvland, Gro: «Lilla Hansens stemme». Arkitektur N nr. 1-2014. S. 78-91

Sogner, Knut: *Andresens. En familie i norsk økonomi og samfunnsliv gjennom to hundre år* Oslo, Pax forlag 2012

Seip, Elisabeth: «Pionerene». Byggekunst nr. 8-1980

Seip, Elisabeth: «Hansen, Georgine (Lilla)». Norsk kunstnerleksikon. Oslo, Universitetsforlaget 1983, bind 2, s. 72 http://www.artemisia.no/arc/

Steigan, Geir Tandberg: «Lilla Hansen (1872-1962)». Arc! http://www.artemisia.no/arc/

Adressebøker for Kristiania og Oslo

Folketellinger 1875 og 1901

Hos "Tilla og Otto"

J.S i magasinet Urd, 1938, nr. 24 årg. 42.

– Har De tenkt på, sier maleren Otto Valstad¸ at det heter: Askerbøring, Akersokning, Bæring, Liong, Eikværing og Sigdøling! Nei, seks forskjellige endelser for å kjennetegne folk fra nabobygder. Det heter Røykenbøring og Moing – mann eller kvinne fra Modum. Vi hadde kalt Valstad Askerværing, men han er altså Askerbøring med liv og sjel. Han viste om i det nye malerimuseum som han og hans hustru har skjenket Asker nettop nu, det ligger på deres vakre eiendom i «kunstnerdalen» ute på Hvalstad, midt mellem en del av den stille, gamle Drammensveien, og den larmende nye hvor bilene jager ustanselig fra to kanter og det er livsfarlig å ferdes til fots.

Otto Valstads kunst speiler ikke lite av Asker: bygden og dens mennesker, både innfødte og innflyttede. Hvem andre ser vi der enn Johan Bojer – i kjerringlag! Valstad som liker hjemmekoselige motiver, malte «Mors geburtsdag» (sic.) med sin egen vakre gamle mor og hennes nærmeste venninder om kaffebordet.

– Jeg vil sitte her sammen med de kjerringene! erklærte Bojer. Hvad annet å gjøre? Valstad skjøtte på lerretet og malte ham sittende på slagbenken. For en gangs skyld ser det ut som om Bojer hører på. – Hun var sånt et morsomt menneske, bemerker sønnen om sin mor. Han sier det så kjærlig og vi ser hvor kjær hun har vært ham som modell: «Mor melker», «Mors rokk», «Mor i veven». Og billedene av hans far i verkstedet – noe lignende med dem. Han er en hjemmehyggens maler. Gamle Asker-gårder, landskaper og typer som f. eks. den gamle originale læreren må ha en særlig verdi for hjembygden.

Otto og Tilla eller Tilla og Otto – de nevnes bestandig sammen – fikk engang vite at Bjørgan – Bjørnsons fødested – skulde rives. Hun til

«Det blomstrer, det blomstrer i haven nu og dufter fra alle bed»

å skrive og han til å tegne, de satte himmel og jord i bevegelse for at huset måtte bli reddet, og de fikk inn begynnelsen til den nødvendige kjøpesum. Våre statsmakter har svært ofte vært litt lite bevarende av sig. Valstads hører til den pietetsfulle sorten. Ikke minst elsker de norsk husbygging.

Som maler har ikke Otto Valstad gått de vanlige veier for utdannelse, han har kanskje vært litt for meget selvlært, - men se på hans barnearbeider og si om nutidens barn gjør dem bedre! Det morsomme «Hestemarken på Hammersborg» f. eks. malte han før han gikk for presten.

Hjemmet, -hovedbygningen, Askerstuen og Telemarksburene, fylt av vakre, gamle saker i alle de stilarter, arvet og samlet, i rokokko, barokk, renessanse og empire, - forteller meget om eiernes innstilling, særlig overfor norsk bondekunst. Men haven er ennu mere karakteristisk for

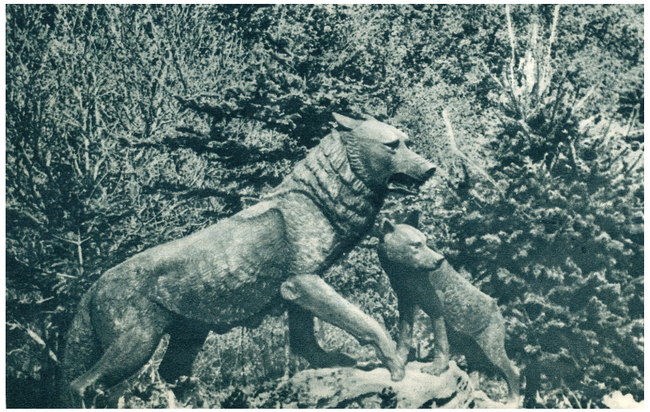

dem, den er deres sjel, et årstidenes eventyr, diktet av Tilla og Otto. Om kvelden kan de stå der som to barn foran Soria Moria og se hele Oslo – fra Nordstrand til Holmenkollen – ligge som et lysende diadem. Dette er hans barndomshjem, men da faren kjøpte eiendommen i 1858, var det hele et morads – «det styggeste hull mellom Kristiania og Drammen», blev det sagt. Nærmest en sump, med et fem meter høit berg hvor husene ligger, som faren måtte skyte vekk.

Sumpen er tørret ut, men kildene omhyggelig bevart – de elsker vann i haven. Bekken er blitt en liten sjø med blomstrende siv – gule blomster – rødfiolette Saksifraga og en vannspyer i form av en stor padde, laget av Anne Grimdalen. Bekken går videre i engen og danner på nederste platå en fontene. Vannet samles i en praktfull skål av rødlig granitt – to tonn tung. 2.20 i diameter, trukket frem av to hester på vinterføre. Et herlig fuglebad!

– Skjæra er tidligst, forteller Valstads, den plasker nedi ved seks-halvsyvtiden om morgenen.

«Hoppet liten Erle og duppet hele Vingen» sang Wergeland. Linerlen vipper og nipper der stadig og bier i massevis kommer hele dagen for å drikke – de sitter tett i tett langs skålkanten og slukker tørsten.

«Kringla Heimsins» beretter at fru Valstad opprinnelig heter Mathilde Georgine og er født Christiansen fra Tønsberg. Av hennes strålende roman fra seilskutetiden «Teodora», vet vi at hun kom fra et skibsrederhjem. I 1893 giftet Valstads sig, bodde noen år i Tønsberg og flyttet så hit hvor de bor den dag idag (sic.). Med sin lærerinneutdannelse i ryggen tenkte hun det måtte gå å slå sig igjennem her inne. Fra 1898 var hun lærerinne ved Vaterland skole. Valstad har

Bur og loft fra Moe i Telemark. På sokkelen til høire Anne Grimdalens lekende bjørnunger.

Hos Valstads nytter det ikke å synge: «Bjønn er ikke hjemme.» Praktfulle dyreskulpturer av Anne Grimdalen vokter haven: bjørn, gaupe, ulv og rev.

også lærerutdannelse men malingen var hans liv, helt fra gutteårene, og det vilde de begge han helst skulde fortsette med. Han har tilegnet sig lærdommen på egenhånd, har alltid fulgt sin indre overbevisning som har fått uttrykk i en sikker naturalisme.

Dengang, for firti (sic.) år siden, drev man så visst ikke noen barnevennlig politikk, forteller hun. Den kvinnelige overlærer var full av bekymring: - hadde jeg barn, vilde jeg få barn – det var ikke grenser for hvor vanskelig stillingen skulde gjøres for en gift lærerinne!

Disse ennu uløste kvinnespørsmål kunde vært løst så fint den gang og hadde da spart megen unødig strid nu. Det var i Ny-Malthusianismens flosrisante tider.

Men nu var vi i haven, hvor det neppe var et tre da Valstads tok fatt i 1900, ikke en gang den digre poplen, ikke grantrærne, ikke furutrærne. De har gravet hvert hull og plantet hvert tre i sitt vakre eden. Og hvad her finnes av trær og blomster! Vi så haven i 17de maipynten, med masser av tulipaner. Kjerminden blomstret – chinidoxiaen – dens tindrende blå barneøine lyste i gresset, ligner forglemmigei, men blomstene vokser litt anderles, i kvast på stilk.

– Hvilken tid i haven elsker De mest? spør vi.

– Tidlig vår, når grasvollen er full av duftende fiol og efter den de store kvarter av krokus, svarer fru Valstad. Og så omkring 20. august når vi kommer hjem fra setra, fra Raubekk i vestre Slidre. Da har floksen sin tid, er eksotisk praktfull – jeg holder den passende nede med saksen tidligere på sommeren.

– Enn julerosene, sier Valstad, de kommer før sneklokkene, mens sneen ligger i februar – mars. Jeg har sett dem stikke tvers igjennem et blankt islag – for en ubendig livskraft! Sist på skansen i november er klematis og havehortensiaene, de står til sneen kommer.

Valstads går som riktige haveelskere og stikker ned og stikker ned i bed og plener så det praktisk talt aldri er blomsterløst. Og så mange rare busker og trær de har! Vi så det gamle norske treet Bra-kall, med noen store, fint tegnede blader. Forsythia og blomstrende rips. Fra Holland har de skaffet et ekte kastanjetre, som det vokser i syden. Mahonia så vi også. Japansk kvede står i blomstringstiden som en ildlinje med sine korallrøde blomster.

To gamle brønner i haven er murt op på italiensk vis av Otto Valstad – tro om han ikke burde blitt brukskunstner? Et intareia-arbeide av ham, utført på et gammelt, meget fint innlagt skap, var så nydelig gjort at man ikke kunde skjelne det nye fra det gamle. Rare, fortryllende have! Vi står plutselig ved noen ærverdige gravstener: «Anne Cathrine Hvistendahl, født Faye 1794» og «Georgine Hvistendahl - -» minnestenene over fru Valstads oldemor og bestemor som han såvidt fikk reddet da den gamle kirkegården ble ødelagt. Her har de fått yndefull plass under ærverdige trær. I gresset like ved har almindelige Maria-nøklebånd mikset sig med haveaurikler, så det er blitt en ny slags dunkelrøde nøklebånd.

Fra huset ropes vi til kaffe og benkes ved en kjempestein i solveggen under hvite, duftende og dryssende morelltrær.

– Steinen er fra Bakke oppe i bygda og lå i mange år som tak over et grevlinghi, forteller Valstad. Kom hit på dårlig sleaføre.

Otto Valstad i det nye billedgalleri ved tegningene av friluftsskolebarna som engang hadde sitt gode hjem hos Valstads.

– I går fikk stæren onger, sier Tilla. De befinner Dem i barselstuen. Jeg har skjønt noe var igjære, for hannen har sittet i kronen av morelltreet og passet på. Slik som han har fløitet. Det finnes ikke deiligere tid på året! Hun ser henrykt op, vi følger blikket og det er ikke vanskelig å få øie på den stolte, travelt beskjeftigete stærefaren. En hel koloni holder til i de gamle trærne – eventyrlig store morelltrær med grå, mosgrodde stammer og vide, luftige, blomstrende kroner. En studie av de sjeldne: svarte stær i hvite trær. Og det drysser og drysser lett, fin blomstersne over oss ved kaffesteinen, som er i stærebarsel.

Gunhilds gode kaffe – hun har vært fru Valstads høire hånd i enogtyve år – mat med ørret fra fjellet, de siste kakene fra julebaksten, alt er med om å lage en landsens stemning som er ubeskrivelig deilig.

Villabebyggelse i Bærum 1872-2000

Ingunn Stuvøy, fagansvarlig for kulturvern i Bærum kommune

Fra Kristiania-Drammenbanens etablering i 1872 har vi hatt en rivende utvikling av Bærum som forstad. År 1900 var det 8 000 innbyggere i Bærum. I 1946 bodde det 33000 mennesker her, og i 2000 var det øket til 100 000. I hele perioden har det vært gårder som er lagt ut til tomter, siden ble det hagefortetting, og som nå, sentrumsfortetting med transformasjon av villabebyggelse til blokkbebyggelse. Denne artikkelen gir et lite riss av boligutviklingen i hundreåret etter Drammenbanens etablering.

Allerede i 1790 ble det som er kalt Bærums første villa bygget på Søndre Høvik hovedgård. Ordet «villa» kommer fra latin og betydde opprinnelig et hus på landet, et frittstående hus med hage, uten tilknytning til gårdsmiljø. Slottsprest på Akershus og prest i Akers Sogn, Bernt Anker Sverdrup, Peder Ankers fetter, bygde villaen og brukte det som landsted. Villaen står der den dag i dag. En annen type bolig fra denne tiden som ikke var knyttet til gårdsmiljøene var arbeiderboligene. Verksindustrien har alltid vært sluttede samfunn som har sørget for sine, med arbeidsplass, bolig, skole og butikk innenfor verksområdet. Arbeiderboligene på Bærums Verk er fra 1700-tallet, hver bolig rommet to familier, ofte med 8-10 personer i hvert hus. Eierne bodde i det som er dagens administrasjonsbygg helt frem til 1848, da Slottet ble bygget av Oscarsborgs arkitekt Johan Henrik Nebelong.

Drammenbanens etablering

Da Drammenbanen kom i 1872, fikk Bærum sine første villatomter i gangavstand til stasjonene Lysaker, Stabekk, Høvik og Blommenholm. Vi hadde på den tiden riktignok noe boligbebyggelse langs Gamle Drammensvei, en veitrase som ble etablert fra 1660-årene. Men først nå ble det fart i sakene. Høvikhaugen var en av de første som ble skilt ut til villatomter. Det aller første hus som ble bygget, Granallèen 6, ble bygget i 1886 av murmester Ferdinand Gunnelius Gundersen, mannen som eide og parsellerte ut Høvikhaugen. Denne villaen er i dragestil, og er ennå rimelig intakt. Dragestilen har mange av de samme kjennetegn som sveitserstilen, rikt dekorerte, ofte store takutspring og verandaer, bislag og arker. I tillegg har dragestilen ofte konstruksjon av synlig tømmer, laft og stavverk og selvsagt mest markant, dragen på taket.

Ferdinand Gunnelius Gundersen parsellerte ut Høvikhøyden i 1890-årene. Det første huset som ble bygget her var hans eget, dragestilhuset i Granalleen 6 fra 1886.

Stilen var svært populær på 1890-tallet, inspirert både av stavkirkene våre og utgravninger av Oseberg- og Gokstadskipet, noe som foregikk akkurat i disse årene.

Nasjonalromantikk på Lysaker

Engelskmannen Charles Dick, som på slutten av 1800-tallet eide Fornebu gård, la fra 1890 ut deler av gården til tomter. På Lagåsen, tett ved stasjonsområdet, mot Fornebu, ble det lagt ut store flotte utsiktstomter der herskapelige, arkitekttegnede villaer ble bygget. Lysakerkretsen dyrket det nasjonale, men søkte en forening av norsk trearkitektur og den danske embetsmannskulturen. Erik Werenskiolds villa Gilje i Bombakken 8 var en av dem. Erik Werenskiold hadde nylig illustrert Jonas Lies Familien på Gilje som kom ut i 1883, og romanen skildret en familie på en kapteinsgård i Valdres i 1840-årene. Villaen Gilje er åpenbart inspirert av dette miljøet, og villaen har fått et arkitektonisk uttrykk som ofte blir kalt sorenskriverstil. Huset har en fast hovedform med lite takutstikk, mansardtak og smårutede vinduer, men også verandautbygg og søyler. I dette hjemmet vanket møllersønnen, den senere arkitekten Arnstein Arneberg som barn.

Lysakerkretsen

Lysakerkretsen var et norsk kultur- og kunstnermiljø knyttet til personer som holdt til på Lysaker i Bærum kommune vest for Oslo i årene rundt 1900. De tre sentrale i denne kretsen var Fridtjof Nansen, og malerne Erik Werenskiold og Gerhard Munthe. Lysakerkretsen var særlig opptatt av å styrke Norge som nasjon, bygge samfunnet og fremme tradisjonell norsk kultur.

Erik Werenskiolds hus Gilje var bygget i såkalt sorenskriverstil, byggeår 1896 og arkitekt var Halvdan Berle.

Arneberg videreutviklet sorenskriverstilen og sammen med Magnus Poulsson utviklet han en ny norsk byggestil, særlig innenfor trearkitektur, som har fått en enkel nasjonal stil. Men rådhusarkitektene Arneberg og Poulsson har også tegnet mange murbygg.

Arnstein Arneberg tegnet i 1919 om Fornebu hovedgård i nyklassisistisk stil. Siden gikk han løs på enda større oppgaver. Han var ansvarlig for kunstsamler Rasmus Meyers Munkebakken, også denne på Lagåsen, en stor teglsteinsvilla i nyrenessanse og med huggen granitt til listverk, omramminger og fundament. Villaanlegget, bestående av flere hus, sto ferdig i 1916. Arkitekturen på Munkebakken har nok forbilder i Stadshuset i Stockholm, som ble bygget 1911-1923 og regnes som et av Sveriges fremste byggverk i nasjonalromantisk stil. Rasmus Meyer selv døde før Munkebakken sto ferdig, men datter og svigersønn Gerda Meyer Nyquist og Otto Nyquist

bodde her til skipsreder Niels Werring overtok i 1933. Anlegget er i dag fredet.

Magnus Poulsson tegnet i unge år først og fremt villaer der han gjenskapte en norsk bygningstradisjon basert på folkelig, norsk trearkitektur. Poulsson hadde samme idealer som Arneberg, volumet var fast og godt komponert, oftest med saltak, trekledning, takutstikk og smårutete vinduer. Magnus Poulsson tegnet Fritdtjof Nansens vei 11 for sin svoger direktør Jens Bache-Wiig; huset sto ferdig i 1917 med flere hus på tunet. Hovedhuset er mørkbeiset, har to takopplett og et utbygg. Likeså er han arkitekt for Fridtjof Nansens vei 13, som han tegnet for sin svigermor i tidstypisk norsk panelstil.

Arbeiderne får egne hjem

I 1914 skrev en innsender i Budstikka at det ikke lenger er Sandvika, det er Stabæk som nu er hovedstad i det skjønne Bærum. Flotte tomter som ble lagt ut i områdene nær stasjonen bidro til det. Kolonien på Egne Hjem er nok likevel hovedgrunnen til at Stabekk raskt ble en av de mest benyttede stasjonene i landet.

30. august 1901 vedtok Den Typografiske Forening å kjøpe Nedre Nadderud gård i Bærum. Gården var på 580 mål. Den gang var det utenkelig å bygge på innmark, så gårdsbestyrer ble ansatt og hovedbølet ble leid bort. Tomter ble lagt ut i gårdens utmark, det ble tegnet en enkel «reguleringsplan» med tomter på ca 2 mål, med veier, stikkveier, brønner og parken Bjerkelunden. I 1911 var det bygget 83 hus og Egne Hjem hadde en befolkning på 500. Bygningen var typisk i 1 ½ etasje, panelkledd eller i laftet

Munkebakken ble bygget i 1914-16, opprinnelig for Rasmus Meyer. Arkitekt var Arnstein Arneberg som hadde sin utdannelse fra Stockholm og nok var inspirert av Stadshuset, rådhuset i Stockholm, som ble bygget nettopp i disse årene i samme nasjonalromantiske stil.

Fridtjof Nansens vei 13 med navnet Granne er tegnet av Magnus Poulsson for hans svigermor. Huset sto ferdig i 1924 og fikk et tilbygg i 1953, tegnet av sønnen Espen Poulsson. Bygningen er inspirert av norsk byggeskikk, men er også influert av nyklassisisme.

tømmer. Flere arkitekter og byggmestre medvirket til at husene fikk en individuell utforming hvor en enkel sveitser- eller dragestil dominerte. For arbeiderne inne i byen, som mange bodde i leiekaserner på Grünerløkka eller på Tøyen, var en tomt på Nadderud som det forjettede land. Her var det lys og luft, de to mål store tomtene gjorde det mulig å holde høns, og for noen en gris. En stor frukt- og grønnsakshage gjorde dem selvforsynte med bær, frukt, poteter og grønnsaker. Navnene på tomtene sier sitt: de ble kalt Bjerkelys, Granbakken, Solvoll, Fuglesang, Setervoll og Kveldsro. Arbeiderne måtte ta seg ned fra Bekkestua til Stabekk for å rekke morgentoget for å være på jobb i byen til kl. 7.

Arbeiderbruk- og Boligbanken

Bolig hadde ikke vært et område kommunen tradisjonelt engasjerte seg i. Dette endret seg da Arbeiderbruk- og Boligbanken begynte sin virksomhet i 1904, noe som innebar kommunal garanti for arbeiderbruk/boliger. Arbeiderne kunne søke lån til en flere mål stor tomt, der de bygget hus og drev et lite bruk, et betydelig tilskudd til en arbeiderfamilies matforbruk. Tomtestørrelsen for henholdsvis arbeiderbruk og boliger var på 8 og 2,3 mål. De fleste hus ble bygd i 1 ½ etasje, med 2 værelser og kjøkken i hver etasje og med kjeller under hele huset. Grunnflaten var som regel 6x8 m, med bryggerhus i kjelleren. 90 % av husene hadde innlagt elektrisk lys, i noen var det innlagt vann.

I disse årene var også Bærum kommune aktivt inne i boligutviklingen. På Levre kjøpte kommunen i 1909 et jorde på 60 mål som i de nærmeste følgende år ble utparsellert til 13 arbeiderbruk og boligtomter. I 1918 kjøpte kommunen Nedre Aas, 70 mål skog og 100 mål dyret mark. Det ble vedtatt utparselleringsplan for gården, vei og vannledning ble lagt ut. Igjen ble gården og jorda forpaktet bort, mens utmark ble boligtomter. I 1920 ble det kjøpt 61 mål av Løkeberg. Ringstabekk, Grav og Vestre Haslum ble neste ut.

Husene i Egne Hjem-kolonien var enkle bygninger med sveitserpreg. Det var to rom og kjøkken i første og en liten leilighet i 2. etasje som kunne leies ut. Tomtene var på 2 mål som gjorde det mulig å holde en frukt- og grønnsakhage.

Granstubben 14, byggeår 1918, tidstypisk med høyreist saltak og svært bratt takvinkel, kraftige detaljer og panel, brede hjørnekasser og smårutede vinduer. Løvenskiold sto som byggherre, og huset var leiet ut til en ansatt.

Bærumsbanen erobrer bygda

Da Lilleakerbanen ble forlenget til Avløs i 1924, skjøt boligbyggingen fart også langs denne banestrekningen, særlig i Østre Bærum. Ved stasjonene langs det som nå heter Kolsåsbanen ble tomter lagt ut for utbygging. Sporveishallene ble plassert på Avløs, der fikk også sporveisansatte sine boliger, på folkemunne kalt Kongo. Husene er på størrelse med Egne Hjemboligene på Bekkestua. Fortsatt finnes ett og annet hus som har beholdt opprinnelig struktur og volum.
Jar gård var eiet av Løvenskiold, og i 1919 fikk han formannskapet med på å legge ut gårdens inn og utmark til tomter. Det ble lagt ut 346 tomter for salg, og Løvenskiold selv sto for opparbeidelse av veier, vann og kloakk. Våren 1923 begynte tomtesalget. Boligutbyggingen utover i mellomkrigstiden fortsatte etter samme prinsipp som i den første perioden, med åpen villabebyggelse på romslige tomter.

1920-tall er preget av nyklassisimen, dette uttrykket er tydelig til stede på Jar. Bebyggelsen er høyreiste to-etasjers boliger med rektangulære eller kubiske bygningskropper, svært ofte med takopplett, midtark og åpne verandautbygg. Boligene har liggende eller stående panel, har høyt og bratt saltak eller valmet tak, med tegltekke. Vinduene har ofte vært store med to fag og småruter eller høye to og trefags vinduer i retning av sveitser og jugend.

Nå kommer etter hvert også funksjonalismen for fullt. Boligene med funksjonalistisk stil varierer ofte i uttrykk, fra tydelig byggmesterfunkis til innslag av nyklassisisme og senfunksjonalisme som grenser mot Husbankhusene, som kom i løpet av 1940-årene. Områdene som ble utparsellert før krigen, er enkelttomter skilt ut for en og en bolig. Det skaper et bygningsmiljø som er variert. Før 1965 hadde Bærum en minimum tomtegrense for eneboliger på 1.5 mål. De store tomtene gjorde det senere svært utsatt for hagefortetting, med vekslende resultat.

Boliger etter krigen

Etter krigen vender man tilbake til en mer tradisjonell husform. Husene fikk igjen saltak som hovedform, mindre bratt enn saltak fra før krigen. Siden byggematerialer var rasjonert, men også fordi funkisidealene levde videre, ble husene relativt enkle og funksjonelle i uttrykket.

Utbyggingen på Tveterjordet er et eksempel på det, området vest for Haslum stasjon. Arbeidet ble påbegynt på kommunens initiativ sommeren 1946, og det ble bygd i alt 44 enheter. Dette var Bærum kommunes tiltak for å avhjelpe bolignøden. Tveter-jordet ble regulert av Arnstein Arneberg, og han tegnet fire bygningstyper, to typer eneboliger og to typer horisontaldelte tomannsboliger. Huseierne var forpliktet til å følge en bestemt fargeplan og de måtte vedlikeholde hagene etter visse regningslinjer.

Etterkrigstidens feltutbygging

Etter krigen var det stort behov for boliger, og i perioden som følger begynner man i langt større grad enn tidligere å bygge på innmark. Områdene som grenset til Kolsåsbanen og Østeråsbanen - da denne kom i 1953 - ble naturlige utbyggingsområder. I 1946 utlyste Løvenskiold en arkitektkonkurranse om utbyggingen av Eiksmarka. Utbyggingen skjedde i perioden 1947-1959, med til sammen 13 reguleringsplaner.

Det ble bygget eneboliger, tomannsboliger, rekkehus og blokker i ulike felt. Med flere forskjellige utbyggere i sving ble det også brukt ulike arkitektkontor noe som igjen førte til en variert bebyggelse. Hvert og ett av disse feltene ble enhetlig utbygd, og fordi det var små tomter, var det lite rom for hagefortetting slik man ser det f.eks. på Jar. Det har skapte en stabil situasjon, der helhetlige miljøer fortsatt er ganske intakte.

1950-60-tallet

Parallelt med de store feltutbyggingene fra denne perioden pågikk en kontinuerlig fortetting i eldre villastørk, særlig i østre Bærum. Arkitekturen i hele etterkrigstiden og frem til 1980-tallet var preget av nøkternhet og knapp detaljering. Boligdirektoratets typetegninger var rettledende for småhusproduksjonen i Norge frem til midten av 1960-tallet. Da overtok ferdighuset mye av markedet. Ferdighusene gjorde selvsagt boligbyggingen rasjonell, men det ble lagt mindre vekt på tilpasning til tomt og omkringliggende bebyggelse.

Det nasjonale innslaget spilte en stor rolle etter krigen, saltak og naturmaterialer preger boligbyggingen. Arkitekt Knut Knutsens villaer er uttrykk for denne retningen. Hans prosjekt Villa Wathne ved Sarbuvollen fra 1950 er preget av sammensatte volumer, skråtak, trepanel, vinduer med sprosser, trekk som preger den tradisjonelle norske bebyggelse. En annen retning som opererer parallelt, er Arne Korsmo representant for. Hans elev Geir Grungs villa fra 1963 på Jongskollen i stål, glass og betong, representerer stilretningen internasjonal modernisme, som også har vært høyst levende i hele etterkrigstiden. Dette er en videreføring av funksjonalismen fra mellomkrigstiden.

Mot vår tid

1970-tallet var på mange måter en reaksjon på 1960-tallets rasjonelle byggeri. Nå ser man eksempler på lavere og tettere bebyggelse, en mer human målestokk. Likevel er det modernistiske innslaget tydelig. Arkitektene Per-Johan Eriksen og Bengt Espen Knutsen tegnet i 1976 et boligområde i Fürstlia på Snarøya i nyfunksjonalistisk formspråk, med en kombinasjon av blokk, kjedede boliger og eneboliger. Året etter tegnet de samme arkitektene fire eneboliger i Nadderudveien, hvor tre er brukt både til fasade- og takkekking og med mørk fasadekledning som i tradisjonell norsk byggeskikk. Om det er tradisjonell materialbruk har husene likevel et modernistisk uttrykk, med sin rettvinklede atriumsform. I 1982 tegnet Eriksen/Knutsen fire eneboliger i Jarveien, det er brukt naturmaterialer og husene er lagt i en husklynge. Inspirasjonen fra tradisjonelle norske gårdstun er åpenbar. Dette arkitektkontorets ulike prosjekter illustrerer godt 1970-80-tallets stiluttrykk i boligutbyggingen. Etter 2000 har boligbyggingen vært preget av en minimalistisk stil, inspirert av funksjonalismen. Mest markant er imidlertid at boligene har blitt betydelig større enn før og har åpen planløsning med store glassflater og mye lys.

Oppsummering

Bærum kommune gjorde i 2012-13 en bygningsregistrering for boliger opp til 1940. Videre er man i gang med en registrering av enhetlig bebyggelse, både fra tiden før og etter krigen og helt opp mot vår tid. Disse registreringene er grunnlagsmateriale når boliger i Bærum skal evalueres, med det formål å bevare noen overordnede strukturer inn i fremtidens Bærum.

Kilder

Bjørge, Anne Sofie. *100 års endring – reguleringsplanens historie i Bærum.*

Bjørge, Anne Sofie, Gro Magnesen, Liv F. Moe og Tone Groseth. 2012. *Rik på historie.* Bærum kommune.

Lønnå, Finn. 1981. Utparsellering av Fornebu fra 1890 og utover. Asker og Bærum Historielags skrifter nr. 23.

Martens, Johan-Ditlef og Ketil Moe. 2018. *Hva er en god bolig? Boligens utvikling i Norge fra 1650 til 2017.* Oslo: Universitetsforlaget.

Bærum, en bygds historie. 1920. Sandvika.

Denne artikkelen ble først publisert i Asker og Bærums historielags årbok fra 2019, s. 113-125.
Foto: *Rik på historie* av Anne Sofie Bjørge, Gro Magnesen, Liv F. Moe og Tone Groseth.

Fürstlia på Snarøya, tegnet i 1976.

Eneboligen til arkitekt Geir Grung på Jongskollen i Bærum. Ferdigstilt i 1963. Foto: Bjørn Winsnes og Nasjonalmuseet.

Bærekraftig rekkehus

Knut Bjørheim

Gro og Kjetil Stake bygger rekkehus med nullhus-standard. – Vi har funnet en bærekraftig løsning som lar seg kommersialisere.

Åros, Buskerud: En rekke energitiltak skal gjøre at de nye rekkehusene i Røyken kommune blir tilnærmet selvforsynte med strøm fra solcellene på taket og bergvarmen under gulvet. I hvert fall om du klarer deg med et minimum av utstyr som trekker strøm.

For å ta de arkitektoniske grepene først: Takhøyden i stua på åtte meter kan fort fremstå som en vulgær tolkning av trenden med å bygge ut loft for å få skråtak og «luft over hodet». Det begynner å bli lenge siden vi senket himlinger for å redusere oppvarmingsbehovet her i landet.

I de nye rekkehusene til Snøhetta er imidlertid den store takhøyden et tiltak for å spare energi. Den åpne sjakten sørger for oppdrift og omrøring av inneluften slik at varm (eller kald) luft strømmer inn i hver av de tre etasjene, som ligger som mesaniner i det åpne rommet. Vinduer på rommene og takvinduer i loftsetasjen kan åpnes slik at varm luft kan trekkes ut om sommeren.

Om vinteren skal en varmegjenvinner sørge for det motsatte: Den varme lufta sendes nedover i etasjene igjen til ventilasjonsanlegget, hvor energien i luften blir gjenvunnet med 85 prosent. Varmegjenvinnere fås i mange formater. Hovedprinsippet for dem alle er at gammel inneluft utnyttes til å varme opp frisk luft utenfra. Deretter blåses den gamle luften ut av huset.

De ti rekkehusene er første ledd i søsknene Kjetil og Gro Stakes bolig- og næringsutviklingsprosjekt på Store Åros gård, som fra 1. januar 2020 blir innlemmet i Asker kommune. Foto: Knut Bjørheim.

Tidligere jordbæråker

– Her er ingenting overlatt til tilfeldighetene, sier Kjetil Stake, som har overtatt tomten de ti rekkehusene skal bygges på fra sine foreldre, sammen med søsteren Gro.

Hun er sivilingeniør med jobb som bærekraftsrådgiver i The Governance Group, han er samfunnsøkonom og daglig leder i miljøvirksomheten The Sahara Forest Project.

– Halvparten av tiden bruker jeg her, sier han og skuer utover byggetomten på Store Åros gård, som snart vil bli innlemmet i den nye storkommunen Asker. I alt skal femti mål bygges ut, rekkehusprosjektet legger beslag på en mindre teig på oversiden av gårdstunet. Fire mål med upløyd mark hvor det tidligere ble dyrket jordbær.

Nå er jordbruket nedlagt, og det middelalderske steinhuset på gårdstunet er ominnredet til overnattingssted for turister. Likevel vil ikke eierne ha på seg at de er kyniske utbyggere med økonomisk gevinst som eneste formål.

– Da ville vi gjort dette mye enklere og latt en totalentreprenør maksimalisere profitten vår, sier Gro Stake.

I stedet har de valgt samspillentreprise der alle aktørene har vært med på prosjekteringen. Det Enova-støttede energikonseptet er utviklet av Multiconsult og Snøhetta sammen med blant andre Maxbo, Ansnes Entreprenør, Teknobad og B-Consult Prosjekt.

– Vi vil ha en bebyggelse som passer inn i området, og som vil stå seg i fremtiden. Vi har ikke funnet opp noe nytt, men vi har satt sammen eksisterende løsninger til det vi mener vil bli Norges mest bærekraftige rekkehus, sier Kjetil Stake.

Termisk energilager

De sørvest-vendte, fem meter høye glassfasadene er ett av tiltakene. Ved å utnytte sollyset skal behovet for elektrisk oppvarming og belysning reduseres om vinteren.

De ti rekkehusene er første ledd i søsknene Kjetil og Gro Stakes bolig- og næringsutviklingsprosjekt på Store Åros gård, som fra 1. januar 2020 blir innlemmet i Asker kommune. Foto: Knut Bjørheim.

For at det ikke skal bli for mye av det gode når sola steiker om sommeren, er fasaden trukket inn i den svakt hellende ytterveggen slik at strålene ikke når øverste del av vindusflaten når sola står høyt på himmelen. Ribber for vinduene og vaiere med klatreplanter vil også skjerme for sola sommerstid.

Betonggulvet i første etasje utgjør bunnplaten i husene og skal fungere som et lager for solvarme som frigjøres når sola går ned og luften nedkjøles. Dette er et termisk tregt materiale som vil bidra til utjevning av effekttopper og variasjoner i inneklima.

Massivtre ble for dyrt

Ellers skal det bygges i tre og isoleres med trefiber, som skal ha høyere varmelagringskapasitet

og gi jevnere inneklima enn mineralull. CO2-utslippene fra produksjon er også lavere for trefiber enn for glass- og steinull.
– Vi tenkte først å bygge i massivtre og var til og med på befaring på Mjøstårnet, men det ble uforholdsmessig dyrt for de små byggene våre, sier Kjetil Stake.

Han mener at miljøgevinsten ved å bruke massivtre er størst når det erstatter betong, skjønt en ny undersøkelse viser at heller ikke det alltid er tilfellet. At det ikke skal graves ut kjellere til rekkehusene, gjør også sitt for livsløpsanalysene av økonomi og energi. At alle er like store (bruksareal 133 kvadratmeter) og er identisk utformet, bidrar til det samme.

85 prosent fornybar energi

Rekkehusenes store takflater heller mot sør og skal dekkes av solcellepaneler (og noen dummyer for syns skyld). Sammen med to geobrønner på feltet vil det, ifølge Multiconsults beregninger, gi en årlig produksjon på 9300 kWh per bolig, eller 85 prosent av boligenes totale energibehov. Solcellene alene skal stå for 6200 av disse kilowattimene.

Det er nok til å dekke driften av boligene, det vil si varmtvann, oppvarming og ventilasjon. De resterende 15 prosentene er forbeholdt annet konsum, det vil si alt beboerne måtte dytte inn i stikkontaktene av ladere, hvitevarer og annet kraftkrevende utstyr.

Denne fordelingen kvalifiserer rekkehusene til forskningssenteret ZEBs ikke helt selvforklarende bærekraftsstandard «ZEB O ÷EQ». Tegnene

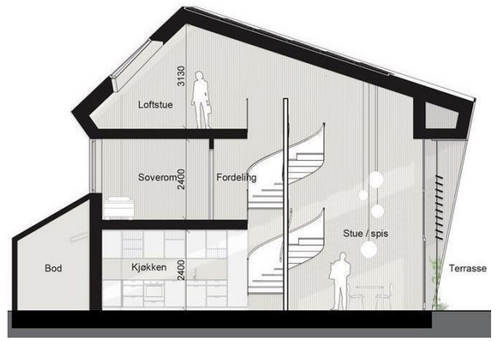

Den åpne løsningen gjør at varmen kan spres til alle etasjene. Den største takflaten heller mot sør og dekkes med solcellepaneler. Illustrasjon: Snøhetta.

står for «Zero emission building operations minus equipment», populært kalt nullhus uten plugins.

Automatisert energistyring

Et automatisert styringssystem skal sørge for å dempe effekttoppene i boligene. Etter hvert som samfunnet elektrifiseres stadig mer, tiltar belastningen på el-nettene våre, og Enova ønsker derfor å stimulere til tiltak som bidrar til effektutjevning.

Rekkehusprosjektet på Åros har allerede mottatt 170.000 kroner i Enova-støtte til utredning av et styringssystem som blant annet vil føre til at om beboerne belaster strømnettet for mye, vil én eller flere kurser bli automatisk frakoblet.

Hva som er for mye, og hva som skal kobles fra, vil ikke vedkommende kunne bestemme selv.
– Systemet vil forhåpentligvis bli smart nok til at beboerne ikke vil merke noe til det. Det vil selvfølgelig ikke bli slik at induksjonstoppen på kjøkkenet slås av før for eksempel varmekolben i varmtvannsberederen eller varmekablene i betonggulvet, forsikrer Kjetil Stake.

– For lite for mikronett

Utbyggerne har valgt ikke å koble sammen rekkehusene til et mikronett for energiutveksling.
– Enhetene er for små til at det vil ha noe for seg, sier sivilingeniør Kjetil Lindberg i Multiconsult, som var med på konseptutredningen for Tunhagen, som rekkehusprosjektet er kalt.

– Vi vurderte et mikronett i utredningen og kom fram til at det ikke ville være verdt investeringen. Slike styringssystemer krever jo vedlikehold og oppfølging, og, ikke minst, avregning brukerne imellom, forklarer Lindberg.

– Selv om byggene er definert som nullhus, kan det være perioder der de produserer mer strøm enn de trenger selv. Vil denne strømmen kunne lagres eller omsettes på annet vis?

– Ja, eventuelt overskudd vil kunne selges til det lokale nettselskapet. Men det vil neppe være snakk om mye strøm, sier Lindberg.

Han berømmer utbyggerne for å satse offensivt på bærekraft.
– Vanligvis er det bare i større byggeprosjekter man går så grundig til verks og er så fremoverlente, mener Kjetil Lindberg.

Gro og Kjetil Stake ser på Tunhagen som et ledd i en større stedsutvikling på Åros. Søsknene eier blant annet en stor tomt på den andre siden av gårdstunet.

– Målet er at konseptet vårt er interessant også for andre. Vi trenger bærekraftige bygg også i småhussegmentet, og dette er en løsning som lar seg kommersialisere, sier Kjetil Stake.
Holistisk tilnærming

Design- og arkitektkontoret Snøhetta er utvilsomt mer kjent for storslåtte operabygg enn for privatboliger.
– Hva var det som fristet dere ved disse rekkehusene på Åros?
– Vi i Snøhetta har vi et stort spenn i prosjektene vi jobber med, og vi har alltid vært interessert i boliger og ulike boformer. Det som var så spennende her, var at Gro og Kjetil hadde en holistisk tilnærming til prosjektet, akkurat som oss. De ville ikke bare ha en klimavennlig utbygging, de ville ha boliger som er gode å bo i, som fremmer det sosiale fellesskapet og som kan være til berikelse for stedet de ligger på, sier arkitekt Ellen Heier i Snøhetta.

Hun forteller at selv om de økonomiske rammene har vært stramme, har de kommet fram til bygg som oppfyller bærekraftsambisjonene de satte seg.
– Vi brukte mye tid på planleggingen og på å lete etter lavutslippsmaterialer til en overkommelig penge. Det ble mye tre, som både er fint å se på og bra for inneklimaet. I tillegg bestemte vi oss tidlig for hvilket energinivå vi skulle oppnå. Det er viktig å ha noe målbart å innrette seg etter, sier Heier og sikter til den nevnte Zero Emission Building-definisjonen ZEB O ÷EQ.

Denne artikkelen ble først publisert i *TU Bygg, Teknisk Ukeblad* 25. november 2019.

Nybygg i Sætre. Foto: Randi Gunderson Malm